

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911.

Andra kammaren.

Nr 21.

Tisdagen den 21 mars.

Kl. 3 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde af herr vice talmannen.

§ 1.

Företogs justering af protokollen för den 14 och den 15 inne- *Justering af*
varande mars. *protokoll.*

Sedan protokollen blifvit upplästa, yttrade

Herr Starbäck: Herr talman! Innan protokollet för onsdagens kvällsförhandlingar af kammaren förklaras justerad, anhåller jag att till dagens protokoll få antecknad följande uttalande:

Onsdagen den 15 mars under pågående kvällsplenum begärde vid föredragning af punkt 30 under sjunde hufvudtiteln, om understöd åt lokala föreningar för svensk hemslöjd, undertecknade, Hamilton och Starbäck, ordet, innan ännu den af herr talmannen sist uppropade talaren slutat sitt anförande; och undertecknad Röing vid föredragning af punkt 37 under samma hufvudtitel, om statsunderstöd åt innehafvare af svenska skeppsvarf, omedelbart efter det den af herr talmannen i detta ärende sist uppropade talaren avslutat sitt anförande.

Utan att fästa afseende vid dessa våra framställningar om ordets erhållande, framställde herr talmannen till kammaren frågan: »Finner kammaren öfverläggningen afslutad?», och sedan kammaren besvarat frågan och herr talmannen yttrat: »Svaret är ja», föredrogs närmast följande punkt. Vi blefvo sålunda på detta sätt genom herr talmannens åtgörande förvägrade ordet.

Sedermera har i pressen intervjuledes ett slags förklaring framkommit från herr talmannens sida. Af denna framgår, att enligt herr talmannens uppfattning ingen talare fanns anmäld, när frågorna framställdes, huruvida kammaren behagade finna debatten af-

*Justering af
protokoll.
(Forts.)*

slutad och att vi undertecknade begärt ordet först sedan herr talmannens framställt sin fråga till kammaren.

Under förutsättning att vårt minne sviker oss och herr talmannens relation är riktig, gäller således i fråga om oss alla, *att* vår begäran om ordet af herr talmannen blifvit bemärkt; och *att* denna begäran framställdes först sedan herr talmannen framställt proposition till kammaren om debattens avslutande. Det är således utesluttet, att vi förvägrades ordet på den grund, att vår anhållan därom ej af herr talmannen uppfattades.

Det är under sådana omständigheter svårt att förstå herr talmannens tillvägagångssätt. Vi kunna nämligen icke underlåta att erinra därom, att ordet ofta lämnats åt dem, som begärt ordet i själfva klubbslaget, ja, till och med efter sedan klubban fallit.

Emellertid var det vår mening att låta vid saken bero, och hade detta också blifvit fallet, om ej i den nämnda intervjuen herr talmannen gjort sig till tolk för en uppfattning om yttrandefriheten inom den svenska Riksdagen, som enligt vår mening icke är öfverensstämmande med grundlagens bud. Och vid bedömandet af denna fråga är det fullkomligt likgiltigt, huruvida vi begärde ordet vid den af herr talmannen eller vid den af oss angifna tidpunkten.

»Det är att märka», har herr talmannen enligt pressen förklarat, »att det icke är talmannen, som förklarar en öfverläggning avslutad, utan kammaren.»

Detta är riktigt; men lika visst som talmannen ej äger rätt att till kammaren framställa proposition på en debatts avslutande, så länge det finnes någon talare anmäld, som ej fått yttra sig, lika litet äger talmannen rätt att förvägra den att yttra sig, som under propositionens framställande eller besvarande anhåller om ordet, innan talmannen genom klubbslag stadfäst kammarens förklaring, att öfverläggningen är slutad.

I § 52 riksdagsordningen heter det: »Vid kammarens sammanträde äger hvarje dess ledamot rätt att till protokollet fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som under öfverläggning komma.» Med detta grundlagsbud kan det uppenbarligen icke vara förenligt att uppfatta det i § 60 riksdagsordningen förekommande stadgandet: »Ej må något mål, däri öfverläggning ägt rum, till slutligt afgörande företagas, förrän kammaren på talmannens hemställan förklarat öfverläggningen slutad» såsom innebärande en rätt för kammaren att medelst ett majoritetsbeslut afklippa en öfverläggning. Stadgandets mening kan endast vara, att hvarje kammarens ledamot må blifva på möjligast säkra sätt underkunnig därom, att talarelistan är slut, så att sista ögonblicket är inne att begära ordet. Med andra ord, kammarens »förklaring», att öfverläggningen är slutad, är ingalunda ett beslut i vanlig mening, utan allenast en förklaring, att ingen ledamot mera önskar ordet. Denna förklaring måste vara enhällig, för att talmannen skall kunna företaga ärendet till slutligt afgörande. Men enhälligheten är bruten, därest någon ledamot begär ordet. Blott på detta sätt tolkad kan stadgandet i § 60 undgå att komma i oförsonlig strid med § 52. Men med denna tolkning

blir också öfverensstämmelsen mellan de båda föreskrifterna fullständig. Stadgandet i § 60 kommer helt enkelt att innebära en välbetänkt komplettering till § 52, en omsorgsfullt anordnad garanti för att den i § 52 så bestämdt häfdade yttrandefriheten icke ens genom bristande uppmärksamhet hos kammarens ledamöter må i något särskildt fall gå förlorad.

*Justering af
protokoll.
(Forts.)*

Att den uppfattning, åt hvilken vi här gifvit uttryck, är genom undantagslös praxis bekräftad, lär ej kunna bestridas. Och det behöfver ej påpekas, hvilken oerhörd maktbefogenhet, som skulle läggas i talmannens och en tillfällig kammarmajoritets händer, i händelse man nu skulle börja tillämpa en motsatt uppfattning.

Åberopande riksdagsordningens § 52, som gifver hvarje riksdagsman »rätt att till protokollet fritt tala och utlåta sig om lagligheten af allt, som inom kammaren sig tilldrager», vilja vi härmed hafva uttalat vår protest mot herr talmannens mot grundlagen stridande tillvägagångssätt.

R. G. Hamilton.

Erik Röing.

Karl Starbäck.

Vidare anfördes ej. Protokollen godkändes.

§ 2.

Härefter upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att häradshöfding Georg Kronlund på grund af sjukdom (luftrörskatarr med feber) under den närmaste tiden är oförnögen att deltaga i Riksdagsarbetet, intygas härmed.

Stockholm den 20 mars 1911.

Erik Tengstrand.

Leg. läkare.

§ 3.

Herr statsrådet *Nylander* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

angående upplåtande af ett område från förra regementskvartermästarbostället Köpinge nr 23, 36 och 40 i Kristianstads län;

angående upplåtande af vissa delar af förra sergeantsbostället Erska nr 3 Östergården och nr 4 Bergsgården i Älfsborgs län;

angående upplåtande af två områden från förra häradshöfdingbostället Välluf nr 1 i Malmöhus län;

angående upplåtande af två lägenheter från förra sergeantsbostället Malmberga nr 1 jämte Lilla Eskedalen nr 2, ett torp, i Södermanlands län;

angående upplåtande af lägenheter från förra kvartermästarbostället Häggestad nr 2 Norrgård i Östergötlands län; och

angående upplåtande till landtbruksakademien af visst område å kungl. Djurgården.

Dessa propositioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 4.

Föredrogos hvar för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner; och hänvisades därvid till bevillningsutskottet propositionen med förslag till ändrad lydelse af 20 § i förordningen den 28 oktober 1910 om inkomst- och förmögenhetsskatt m. m.

Till statsutskottet öfverlämnades propositionerna:
angående bidrag till bestridande af kostnader för anordnande af föreläsningskurser för allmänheten vid Göteborgs högskola; och
angående anslag för utgifvande af en svensk bokkatalog från åren 1906—1910.

§ 5.

Herr *Nilssons* i Linnås på kammarens bord liggande motion, nr 337, som nu föredrogs, hänvisades till lagutskottet.

§ 6.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr 24—28, bevillningsutskottets betänkande nr 10, lagutskottets utlåtanden nr 21—23, jordbruksutskottets utlåtande nr 58, Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6 samt Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

§ 7.

Följande nya motioner aflämnades, nämligen af:

herr *Lindhagen*, nr 338, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lämpligheten att i alla förekommande fall åt kammarkollegium uppdraga att utreda och bevaka kronans tvistiga rätt till vattenfall; samt

herr *Strömberg*, nr 339, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till Trollhättans kommun såsom ersättning för mistning af beskattningsföremål på grund af statens öfvertagande af Trollhätte kanalbolags egendom och verksamhet.

Nämnda motioner bordlades på begäran.

§ 8.

Anmälades och godkändes följande förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från bevillningsutskottet:

nr 46, med begäran om utredning och förslag angående ändrade bestämmelser för beviljandet af de i 16 § af gällande brännvinsförsäljningsförordning omförmälda brännvinsutskänkningsrättigheter; samt

från lagutskottet:

nr 47, i anledning af väckt motion om tillägg till 37 § i lagen angående stadsplan och tomtindelning; och

nr 48, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 14 kap. 22 § strafflagen.

§ 9.

Till bordläggning anmälades:

bankoutskottets memorial, nr 13, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkten 3:o af bankoutskottets utlåtande nr 10 med förslag till vissa ändringar i reglementet för riksbanken;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 54, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändrade grunder för fördelningen af statens bidrag till vägunderhållet på landet;

nr 55, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående sådan ändring af grunderna för vägskattens beräkning, att vägskatt ej må kunna utdebiteras till högre belopp än behöfvat kräfver;

nr 56, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående en rättvisare fördelning af kostnaderna för vägunderhållet på landet;

nr 57, i anledning af väckta motioner om ändrad lydelse af 60 § i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

nr 59, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af visst område från kronoparken Grytan i Brunflo socken af Jämtlands län till Norrlands artilleriregemente;

nr 60, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående statsbidrag till vinterväghållet på landet m. m.; och

nr 61, i anledning af kamrärnas skiljaktiga beslut i fråga om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder i syfte att förekomma skadegörelse å ungskog genom toppskottens afskärande m. m.; samt

Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 5, med anledning af motion, nr 137, af herr Pettersson i Södertälje, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående nedsättning för skolungdom i visst fall af gällande biljettpreiser vid lokaltrafik å statens järnvägar; och

nr 6, med anledning af herr Tynells motion, nr 274, angående anställande af tjänstemän af lägre grad vid postverket såsom föreståndare för större poststationer.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Christiernson</i>	under 5 dagar fr. o. m. den 22 mars,
» <i>Carlsson</i> i Malmberget	» 11 » » » 27 »
» <i>Svensson</i> i Betingetorp	» 5 » » » 23 »
» <i>Ekman</i> i Mogård	» 3 » » » 6 april,
» <i>Gustafsson</i> i Mjölby från eventuellt aftonplenum	den 22 mars,
» <i>Bergman</i>	under 12 dagar fr. o. m. den 28 mars och
» <i>Jansson</i> i Edsbäcken	» 2 » » » 23 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,31 e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Onsdagen den 22 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Lindström* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

angående rätt för Konungen att i vissa fall låta justitieråd eller regeringsråd bibehålla pensionsrätt vid afgang från ämbetet före uppnådd pensionsålder;

med förslag till lag om ändrad lydelse af 18 § 12, 22 och 37 punkterna i lagen om val till Riksdagen;

angående pension å allmänna indragningsstaten åt fortifikationskassören och förrådsförvaltaren K. P. Karlsson; samt

angående omorganisation af tekniska högskolan m. m. äfvensom lönerreglering för lektorer m. fl. befattningshafvare vid Chalmers tekniska läroanstalt m. m.

Nämnda propositioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 2.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Svar å interpellation.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena, grefve *Taube*, som anförde: Herr talman, mina herrar! Herr friherre Palmstierna har, under erinran därom, att Förenta staternas kongress i juni månad nästlidna år fattat en resolution gående ut på att tillsätta en kommission med uppgift bland annat att på de internationella öfverenskommelsernas väg söka uppnå en inskränkning i de olika folkens krigsrustningar, äfvensom att presidenten Taft i ett budskap i december månad samma år tillkännagifvit, att, innan denna kommission tillsattes, den amerikanska regeringen ville vända sig till de olika regeringarna för att försäkra sig om andra makters medverkan till det sålunda framlagda förslaget, friherre Palmstierna har, säger jag, under erinran om detta, till mig med kammarens tillstånd framställt följande spörsmål:

»Har någon framställning ingått till Kungl. Maj:t från Förenta staternas president med det syfte, omnämnda budskapet till kongressen förlidet år innebär?

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

Afser Kungl. Maj:t i så fall att tillmötesgå denna framställning och tillsätta en kommission för att samverka med de kommissioner eller representanter från andra stater, hvilka i motsvarande syfte af dessa stater må beslutas?»

På de af friherre Palmstierna framställa frågorna ber jag att få svara: att någon framställning i nämnda syfte icke från Förenta staternas regering till Kungl. Maj:ts regering blifvit gjord, och att Kungl. Maj:ts regering sålunda icke haft anledning taga ställning därtill.

Med den af den ärade interpellanten åt hans spörsmål gifna formulering skulle desamma härmed kunna anses vara uttömmande besvarade, och jag kunde sålunda inskränka mig till hvad jag nu yttrat. Som jag emellertid antager, att det kunde vara af intresse för honom själf likaväl som för kammaren i dess helhet att erfara något närmare om denna sak, som ju onekligen är ganska märkelig, och hvilken kunde synas vara ägnad att ingifva en del ljusa förhoppningar, så vill jag tillåta mig att i korthet omnämna, hvad jag har mig bekant om denna sak, och huru det gått med det amerikanska uppslaget. I sammanhang därmed vill jag nämna något om, huru afrustningsspörsmålet står i den öfriga världen.

För det första vill jag då meddela, att framställningen från den amerikanska regeringen endast riktades till de s. k. stormakterna. Detta har nog sin naturliga förklaring däri, att amerikanarna, som äro ett i eminent grad praktiskt folk, härvidlag låtit leda sig af den säkerligen riktiga uppfattningen, att i en sak som denna de mindre staternas medverkan vore af föga värde, så länge de mäktiga militärstaterna icke kunnat på något sätt enas. Detta af Förenta staternas regering nu iakttagna tillvägagångssätt torde, synes det mig, vara värdt att alldeles särskildt beaktas af alla dem, ej minst hos oss, som i ädel entusiasm för en stor sak yrka på, att de små staterna icke skola tveka att taga initiativet i en så ömtålig internationell fråga som afrustningsfrågan och såväl genom direkta framställningar som genom sitt exempel söka öfva tryck på och visa vägen för de stora militärstaterna. I öfrigt vill jag tillägga, att den ifrågasvarande demarchen från Washingtonkabinettet i allmänhet icke uppfattats såsom ett formligt förslag och ej heller afsetts att vara ett sådant, utan mera såsom ett sonderande af, huru landet låg och huru en eventuell positiv framställning skulle upptagas af andra regeringar.

Beträffande det mottagande, som presidentens framställning rönt från de europeiska stormakternas sida, torde man såsom ett allmänt omdöme kunna säga, att den amerikanska fredssignalen i det stora hela förklingat ohörd. Jag har förskaffat mig fullt autentiska uppgifter om de olika staternas ställning — och detta är anledningen, hvarför jag dröjt så länge med interpellationens besvarande — och däraf framgår med all önskvärd tydlighet, att den förhärskande meningen är, att åtminstone för närvarande ringa eller ingen utsikt förefinnes för uppnående genom internationell öfverenskommelse af rustningarnas begränsning. Visserligen har man

här och hvar ej underlåtit att ge höfliga uttryck åt sina sympatier för den vackra tanken och sin beredvillighet att, i mån sådant visade sig praktiskt utförbart, medverka, men utöfver de allmänt hållna, mer eller mindre intetsägande fraserna synes man ingenstädes ha kommit. Då de meddelanden jag erhållit beträffande hvarje särskild regerings hållning delvis äro af konfidentiell natur, kan jag ej så här offentligen ingå i närmare detaljer, men beträffande några länder gäller dock ej detta förbehåll.

Sålunda kan jag upplysa, att franska utrikesministern, som för öfrigt blott under hand fått meddelande från den amerikanska regeringen, därpå svarat, att om Förenta staternas regering önskade förelägga frågan om rustningarnas begränsning för nästa Haag-konferens, så vore den franska regeringen i princip villig att vara med om ett sådant initiativ. Jag har börjat med det svaret, därför att det är i tillmötesgående det längst gående. Det låter ju ganska lofvande, men man torde göra väl i att sammanställa det med de förklaringar, sam samme utrikesminister strax därefter, den 24 februari i år, afgaf i debatten i deputeradekammaren vid behandlingen af regeringsproposition om byggande af ytterligare två slagskepp af största typ. I förbigående kan jag nämna, att diskussionen icke rörde sig om behöfligheten eller obehöfligheten af ökning i nybyggnadsanslag, ty om nödvändigheten däraf voro alla med få undantag ense, utan hufvudsakligen om frågan, huruvida fartygen skulle byggas på statens varf eller på enskilda verkstäder. samt huruvida en allmän flottplan först borde fastställas, innan man påbörjade dessa nybyggnader. En från socialisthåll väckt motion om, att kammaren skulle gifva regeringen bestämt mandat att inleda förhandlingar med främmande makter, särskildt England och Tyskland, om samtidigt inskränkande af rustningarna, samt att byggandet af de ifrågasatta fartygen skulle uppskjutas, tills dessa förhandlingar blifvit afslutade, motsatte sig utrikesministern på det bestämdaste, i det han förklarade, att enligt hans mening den föreslagna åtgärden, nämligen underhandling med England och Tyskland, under förhandenvarande omständigheter icke kunde leda till någon tillfredsställande lösning, utan att den tvärtom vore ytterst farlig för landets intressen. Vidare hänvisade ministern till, att alla andra makter, i stället för att minska, ökade sina rustningar, och han erinrade om, att presidenten Taft själf i samma ögonblick, som han föreslog en allmän skiljedomstraktat, yttrat: »Framför allt, låtom oss ej glömma att stärka vår flotta och vår här, låtom oss vidtaga alla säkerhetsåtgärder, ty däri ligger den verkliga garantien för fredens bevarande.» Och slutligen utropade herr Pichon under kammarens bifall ordagrant följande: »Detta (nämligen hvad presidenten Taft sagt) är en sanning, som vi ej kunna nog bestyrka. Den förnämsta fredsgarantien hvad oss beträffar ligger i vår härs, vår flottas styrka. Ingenting skulle vara farligare för oss än att försvaga oss själfva, under det att andra stärka sig. Detta skulle vara hvarken förutseende eller förståndigt eller resonabelt eller försiktigt.» Ja, ministern använde alla dessa uttryck! Och kammaren gaf honom rätt, i det att den

Sevärd å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation. (Forts.) med stor majoritet förkastade motionen och i stället antog en af regeringen accepterad dagordning, hvarigenom regeringen blott anmodades att söka verka för rustningsfrågans upptagande på nästa Haag-konferens. Man måste medgifva, att dessa utrikesministerns uttalanden och kammarens hållning betänkligt förringa vardet af det välvilliga svar, som från Frankrikes sida afgifvits på den amerikanska framställningen.

Beträffande Englands och Österrikes hållning föreligga också ofentliga uttalanden från respektive utrikesministrarne, hvilka sålunda här kunna anföras. Af ett svar på en interpellation i underhuset, som den engelske statssekreteraren afgaf den 23 februari i år, erfar man, att han på en förfrågan från amerikanske ambassadören, huruvida och i hvad mån någon utsikt förefanns till medverkan från brittiska regeringens sida i det af kongressen angifna syftet, svarat, att den brittiska regeringen i princip ställde sig välvillig till saken och ej skulle underlåta att taga hvarje verkligt praktiskt förslag, som den amerikanska kommissionen kunde komma med, i sympatiskt öfvervägande. Något som helst löfte om medverkan i sak hade däremot ej afgifvits. Vidare har i de allra senaste dagarna från engelskt regeringshåll ånyo framkommit ett uttalande i afrustningsfrågan, som väckt mycket stort och berättigadt uppseende. Det var under debatten i underhuset om det af regeringen framlagda flottbudgetsförslaget — i parantes det största, som någonsin i fredstid förelagts parlamentet. Utrikesstatssekreteraren höll då i den insjuknade premiärministerns ställe, med anledning af ur regeringspartiet själfvt framburna förslag dels om afprutning på flottanslaget och dels till en resolution om önskvärdheten af att genom internationella aftal få till stånd en begränsning af rustningarna, ett långt och i oratoriskt hänseende glänsande tal, hvori han uttalade sin öfvertygelse om, att den dag *måste* komma, då rustningarna *måste* inskränkas. Allmänna obligatoriska skiljedomsaftal de stora staterna emellan syntes honom vara den därför bäst ägnade vägen, och det förslag, som i detta hänseende från Amerikas sida ställts i utsikt, kunde vara förvissadt om en välvillig pröfning af den engelska regeringen. I samma anledning förklarar emellertid ministern, att för närvarande vore dock ställningen sådan, att ingen makt, och allra minst en stormakt, kunde tänka på afrustning, och hvad England beträffade, vore det nödvändigt, att detta land, oaktadt det goda förhållande, hvori det stode till alla makter, uppehölle sin tvåmaktstandard på hafvet, och till och med att det underhölle en flotta, som vore i stånd att hålla sjön mot hvarje tänkbar kombination af andra flottor. Vidare betecknar han själf den väg genom allmänna obligatoriska skiljedomsstraktater, som skulle föra till den af alla efterlängtnade världsfreden, såsom en svår och riskabel väg och förverkligandet af denna tanke såsom ett aflägsset framtidsperspektiv, dit vi endast kunde nå, allteftersom den allmänna folkmeningen kommer på ett högre plan. Så långt ministern.

Äfven om man med odelad tillfredsställelse måste hälsa hvarje landvinning för den obligatoriska skiljedomstanken, i hvilken vi väl

ha att söka framtidens lösning af fredsfrågan, torde man alltså göra klokt i att ej låta förleda sig till alltför stora förväntningar om ett snart och praktiskt resultat af de af den engelska ministern med så medryckande vältalighet framkallade framtidsvyerna. Jag vill i detta hänseende fästa uppmärksamheten därpå, att äfven de engelska statsmännen själfva ställa sig tveksamma med afseende å verkningsarna af den ifrågasatta allmänna skiljedomstraktaten mellan de båda stora anglosaxiska nationerna — och någon annan är det till en början icke fråga om — huruvida densamma verkligen skulle vara till gagn för världsfreden eller ha en motsatt verkan, d. v. s. uppfattas som en defensiv allians, som vid tillfälle till och med kunde få en offensiv spets. Jag vill tillägga, att den af mig nyss omnämnda motionen om nedsättande af det äskade flottanslaget med stor majoritet förkastades, hvarefter det af regeringen godkända principuttalandet till förmån för internationella aftal i ämnet utan votering af underhuset antogs.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Alltså samma historia som i Frankrike, att folkrepresentanterna inskränka sig till ett tomt sympatiuttalande och samtidigt votera nya pansarfartyg i massa. Och på andra ställen upprepas detsamma. Regeringarna och folkrepresentationerna äro ense om det fördärfliga i det nuvarande kapprustningssystemet, men båda böja sig af omsorg för landets säkerhet för den hårda nödvändigheten. Man ser häraf, att i de stora militärstaterna den allmänna folkmeningen ännu är långt ifrån det högre plan, hvarom sir Edward Grey talar som en förutsättning, för att ett sakernas bättre tillstånd skall inträda.

Jag kommer nu till Österrike-Ungern.

Från österrikiska regeringens sida har något officiellt svar ännu ej afgifvits till Amerika, men regeringens uppfattning anges fullt klart likaledes i ett svar af utrikesministern på en interpellation i delegationerna. Grefve Aerenthal uttalade därvid likaledes de största sympatier — det är ju själfklart — för det amerikanska förslaget, men kunde dock ej dölja för sig, på sätt han ordagrant sade, »att i en tidsålder, då den väpnade freden allmänt ansåges såsom den säkraste garantien mot utbrott af fientligheter, knappast någon omedelbar påföljd kunde beskäras ett dylikt initiativ, och att ett resultat öfver hufvud blott syntes möjligt under förutsättning, att samtliga vidkommande makter anslöte sig till den af den amerikanska folkrepresentationen uttryckta önskan.» Att grefve Aerenthal själf icke har någon vidare tro på möjligheten att komma till en sådan enighet, bekräftas ytterligare af de ord, han dagen förut fällt vid en exposé af det utrikespolitiska läget, som han gaf i den österrikiska delegationen, och som han avslutade med att säga, att, ehuru för tillfället inga moln funnes på den politiska horisonten, den politiska barometern dock plötsligt kunde visa storm. och att utrikespolitiken, för att den skulle fylla sin uppgift att skydda landets intressen och bevara freden, måste förfoga öfver en slagfärdig armé och flotta.

Hvad Italien angår, har det italienska kabinettet hittills inskränkt sig till att efterhöra de andra stormakternas mening om sa-

Svar å interpellation.
(Forts.)

ken. Den af interpellanten erhållna uppgiften är således ej riktig. Det har ej heller förports, att någon enda af de öfriga europeiska stormakterna reagerat på den amerikanska kongressens uppfordran till samarbete i afrustningsfrågan.

Öfverallt, äfven där man uttrycker sina sympatier för tanken, finna vi från ansvarigt regeringshåll en oförbehållsam misströstan till möjligheten att, åtminstone i en nära framtid, på den mellanfolkliga öfverenskommelsens väg uppnå något verkligt praktiskt resultat, och i öfverensstämmelse därmed kan man äfven konstatera en oförminskad, ja, stegrad ifver att fortfara med kapprustningarna. Försvarsbudgeterna fortsätta att stiga stadigt, och för innevarande år utvisa de en betydligt högre procentuell stegring än vanligt. Särskildt ha ofantliga summor på senaste tid begärts och voterats hos de olika stormakterna för flottornas nybyggnader. Jag vill icke trötta kammaren med några siffror, men vill blott anföra såsom betecknande för situationen, att tidningen Times på tal om det i dagarna framlagda, som bekant särdeles höga engelska flottbudgetförslaget framhöll, hurusom detta vore märkligt först genom sin storlek, men sedan och hufvudsakligen därför, att tiderna verkligen vore sådana, att de midt under freden påfordrade dylika oerhörda och osedvanliga anslagskraf till försvaret.

Jag vill äfven omnämna, att enligt i dagarna från Washington ingånget telegram kongressen nu fattat definitivt beslut om Panamakanalens befästande och därför beviljat ett första belopp af några millioner dollars på de till hundra millioner dollars beräknade anläggningskostnaderna. Telegrammet förmåler också, att ett förslag från regeringsoppositionens sida att få kanalen förklarad neutral afslögs. Häraf, synes mig, kan man draga den slutsatsen, att kongressen numera själf ej hyser några förhoppningar på ett snart och praktiskt resultat af sitt beslut i afrustningsfrågan förlidet år.

Jag anför alla dessa fakta, dessa utalanden af ledande, ansvarige statsmän och dessa parlamentsresolutioner för att påvisa, huru föga de stora militärmakterna, med hvilka dock småstaterna måste räkna, antingen de vilja eller icke, vid anordnandet af det nationalförsvar, de för sin del just i fredens intresse anse oundgängligt, huru föga, säger jag, de taga intryck af och låta sig påverkas af de tid efter annan från mer eller mindre vederhäftigt håll framträdande demonstrationerna i afrustningsfrågan.

Jag har tillåtit mig så utförligt, som skett, omtala, hvad jag inhämtat om, huru de tongifvande europeiska regeringarna ställt sig till den amerikanska framställningen, men jag har ansett detta nödvändigt för att förebygga uppkomsten här hemma af oriktiga föreställningar om det verkliga värdet af detta nya försök att genom mellanfolklig samverkan åvägabringa en lättnad i de försvarsbördor, som nu tynga folken. Kommande från det håll de gjorde, kunde man ju varit berättigad att därvid knyta ganska stora förhoppningar, men man torde medge, att de nu lämnade upplysningarna äro ägnade att bibringa den till visshet gränsande farhågan,

att äfven detta senaste uppslag skall likaledes rinna ut i sanden och ej lämna några djupare spår efter sig. *Svar å interpellation.*

(Forts.)

Jag försäkrar Er, mina herrar, att jag är uppriktigt ledsen att nödgas uttala mig så pessimistiskt, som jag gjort, om utsikterna till framgång för de pågående sträfvandena att uppnå en lycklig lösning af denna för alla folk så utomordentligt viktiga fråga. Men då det gäller frågor, som ingripa i villkoren för vårt lands tillvaro som själfständig stat, är det nödvändigt att se tingen som de äro i verkligheten och ej genom de egna önskningarnas glasögon. Hvarje riktigt tänkande människa måste ju finna det bedröfligt, att i vår tid, som dock berömmar sig af att vara upplyst, de olika folken skola alltjämt nödgas att till själfförsvaret stå väpnade till tänderna mot hvarandra. Näfrätten är ju för länge sedan afskaffad i civiliserade stater, och det vore verkligen på tiden, att den äfven upphörde folken emellan.

Jag är alltså fullt ense med den ärade interpellanten om det synnerligen behjärtansvärda i freds rörelsen, äfvensom att densamma borde kunna räkna på understöd af såväl regeringarna som folkrepresentationerna. Och för min del har jag, trots allt, den ljusa syn på mänsklighetens utveckling, att den dag skall nog komma, om än jag själf icke får upplefva den, då, tack vare denna alltmer omkring sig gripande rörelse, det nuvarande barbariska tillståndet — ty jag tvekar ej att beteckna det som sådant — skall aflösas af en bättre tid. Men ännu har den dagen knappast grytt, och ännu så länge måste vi räkna med det faktum, att ett folk, stort eller litet, blott äger säkerhet för att fortfarande få framlefva sitt lif i frid och som fria män i eget land, i samma mån som det har *vilja* att försvara sin rätt därtill och *vilja* att, liksom andra folk måste göra, spänna sina krafter till det yttersta för detta ändamål. Detta måste det svenska folket ha klart för sig, och jag kan icke nog varna mot, att det i fråga om det nationella försvaret låter förleda sig att inslå på den från visst håll anvisade, jag skulle vilja kalla, modlöshetens och de bedrägliga illusionernas väg, en väg, som under de bestående förhållandena med säkerhet blefve ödesdiger. Å andra sidan kunnen I vara öfvertygade, mina herrar, att jag själf, att hvarje svensk regering icke skall underlåta att med glädje ansluta sig till hvarje verkligt praktisk internationell samverkan till förmån för rustningsbördornas lättande, så fort tillfälle därtill erbjuder sig, och där sådant kan ske utan uppenbar fara för vår egen nationella existens.

Vidare yttrade:

Friherre Palmstierne: Herr talman! Jag ber att ej endast på grund af öflig sed, utan äfven uppriktigt få tacka hans excellens herr utrikesministern för det omsorgsfulla svar, som lämnats på min interpellation. Men jag tror likväl, att kammaren med en viss undran såg, hvilken ovanligt djupt pessimistisk färgton som utmärkte hela hans svar. Ja, det föreföll mig ett ögonblick, som om

Svar å interpellation. herr utrikesministern måhända tillfälligtvis fungerade i stället för den frånvarande krigsministern.

(Forts.)

Innan jag emellertid går närmare in på att yttra mig öfver det tal, som hans excellens här höll, ber jag att få för kammaren förklara, att min interpellation tillkommit uteslutande såsom ett led i det socialdemokratiska partiets orubbliga sträfvande för militärväsendets ersättande med andra garantier för fredens och nationalitetens bevarande, ett sträfvande, som aldrig skall upphöra, ansträngningar, som aldrig skola slappas, förrän målet vunnits och mänskligheten befriats från den ohyggliga mardröm, som nu fångslar hennes medvetande.

Här har utrikesministern nu för kammaren redogjort, hur den fråga ligger, på hvilken jag begärt ett svar. Af det amerikanska kongressbeslutet framgick icke möjligheten af en sådan begränsning, som, enligt hvad vi nu fått erfara, genom presidentens framställning blifvit gjord. Hvarken i den interparlamentariska unionen eller inom fredsrorelsen hade man tänkt sig, att en sådan begränsning skulle ske. Nu ha vi fått veta, att det endast är till storstaterna, som denna vädjan har riktats. Men hvad som förvånar mig i det svar, herr utrikesministern lämnade, är hans oförbehållsamma *gillande* af denna presidentens åtgärd, hans framhållande af, att just detta varit ett verkligt *praktiskt* grepp att icke hänvända sig äfven till öfriga stater, då vi väl få antaga, att de små nationerna med största glädje omedelbart skulle ha insatt sina verktyg, sina kommissioner i det stora fredsarbetets tjänst.

Men herr utrikesministern nöjde sig icke med att angifva sitt gillande af den åtgärd, presidenten vidtagit. Samtidigt med att i dessa dagar öfver all världen går det bud om fred, som den engelske utrikesministern i ansvarig ställning inför sitt folks representation låtit utgå, framhåller herr utrikesministern, om jag icke orätt tolkade hans ord, att det finnes ringa eller ingen utsikt att genom internationell öfverenskommelse vinna en begränsning af rustningarna, ett uttalande, som ännu en gång kom tillbaka, då han framhöll, att en oförtydbar misstro gör sig gällande om möjligheten af att på den mellanfolkliga öfverenskommelsens väg nå en sådan begränsning. Såvidt jag fattade honom rätt, var detta det centrala i hela hans anförande, och det vore lyckligt, om full klarhet vunnes på den punkten, så att något missförstånd icke komme att föreligga.

Mina herrar! Jag undrar, om vi icke ändå få lita något mer på de ansvariga statsmännens ord i de stora länderna och på det allvarliga syfte, som ligger bakom de förhandlingar, de »pourparlers», som ägt rum mellan England och Tyskland, genom hvilka det visats, att äfven sir Edward Grey trott på möjligheten att åstadkomma en begränsning. Hela syftet med de förhandlingar, som hållits, skulle vara förfeladt, om man redan från början ansåg, att det funnes ringa eller ingen utsikt att nå ett resultat.

Så pessimistiska ord trodde jag mig icke skola få höra från en svensk regeringsledamots läppar. Hvilken skulle då utsikten vara för de små nationerna i världen, om de internationella öfverenskom-

melsernas väg icke vore den, som vore farbar? Ja, väl vet jag, att det finnes andra vägar att gå, och engelske utrikesministern Sir Edward Grey pekade äfven därpå i sitt tal och förklarade, att om man misstror möjligheten att komma fram på den internationella öfverenskommelsens väg, så ger man näring åt de tankarna, ger luft under vingarna åt de sträfvandena att låta frigörelsen komma genom *skattedragarnas revolt*. Och han visade i sitt tal, huru nationerna lefva i ett fängsel, men att de nu börjat upptäcka, att det fängslet är låst inifrån, och att den nyckel, som skall öppna det, är deras egen förnimmelse af, deras vetskap om att det äfven nationerna emellan är på öfverenskommelsens, på lagbundenhetens väg man skall gå fram. Med det nu sagda tror jag mig åtminstone något hafva förtagit det pessimistiska intryck, som denna kammare fått af *vår* utrikesministers tal.

Svar å interpellation
(Forts.)

Så vill jag, mina herrar, säga, att trots hvad här framhållits, är det dock icke alldeles uteslutet, att, i den mån en växande fredsstämning gör sig gällande i världen, detta initiativ kan upprepas och måhända äfven komma vårt land till del. Och under dessa förhållanden hade det varit önskvärdt — jag vågar verkligen säga önskvärdt — om en ännu starkare resonans för de stora breda folklagrens instinktiva motvilja mot militärväsendet och längtan efter freden hade gjort sig gällande i herr utrikesministerns ord. Emellertid har man, sådan situationen nu är, endast att beklaga, att framställningen från den amerikanska kongressen icke nått oss.

Af detta faktum får man för öfrigt äfven en bekräftelse på sanningen af de ord, som en framstående man hos vårt broderfolk i väster — jag upprepar orden vårt *broderfolk* i väster — yttrat, att de små nationerna äro det »mellanfolkliga samfundets underklass». I de orden ligger emellertid icke endast ett uttalande af den öfverlägsenhet, hvarmed de små nationerna betraktas af de stora, utan dessa ord innebära samtidigt en eggelse, en sporre för de små staterna att använda underklassens vapen. Hur har icke inom hvarje folk underklassen förstått att med solidaritetens mäktiga vapen lyfta sig själf till högre kultur, bana sig fram till medbestämmanderätt öfver sitt eget folks öde. Måhända skall äfven solidariteten inom det mellanfolkliga samfundets underklass visa sig vara det vapen, som äfven där skall bereda vägen för möjlighet åt de små nationerna att göra sig gällande vid de rådslag, som i viss mån äro afgörande för mänsklighetens öden.

Det finnes ju, mina herrar, ännu mången, som i tankarna dröjer vid de tider, då det svenska folket var framstående i krigiska bragder. Lätt glömmes stundens maning, lätt glömmas de dåd, som stunden lockar till, och dock ville vi se, att det svenska folket måhända kastade en än mer oförgänglig glans öfver sitt namn, om det inträdde i fredsarbetets tjänst i spetsen för de små nationerna, och önskvärdt hade varit, om från vår regerings sida visats villighet i detta afseende, villighet att bryta väg.

Jag säger detta icke minst nu, då den socialdemokratiska gruppen inom Riksdagen, förutom förut tagna initiativ, äfven velat peka

Svar å interpellation.
(Forts.)

på denna väg och sökt förmå fredsgruppen genom förhandlingar med grupperna i de danska och norska riksdagarna till samverkan för sammanslutning i det syfte, som förut är angifvet. Lyckligare hade det varit, om den svenska regeringen själf tagit initiativ i detta syfte. När så icke skett, vågar jag likväl hoppas, att, om någon framställning en gång i sinom tid kommer från fredsgrupperna, den, trots de ord, som i dag yttrats från statsrådsbänken, af en svensk regering dock upptagas på ett sätt, som är landet värdigt.

Herr Lindhagen: Jag skall be att ur mina synpunkter få draga fram ett par praktiska konsekvenser för de små staternas räkning af herr utrikesministerns anförande.

För det första har detta anförande lärt oss, att denna stormakternas rusning mot allt större militärbördor bör visa de små folken, att deras väg icke är den, som herr utrikesministern antydde, att söka följa med i det längsta, att spänna sina krafter till det yttersta, utan väl i stället den vägen, att de böra taga sin sak i sin egen hand och gå sina egna vägar samt reflektera öfver hvad tidsförhållandena kunna berättiga dem till och hvad framtiden bjuder dem.

Den andra praktiska konsekvensen, man kan draga ur anförandet, är den frågan i hvad mån de små staterna inverka på de stora staternas afrustning genom direkt hänvändelse. Jag är visserligen ense med den föregående talaren om att en sammanslutning, som kan ske mellan de små staterna och som direkt riktar sig på att uppmåna de stora staterna att begränsa rustningarna är en sak, som är värd det största understöd och är en väg, som man kan försöka. Men jag vill fästa uppmärksamheten därpå, att det kanske dock icke har så stor betydelse för de stora staterna, om de små bara komma och be dem att afrusta. Ty hvad man måste komma åt är väl själfva grunden, den innersta orsaken till dessa rustningar, och då tror jag, att de små staterna hafva den uppgiften att föra fram rättens tankar emot våldets tankar. Och hvad är då rättens tankar? Jo, det är, att alla nationer skola få lefva sitt eget lif, att man icke skall undertrycka en nation, som vill vara fri, utan tvärtom gifva frihet eller autonomi åt de små nationer, som man nu undertrycker. Grunden till de stora nationernas rustningar är vidare icke blott den nu nämnda eller att de hafva ondt samvete, att de undertrycka folk, som vilja vara fria, utan också att de fortfarande genom sin kolonisationspolitik hafva förhoppningar om att kunna lägga under sig ännu icke i besittning tagna landsträckor, glest bebodda af ociviliserade folk. Framför allt tror jag slutligen, att grunden till de stora rustningarna är Asiens uppvaknande, det att Asien vill frigöra sig från den hvita faran, och särskildt äfven Kinas stora gåta. Här tror jag ligger den verkligaste grunden till stormakternas intensiva rustningar. Förrän stormakternas folk genom påverkan äfven af de små staterna blifvit genomträngda af dessa rättens tankar, som i tidernas längd komma

att tränga sig fram så mäktigt, att de genomtränga det tjockaste pansar, förrän de stora staterna kommit till insikt om, att äfven de böra gå rättens vägar och proklamera rätten, rätt för alla folk att lefva sitt eget lif och rätt åt det uppvaknande Asien att blifva sig själf, förr tror jag icke, att man kommer så långt med afrustning från stormakternas sida.

Det är därför min uppfattning, att de små staterna som sagdt icke kunna hafva stora förhoppningar att lyckas, om de gå till de stora staterna och bara bedja dem att afrusta, utan de skola säga till dem: det är er plikt att respektera fria folk och ge undertryckta folk frihet. Då först komma afrustningstankarna fram till praktisk verklighet.

Herr Branting: Herr talman! Friherre Palmstierna har redan fästat uppmärksamheten på det egendomliga i att det af den svenska utrikesministern understrukits, hvilket enligt hans uppfattning »eminent praktiskt» förfarande det var, då den framställning om afrustning, som gjorts från kongressen i Amerika, endast delgafs de stora staterna i Europa. Det visade visserligen, att när sådana tankar råda äfven inom småstaternas regeringar, så har detta fredsuppslag icke mycket att vänta af en hänvändelse till dem. Det framgick ju också af hela herr utrikesministerns anförande, med hvilken djup pessimism han — såsom han också själf sade — ser på denna stora saks möjlighet.

Det framgick dock efter mitt sätt att se af hans egen berättelse öfver läget icke blott skäl till denna mörka stämning, utan äfven skäl till att se sakerna på ett ljusare sätt. Han påpekade nämligen, att öfverallt i världen, där dessa frågor varit på tal, hafva visserligen stormakternas representationer ställt sig ytterst försiktigt och delvis afböjande emot dem, men det har icke inom dessa länders representationer rådt enstämighet om att gilla ett sådant uppträdande. För Frankrikes del berättar herr utrikesministern, att deputeradekammaren med stort flertal afvisat socialdemokraternas motion att ge regeringen ett *bestämmt mandat* att vid nästa Haagkonferens framföra afrustningsfrågan. Detta syntes för herr utrikesministern vara afgörande. Mig har det tvärtom synts som ett det mest löftesrika tecken, att på detta sätt midt uti en stor nation, som har sådana militära traditioner som Frankrike och som på grund af de händelser, detta land genomgick för några årtionden sedan, helt naturligt har sina tankar starkt fästade på det militära försvaret, afrustningstankarna redan vuxit sig till en sådan ställning i parlamentet, att de visserligen icke ännu förfoga öfver en majoritet, men som dock tyder på att stora folkklager stå bakom en sådan stämning.

På samma sätt i England. Herr utrikesministern berättade, att det äfven där var med stor majoritet som man gillade de uttalanden, som gjorts af den engelska utrikesministern beträffande det vanskliga i att sätta tillbaka landets rustningar med hänsyn till fredsutsikter för framtiden. Men äfven där möta vi samma

Svar å interpellation.
(Forts.) företeelse, att en del af parlamentet dock stod bakom frågan. En del af nationen, och jag vågar tro för visso en växande del af nationen står på den ståndpunkten, att det icke kan få fortsätta på detta vis, utan att det måste tagas positiva steg, burna af mera hoppfullhet än dessa uttalanden som vi fått citerade.

Om således herr utrikesministern för sin del drog den slutsatsen af hela situationen, att det är beklagligt och bedröfligt att se huru litet de ansvariga statsmän, som leda de stora ländernas politik, taga intryck af sådana framställningar, men att detta är ett faktum, som vi ingenting kunna göra åt, utan endast hafva att finna oss i och handla efter, så måste jag för min del draga den slutsatsen, att för alla, som anse att denna den ständiga rustningens väg med det ständiga ökandet af militärbördorna är en förkastlig väg, som vi måste komma ifrån, för alla dessa, säger jag, måste det vara löftesrikt att veta att de icke stå isolerade, utan att öfverallt samma stämning växer framåt, att vi icke kunna fortsätta på den väg vi nu gå.

Herr utrikesministern vill göra gällande, att det skulle vara en modlöshetens väg, om man skulle våga tillropa dessa, som ständigt ropa på mer och mer rustningar, att upphöra därmed och icke följa dem. Jag vågar tvärtom tro, att det skulle vittna om verkligt moraliskt mod, om man sökte allt mer och mer i de vidaste kretsar sprida insikten om nödvändigheten af att bryta af på den väg, som vi nu äro inne på. Och särskildt måste jag också understryka, att de små staterna *icke* ha skäl att draga den slutsatsen, att när de stora staterna anstränga alla sina krafter så högt som de nuvarande parlamentsmajoriteterna förmå att drifva upp desamma, de små länderna och bland dem äfven vi skulle försöka att spänna dem på samma sätt. Differensen mellan krafterna framträder då alltför mycket, öfveransträngningen ligger närmare för de små länderna än för de stora. Dessa synpunkter måste också hafva plats i dessa resonemang under så allvarliga tider som de närvarande.

Förvisso behöfves det, att man icke inom en blifvande regering ser på dessa internationella förhållanden med en blick, så fylld af den på förhand fattade öfvertygelsen att ingenting nu kan uträttas, om verkligen det skall bli något uträttadt. Det är efter min öfvertygelse nog icke likgiltigt, om, låt vara endast inom några af de mindre staternas regeringar till en början, det funnes personer besjälade af öfvertygelsen, att det skulle *kunna* lyckas att samla alla de starka krafterna mot krigsrustningarnas fortsättande, att den vägen skulle vara möjlig att beträda. Men när man icke har någon tro alls på denna väg, när man låter sig helt hypnotiseras af försiktighetens och afböjandets politik — ja, hvarifrån skulle då uppslag kunna komma, huru skulle det då kunna bli en förändring i nuvarande förhållanden? För oss, som lyckligtvis icke stå i en sådan slags ställning, för oss måste situationen innebära en bestämd maning att blott fortsätta på den väg som **vi** börjat, en bestämd maning att ytterligare stärka alla de

till freden sträfvande krafterna, som redan förefinnas inom de olika länderna, en bestämd maning att bland folken mer och mer sprida insikten att man *måste* bryta af från de nu beträdda vägarna. Ty det är dock till sist därigenom att *folken själfva* säga sitt »stopp», som det skall kunna ske en förändring i den pessimism, som nu tillkännagifvits från regeringsbänkarna.

Svar å interpellation.
(Forts.)

§ 3.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve Taube, som på begäran ånyo erhöll ordet, yttrade: Herr talman, mina herrar! Med kammarens tillstånd har friherre Bonde till mig framställt tvenne spörsmål.

Svar å interpellation.

Det första, som sammanhänger med den fråga, som behandlas i friherre Palmstiernas nyss af mig besvarade interpellation, lyder sålunda:

1:o) Är det Kungl. Maj:ts afsikt att vidtaga några åtgärder för att få till stånd en nationell kommission i sådant syfte, som blifvit jämlikt beslut vid den XVI Interparlamentariska konferensen i Bryssel sistlidet år utaf den Interparlamentariska unionens byrå för hans excellens herr utrikesministern framhållet?

Härmed afses en resolution, fattad af den internationella parlamentariska unionen — som bekant en aktningsbjudande och löftesbringande institution — på dess senaste sammanträde förlidet år och hvilken gick ut på en uppmaning till de olika regeringarna och parlamenten att skrida till skapandet af nationella kommissioner, motsvarande den som kort förut blifvit af Förenta staternas kongress beslutad, och om hvars öde jag nyss utförligt talat vid besvarandet af friherre Palmstiernas interpellation. Dessa nationella fredskommissioner skulle alltså ha till uppgift att verka särskildt för afrustningsfrågornas befrämjande. Under det att den i den amerikanska resolutionen innehållna uppfordran endast delgafs stormakterna, riktade sig den interparlamentariska unionen däremot till samtliga regeringar, äfven de mindre staternas.

Till svar å interpellationens spörsmål ber jag få meddela, att, under de för handen varande omständigheterna, jag hittills inskränkt mig till att förhöra mig hos andra makter, hvad de ämna åtgöra med anledning af den interparlamentariska unionens framställning. De hittillsingångna meddelandena hafva emellertid varit af så föga uppmuntrande art, att jag icke ansett mig ännu så länge böra föreslå Kungl. Maj:t några positiva åtgärder i saken.

Jag vill dock nämna, att jag har under öfvervägande att upptaga den framkastade tanken i så måtto, att jag skulle föreslå Kungl. Maj:t tillsättandet af en nämnd af därför särskildt skickade personer med uppdrag att utarbeta förslag och verkställa i öfrigt nödiga förarbeten för Sveriges deltagande i nästa

Svar å interpellation.

(Forts.)

Haagfredskonferens med afseende å de folkrättsliga spörsmål, som kunna förväntas bli föremål för behandling på densamma, ett arbete som hittills från fall till fall utförts af utrikesdepartementet med tillhjälp af särskildt tillkallade sakkunniga.

Därmed är interpellationen besvarad, men jag ber få tillägga några ord. Samma dag som denna interpellation aflämnades, ingafs till mig en till Kungl. Maj:t ställd, af interpellanten såsom ordförande i det nybildade Svenska fredsförbundet under tecknad petition, som angifves såsom stående i samband med dagens båda interpellationer. Denna petition anbefaller tillsättandet i enlighet med den interparlamentariska unionens hemställan af en svensk fredskommission, samt slutar med att uppfordra Kungl. Maj:ts regering att ställa sig i spetsen för ett samarbete i freds- och afrustningsfrågorna mellan de mindre staterna och för sådant ändamål till dem utfärda en inbjudning till dylik samverkan. I petitionen angifves syftet med det sålunda föreslagna samarbetet mellan småstaterna vara dels att samfällt söka påverka stormakterna för freds- och afrustningsfrågorna, dels, och här kommer det särskildt betänkliga, att — jag citerar ordagrant — »oberoende af stormakternas hållning (d. v. s. oberoende af huruvida dessa fortifara att rusta eller ej) för de mindre makterna söka finna någon utväg att vinna en mer och mer efterlängtd lättnad i de förkrossande militära bördorna».

Med afseende härå vill jag för det första säga, att man torde ha starka skäl att betvivla lämpligheten af dylika kollektiva föreställningar till stormakterna från de mindre makternas sida, i all synnerhet som man torde på förhand kunna förutse, att dessamma skola bli lika och sannolikt än mera resultatlösa än det amerikanska initiativet. Äfven om ett sådant steg på grund af det höga och allmännyttiga syftet ej borde kunna upptagas som en obefogad inblandning i andra staters inre angelägenheter, synes mig dock Sveriges traditionella och, enligt min mening, riktiga neutralitetspolitik af oss kräfva en ytterlig försiktighet i detta hänseende.

Vidare synes det mig från ansvarigt håll icke kunna ens ifrågasättas, att under en tid, då de oss omgifvande makterna i hög grad öka sina rustningar, de mindre staterna skulle tänka på att, oberoende af hvad stormakterna göra, nedsätta sin försvarsförmåga. Detta vore, jag vågar påstå det, ett vågadt spel med farliga faktorer, där insatsen utgör icke mindre än de små folkens tillvaro som själfständiga nationer. Jag är alldeles öfvertygad, jag vill högt uttala detta, att de stora militärmakterna icke ha några som helst bestämda, på förhand uppgjorda eröfringsplaner mot sina svagare grannar, men det är en gång så, detta står klart för hvar och en, som känner de internationella förhållandena, att i det närvarande, på den väpnade freden byggda europeiska statssystemet utgör en stat, som ej är i stånd och ej har vilja eller kraft att värna sin neutralitet och sitt oberoende, en latent fara just för freden.

Med hvad jag nu sagt vill jag ingalunda underkänna betydelsen af det i de olika länderna af fredsföreningar och andra bedrifna arbetet för freden eller förneka plikten hos hvarje regering att i möjligaste måtto understödja det — åt mina varma sympatier för dessa höga sträfvanden har jag förut offentligt gifvit uttryck — men hvad jag här protesterar mot det är att detta fredsarbete antager former, som äfventyra rikets säkerhet.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Det andra af den ärade interpellanten framställda spørsmålet har följande lydelse:

2:o) Hafva nödiga åtgärder blifvit vidtagna eller anser sig hans excellens herr utrikesministern böra vidtagna några dylika i och för Sveriges anslutning ej blott till konventionerna af den 18 oktober 1907 och den 26 februari 1909, utan äfven till de vid sjörettskongressen i Bryssel sistlidna höst uppgjorda traktaterna, genom dessa öfverenskommelsers vederbörliga ratificerande inom stadgad tid?

Såsom svar därå anhåller jag få meddela följande:

Jag skall tillåta mig att först beröra den å andra fredskonferensen i Haag den 18 oktober 1907 undertecknade konventionen nr XII om upprättandet af en internationell prisdомstol. Då denna domstol är afsedd att utgöra en internationell öfverdomstol, till hvilken talan i vissa fall skall kunna fullföljas från de nationella prisdомstolarna i mål rörande giltigheten af under krig verkställd uppbbringning af ett handelsfartyg eller dess last, såvidt angår fientlig eller neutral egendom, äro åtskilliga lagstiftningsåtgärder från svensk sida påkallade, innan konventionen i fråga kan af Sverige ratificeras. Ännu gällande prisreglemente af den 12 april 1808, som äfven ur andra synpunkter är föråldradt, torde böra ersättas af ett nytt och däri de regler gifvas om fullföljd af talan, som betingas af föreskrifterna i Haagkonventionen.

I detta sammanhang vill jag emellertid icke underlåta att nämna, att grundsatsen, att de nationella domstolarnas utslag skola kunna öfverklagas till en internationell domstol, å flera håll väckt betänkligheter. I åtminstone en stat har denna princip ansetts strida mot författningen, och det kan därför ifrågasättas, om konventionen ens i dess nuvarande form kommer att från samtliga staters sida ratificeras. Innan det visar sig, huru flertalet af de större sjömakterna ställer sig till denna fråga, torde något ratificerande för Sveriges del icke böra ifrågakomma. Härtill kommer emellertid en särskild omständighet, som gör, att med konventionens ratificering bör anstå. Dess artikel VII föreskrifver, att om den rättsfråga, som den internationella domstolen vid förekommande tvist äger att afgöra, beröres i någon mellan vederbörande stater afslutad öfverenskommelse, skola denna öfverenskommelses bestämmelser af domstolen tillämpas. I frånvaro af dylik öfverenskommelse skall domstolen döma efter allmänt vedertagna internationella regler och, om allmänt erkända dylika regler ej finnas, efter rätt och billighet. Då emellertid

Svar å interpellation.
(Forts.)
rättsuppfattningen å sjökrigsrättens område visat sig vara mycket divergerande, sammankallades å initiativ af brittiska regeringen år 1908 i London en konferens just för att söka åvägabringa enighet om vissa internationella regler och dymedelst skapa en internationell rättskodex, af hvilken den internationella prisdomstolen vid utöfvandet af sin domsrätt skulle låta sig ledas. Det är således uppenbart, att ratificerandet af prISRÄTTskonventionen på det närmaste sammanhänger med antagandet af Londondeklarationen.

Jag öfvergår nu till Londondeklarationen. För dess antagande från Sveriges sida erfordras jämväl ändring i förut omnämnda prisreglemente. Emellertid torde det vara bekant, att å flera håll och synnerligast inom England själfvt delade meningar gjort sig gällande om det resultat, till hvilket Londonkonferensen kommit. Med anledning af den kritik, som riktats mot deklarationen från brittiskt håll, har engelske utrikesministern nyligen förklarat, att Londondeklarationen icke komme att ratificeras af engelska regeringen förr än tillfälle beredts parlamentet och den instundande maj sammanträdande »Imperial Conference» att öfver densamma yttra sig.

Då således ännu tvekan råder, huruvida den största sjömakten kommer att ratificera Londondeklarationen, torde det ännu vara för tidigt för en mindre stat som Sverige att definitivt taga ställning till densamma. Uppenbart är att en dylik öfverenskommelse endast kan äga betydelse, om de stora sjökrigsmakterna antaga densamma. Å konferensen i London voro på grund af begränsningen i inbjudningen endast stormakterna samt Nederländerna representerade. De öfriga smärre makterna hafva således icke haft tillfälle att inverka på besluten eller att göra sina synpunkter gällande vid desammas affattande. Äfven å denna grund torde därför konferensens resultat böra af dessa makter underkastas en noggrann pröfning. Regeringen följer emellertid med största intresse ifrågavarande angelägenhet och har äfven i ärendet infordrat utlåtande från Sveriges ombud vid den andra fredskonferensen i Haag, landshöfding Hammarskjöld.

Hvad slutligen angår de i Bryssel nästlidet år undertecknade konventioner angående ombordläggning och angående bärgning, påkalla äfven dessa åtskilligt lagstifningsarbete, innan densamma kunna af Sverige ratificeras. Detta lagstifningsarbete torde komma att inom den närmaste tiden upptagas inom justitiedepartementet. Med hänsyn till den gemensamhet å sjörättens område, som förefinnes mellan de tre nordiska länderna, har under hand öfverenskommit att ett samarbete skall äga rum mellan representanter från Sverige, Norge och Danmark rörande de lagändringar, som af konventionerna påkallas. Det torde kunna förväntas att det lagförslag, som däraf kan föranledas, skall, såvidt ej särskilda omständigheter tillstöta, kunna föreläggas nästkommande års riksdag, och att således de båda konventionerna skola kunna för Sveriges del ratificeras inom den före-

skrifna tiden, d. v. s. tidigast 2 år från konventionernas under- Svar å interpellation.
tecknande. (Forts.)

Härpå anförde:

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! Jag anhåller att till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena få framföra mitt vördsamma tack för det synnerligen välvilliga och uttömmande svar, som hans excellens behagade gifva på de två af mig framställda spörsmålen. Det första spörsmålet sammanhänger, som hans excellens framhöll, i viss mån med den af friherre Palmstierna framställda interpellationen och blef också i vissa delar i sammanhang med svaret på densamma besvarad. Det var — det kan icke nekas — en tämligen hopplös tafla, som hans excellens herr utrikesministern här målade för oss. Han talade om den fara, som låg i den modlöshet, som tagit sig uttryck i de rop på afrustning, som från skilda håll allt mer gjort sig gällande. Men det är fråga, hvilket som är farligast, modlösheten eller hopplösheten. Jag tror att hopplösheten är det farligaste tecknet, i hvilket en människa eller en stat kan arbeta. Den tafla, som upprullades för oss, var dock tyvärr i viss mån målad med ganska naturtrogna färger. Jag betvivlar ingalunda, att de dystra färger, som hans excellens begagnade, voro hämtade från stormakternas kabinett, ty inom dessa finns det, då man skall framställa en tafla om en blifvande världsfred, endast dystra färger. Det är nog sant, att svårigheter måste möta vid arbetet för en allmän afrustning, ett mål, som dock äfven hans excellens betraktat som det högsta eftersträfvansvärda och som hans excellens själf erkände sig hoppas, att det en gång i tiden, om också icke i vår tid, skulle kunna uppnås. Jag instämmer med honom däri, att jag tror, att tiden ännu är aflägsen innan man kan nå till målet, men om målet är aflägsat så bör man dock icke förtvifla, utan man bör söka att så mycket som möjligt närma sig detsamma. Afundsamhet och misstänksamhet de stora makterna emellan göra, att det är svårt för någon af dem att börja afrustningen, och den tanken är ju ganska naturlig, att afrustningsproblemet endast och allenast kan upptagas af dessa stora makter gemensamt. Det är detta som gör, att svaret, som ingått på den från Amerika ingångna framställningen, måste bli — och det kunde man från början tänka sig — artigt till formen, men afböjande i sak. Man kunde nog genast från början sagt, hvad hvarje land skulle hafva svarat, hvarför öfverraskningen ingalunda är stor. Men tanken på ett samarbete och en samverkan mellan de stora länderna för att uppnå detta mål får man väl icke alldeles uppgifva. Jag tror visserligen icke att den kommission, som från Amerika blifvit föreslagen, kommer till stånd, men jag är dock öfvertygad om, att den fråga, det här gäller, vid nästa Haag-konferens blir den viktigaste och att den, äfven om den kanske icke får sin lösning, dock

Svar å interpellation.
(Forts.)

vid densamma blir mångsidigt diskuterad. De mindre staterna hafva vid Haag-konferensen haft sitt ganska betydande ord med i laget, och vi veta alla, att representanter för de mindre staterna, ja äfven för vårt land, gjort betydande inlägg och mycket bidragit till frågornas lösning. Det är därför troligt, att de mindre staternas röster skola i viss mån komma att göra sig gällande vid denna blifvande Haag-konferens. Det är därför som det af hans excellens herr utrikesministern omnämnda nybildade Svenska fredsförbundet i sin till Kungl. Maj:t ingifna framställning framhållit, att de mindre staterna böra söka att på förhand bereda sig till ett gemensamt uppträdande just vid denna Haag-konferens, att de smärre staterna böra söka att genom sammanhållning påverka de stora makterna och — härvid kommer jag till det som hans excellens ansåg så betänkligt — icke stanna vid detta, utan, äfven om en dylik påverkan på stor-makterna skulle visa sig fruktlös, tänka på andra medel för de mindre makterna att komma ifrån de för dem rent af förkrossande militärbördorna. Här är icke platsen och icke heller tiden att framhålla tanken på ett program, som skulle kunna angifva, huru detta skulle tillgå. Otänkbart bör det dock ej vara, att dessa mindre makter skulle genom gemensamma öfverenskommelser kunna verka för det eftersträfvade målet.

Den betydelsefulla fredsrörelsen har onekligen sitt upphof från de djupa leden, om också, såsom hans excellens herr utrikesministern här nyss framhöll, ännu icke dessa folkens känslor gjort sig tillräckligt hörda inom de olika parlamenten. Men det är dock för visso en framrullande våg, för hvilken inga dammar kunna sättas, och denna framrullande våg har visat hvad den mäktat just genom den af hans excellens med mycken välvilja omnämnda interparlamentariska unionen. Denna interparlamentariska union, som utgör en sammanslutning af medlemmar af nästan hela världens parlament, en union, som nu omfattar omkring 3,000 medlemmar från skilda länder, en union i hvilken äfven svenska riksdagen har haft sin andel, i det att ett stort antal riksdagsmän från våra båda kamrar äfven anslutit sig till densamma, denna union har ett stort, ett vackert mål sig förelagdt. Denna interparlamentariska union kan sägas hafva lämnat utopierna bakom sig och har satt till sin uppgift att söka att med alla medel på ett praktiskt sätt arbeta på att komma det slutliga målet åtminstone närmare. Och därvid har skiljedomstanken intagit främsta rummet. Därvid har man också sökt att få fram typer för skiljedomstraktater så bindande som möjligt, och det är därför som man också öfverallt med jubel hälsat de ord, som inom det engelska parlamentet af sir Edward Grey uttalades om betydelsen af dylika obligatoriska skiljedomstraktater. Det var då visserligen endast fråga om skiljedomstraktat med Amerikas Förenta stater, och det har därför äfven framhållits, att dylika ensidiga traktater lätt kunna få form af försvarsförbund och sålunda på sätt och vis blifva

farliga för världsfreden. Men det var helt visst ingalunda meningen, att endast dessa två mäktiga stater skulle stå i förbund med hvarandra genom traktater, utan meningen var säkerligen att dessa traktater skulle komma att följas af andra, sedan man allmänt kommit till insikt inom såväl regeringar som parlament om att en gräns måste sättas för dessa ständigt växande rustningar, och jag betvivlar ingalunda att, såsom hans excellens herr utrikesministern framhöll, det land, som kanske med afseende på rustningarnas storlek i våra dagar uppnått kulmen, är icke minst England. Det är genom skiljedomstraktater man måste söka att komma fram mot målet, men det finns nog också andra vägar, som äro värda beaktande då det gäller att söka vinna det slutliga målet, afrustning. Kunna icke regeringarna förmås att härvidlag taga första steget, då får den allmänna folkrörelsen genom parlamenten söka göra sig så hörd, att regeringarna slutligen måste lyssna till densamma.

Svar å interpellation.
(Forts.)

På sista tiden har bland annat en tanke varit framkastad, en tanke, som ännu icke gjort sig mycket hörd, men som icke desto mindre är värd allt beaktande, när det gäller frågan att uppnå samhörighet och samstämmighet mellan folken: jag syftar på den federativa tanke, som särskildt för ett par år sedan väckte ganska stor uppmärksamhet. Denna federativa idé måste dock liksom af sig själf växa fram ur de internationella förbindelserna mellan länderna, och det finns redan många områden på hvilka dylika internationella förbindelser hafva stor betydelse. Dessa internationella förbindelser böra allt mer och mer utvecklas för att stärka den känsla af samhörighet, som måste vara rådande mellan folken.

Vid omnämnandet af det förslag, som från det svenska fredsförbundet framställt, anförde hans excellens herr utrikesministern, att det rent af skulle vara en våda, om ett initiativ skulle utgå från de mindre staterna för att påverka stormakterna, att det skulle föga öfverensstämma med Sveriges forntida traditioner att vara med om något sådant. Jag tror dock ej att det skulle vara att beklaga, om våra forntida traditioner, ehuru de i allmänhet varit krigiska, skulle utveckla sig i fredlig riktning.

Jag har berört den första frågan, som herr utrikesministern behagade besvara. Den andra frågan besvarades ju visserligen äfven den ganska uttömmande, men det lät dock ej, som om hans excellens för densamma hyste något så särdeles stort intresse, utan han tycktes anse, att Sverige ovillkorligen måste ställa sig i andra rummet samt afvakta och se, huruvida de berörda traktaterna vunne anslutning inom andra länder. Hvad prisdomstolen särskildt beträffar, denna prisdomstol, som redan blifvit beslutad på Haag-konferensen af där församlade ombud från alla länder, ansåg hans excellens att densamma skulle innebära vissa vådor och i synnerhet vara olämplig för mindre stater. Jag tror tvärtom, att prisdomstolen, sådan den föreslogs i

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

Haag, just för de mindre, neutrala staterna måste kunna få den allra största betydelse. Den skulle ju afse att lämna ett skydd just åt dylika neutrala stater emot en oinskränkt kaparerätt, som tyvärr ännu icke anses kunna fullständigt afskaffas. Jag erkänner villigt, att den ifrågavarande konventionen i London, som skulle afse att åstadkomma en kodifiering af den internationella sjökrigsrätten, är i viss mån ofullständig, men det har dock enstämmigt, särskildt vid senaste konferensen i Brüssel, framhållits, att den icke desto mindre utgör ett otvetydigt steg framåt, då därigenom gällande seder och bruk där blifvit sammanförda, och att man sålunda får en internationell rätt i detta ämne, där man förut icke haft någon sådan. Det är dock särskildt en stor brist, att det önskemål, som de interparlamentariska konferenserna gång efter annan framhållit, nämligen kaparerättens afskaffande, ej i denna konvention fått ett rum. Det förefaller ju onaturligt, att det skall råda andra regler på sjön än på land, och att all privat äganderätt skall sakna hvarje skydd under sjökrig. Det måste förefalla egendomligt, att man skall hafva rätt att uppbringa äfven neutrala fartyg på grund af den obestämda definition på krigskontraband, som förekommer. Det har emellertid också framhållits, att sjöfartens utveckling och de stora handelsfartygen måste omöjliggöra kaparerättens tillämpning i framtiden. Det är helt visst af betydelse att denna oinskränkta kaparerätt afskaffas, ty ett af de skäl, som just åberopas för de stora kapprustningarna till sjöss, är ju, att man måste skydda handeln, hvilket är nödvändigt med hänsyn till den hitills så godt som oinskränkta kaparerätten. Blefve den afskaffad, skulle en stor del af de kolossala flottorna frigöras och rustningarna i väsentlig grad kunna inskränkas.

Oaktadt vissa brister har man dock ansett, att London-konventionen dock innebär ett så pass stort steg framåt, och det vore därför önskligt, att allt gjordes, för att äfven vårt land måtte biträda densamma. Då hans excellens herr utrikesministern framhållit, att han hade sin uppmärksamhet oafvisligen riktad på saken, kan man ju hoppas, att om möjligt äfven Sverige kommer att biträda den af mig här omnämnda konventionen.

Hvad beträffar den senaste sjörättskonferensen i Brüssel, är det ju möjligt att för dess besluts biträdande det kan erfordras åtskilliga lagändringar uti vår svenska rätt, men enligt hvad man hört uppgifvas, har dock Sverige haft ganska stort inflytande på denna kongress, och de bestämmelser, som där antogos, böra därför också stå i ganska nära öfverensstämmelse med den inom Sverige gällande sjörätten.

I betraktande af betydelsen af fredsrörelsen samt önskvärdheten af att något göres, för att vi äfven uti vårt land må bereda oss till den blifvande Haag-konferensen, var det sannoligen en mycket glädjande underrättelse, som herr utrikesministern lämnade, då han förklarade, att man ärnade tillsätta en nationell kommission, i enlighet med hvad Brüsselkonferensen

och fredsbyrån i Bern föreslagit. Det var ett godt budskap, ej blott för denna kammare och för den svenska riksdagen, utan det var ett godt budskap att bringa världen rundt, nämligen att äfven Sverige anslutit sig till de ännu tyvärr få stater, som beslutat inrätta dylika nationella kommissioner. Det var en afsevärd glädjeskymt i den ganska dystra tafla, som för öfrigt upprullades. Innan jag slutar vill jag upprepa min lifliga förhoppning om att Sverige måtte gå i spetsen för samarbetet mellan de mindre staterna, detta betydelsefulla samarbete, som uti den ofvannämnda underdåniga skrifvelsen förordats af fredsförbundet.

Jag kommer i detta sammanhang och med tanke på hvad hans excellens yttrade om Sveriges traditioner osökt att tänka på skaldens ord i den fosterländska sång vi ofta sjunga: »Du tronar på minnen från fornstora da'r, då äradt ditt namn flög öfver jorden.» Ja, våra minnen från fornstora da'r äro oss sannerligen dyrbara, men de skola icke blott vara minnen, utan de skola också inge oss förhoppning om att ännu många stora dagar äro bevarade för Sveriges folk, att ännu det svenska namnet skall äradt fara öfver jorden, dock ej som förr under flygande fanor och klingande spel, men som en härold för freden. Om Sverige som en förkämpe för fredsarbetet verkligen kunde ställa sig i spetsen för andra mindre stater, då kommer i sanning Sveriges namn att ännu en gång äradt fara öfver jorden.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve Taube: Herr talman, mina herrar! Såsom en röd tråd genom alla anföranden, som hållits efter besvarandet af interpellationerna, har gått en förebråelse mot mig att jag uttryckt mig alltför pessimistiskt, att jag, såsom friherre Bonde sade, framlagt en fullkomligt hopplös tafla. Ja, jag förstår icke, hur jag kunde göra annat. Jag har endast framställt fakta, jag har meddelat uttalanden af ledande europeiska statsmän, meddelat, huru folkrepresentationerna själfva i de olika staterna ställt sig till den stora afrustningsfrågan. Det är alltså faktiska förhållanden, som jag framlagt med denna så kallade hopplösa målning. Jag har endast dragit ut konsekvenserna af alla dessa fakta, som jag meddelat, och jag betviflar, att någon skall kunna draga andra slutsatser än jag gjort. Naturligtvis skulle det varit lättare för mig och äfven en angenämare uppgift i alla hänseenden, om jag kunnat framlägga en blomstermålning, en något färgad tafla — äfven om den icke varit fullt så öfverensstämmande med de verkliga förhållandena. Jag visste väl, att en sådan blomstermålning skulle upptagits på ett annat och bättre sätt af denna kammare, men jag betviflar, huruvida jag under sådana förhållanden handlat i öfverensstämmelse med min plikt i den ansvariga ställning, som jag intager. Jag har upprepade gånger vid besvarandet af interpellationerna uttalat mina varma sympatier för freds rörelsen, mina bestämda förhoppningar att denna, som jag sade, allt mera kraftigt omkring sig gripande rörelse skall leda

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

till ett resultat, som vi alla önska och hoppas, nämligen, om icke till världsfreden, så åtminstone till begränsning af de krigsrustningar, som nu tynga folken. Men jag har också påvisat, att vi endast genom den allmänna meningen, genom det allmänna folkmedvetandet, såsom den engelske utrikesministern sade, kunna vänta ett praktiskt resultat af fredsarbetet. Regeringen kan och bör understödja detta arbete, den kan också taga initiativ i saken, men om alla stormakternas regeringar sitta stilla och icke göra någonting, tro herrarna då, att, om de mindre staterna, såsom friherre Bonde här föreslog, göra en kollektiv framställning, denna skall leda till annat resultat än, på sätt vi nyss hört, den på en stormakts initiativ utgående framställningen? Den lägges ad acta, detta blir hela resultatet. Jag medger, att äfven om första försöket misslyckas, skall man icke se hopplöst på saken, men man måste dock såsom praktisk politiker se nyktert på förhållandena och icke göra annat än hvad man hoppas och tror leda till resultat.

Jag ber så att få vända mig mot ett uttalande af friherre Bonde. Han påstod, att då jag motsatte mig en framställning från de mindre staterna till stormakterna — jag vet inte om jag fattade honom rätt — jag i det sammanhanget skulle talat om våra krigiska traditioner, samt att jag framhållit, att det innebure en våda för de mindre makterna att söka påverka en stormakt. Detta är icke fullt riktigt. Jag har icke sagt, att det innebar en våda att göra en framställning, utan att jag till och med trodde, att det icke *behöfde* uppfattas som en obefogad inblandning. Jag tror, att stormakternas regeringar skulle mycket höfligt mottaga framställningen, men på samma gång att den icke tjänade till något. Jag sade, att vi borde vara försiktiga och ej inblanda oss i andra staters inre angelägenheter. Vi för vår del vilja icke, att de skola blanda sig i våra, och vi proklamera alltid, att vi måste iakttaga en strängt neutral politik, men denna innebär just, att man icke inblandar sig i andra makters angelägenheter.

Däremot har jag beträffande den delen af friherre Bondes framställning, som rörde afrustningen, framhållit vådan af att, om en eventuell framställning icke ledde till resultat, vi oberoende af hvad stormakterna gjorde afrustade i tro att vi därmed — jag förstår icke riktigt hvad man menar — skulle afväpna stormakterna, då vi i själfva verket endast ställde oss själfva mer eller mindre försvarslösa. Jag tror icke, att vi därmed skulle nå önskadtt resultat, utan jag tror, på sätt jag sagt, att detta skulle innebära en fara för fosterlandet.

Herr Staaß: Herr talman! Jag ber om ursäkt att jag med några ord förlänger denna debatt. Men först och främst kan det ju vara ganska angenämt att utbyta en och annan tanke med en konungens rådgifvare, till hvilken denna kammars majoritet icke står i det spända förhållande, som den tyvärr gör till så

många andra. Och för det andra skulle jag gärna vilja be att få betona ett par synpunkter.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Jag ber först att få uttala min tillfredsställelse öfver det starka och kraftiga sätt, hvarpå herr utrikesministern, under all sin pessimism, likaväl bestämdt förklarade sig själf för fredsvän, och det sätt, hvarpå han stämplade det närvarande tillståndet såsom barbariskt. Herr utrikesministern torde genom ett sådant yttrande, som helt visst är fullkomligt uppriktigt, åtminstone hafva undgått det olycksödet att råka ut för den otreflige löjtnant Thure Gabriel Silfverståhls beundran.

Hvad nu själfva den ifrågakvarande saken beträffar, så vill jag be att få framhålla, att det nog finnes ett särskildt skäl för att hoppas, att de små staterna, för den händelse de skulle kunna komma till ett gemensamt uppträdande, verkligen skulle kunna tänka sig att uträtta någonting. Redan för många år sedan samtalade jag med en mycket framstående fransman, intresserad för fredssaken, om möjligheten just för de små staterna att genom en sammanslutning för sig åstadkomma någonting afsevärdt — naturligtvis helt och hållet på moralisk väg. Och då sade han: ja, det är verkligen en god idé. Ty de små staterna, de äro oegennyttiga, de äro uppriktigt intresserade för freden. Ingen kan misstänka, att en åtgärd från de små staternas sida skulle kunna innefatta fördolda planer och latent manövrer, som man så ofta misstänker, då en eller annan stormakt i detta hänseende tager initiativ. Det är en synpunkt, som kanske ej bör förbises. Vi måste komma ihåg, att det finnes många, många lägen, där mer än en stormakt skulle önska, att det funnes så att säga ett oegennyttigt centrum för fredsrörelsen, ett på samma gång i viss mån betydande men tillika fullt uppriktigt centrum för fredsrörelsen. Och ett sådant skulle en sammanslutning mellan de smärre staterna kunna tänkas komma att innebära.

Jag ser därför icke så modlöst på den fråga om en dylik sammanslutning, som under senare åren från allt flera håll har framträtt, och som nu äfven varit på tal i vår riksdag. Det är alldeles gifvet, att därvid får det icke blifva fråga om hvad hans excellens herr utrikesministern kallade en inblandning. Det har jag fullkomligt klart för mig. Och det hoppas jag, att alla de, som tänkt sig in i och hysa något intresse för denna väg, också hafva fullkomligt klart för sig. Nej, här måste det endast vara fråga om ett permanent och uppriktigt arbete i fredssakens tjänst, men åstadkommet genom en sammanslutning af de små staterna, så att de icke längre stå isolerade hvar för sig med sina då knappast hörda röster.

Beträffande frågan om pessimism eller icke-pessimism så skall jag icke precis inlåta mig på något klander utaf hvad herr utrikesministern här har yttrat. Jag skall endast be att få framhålla, att för hvarje uppriktig fredsvän måste det gifvetvis vara en stor glädje, då något ord i fredssträfvandets syfte yttras från betydande håll i den politiska världen, då något steg

Svar å interpellation.

(Forts.)

tages, då något försök göres på fredssträfvandets vägar. Och därför hafva naturligtvis de amerikanska och engelska åtgärder och yttranden, som här varit på tal, väckt en stor glädje. Att betydelsen däraf kan öfverdrifvas, det är jag den förste att erkänna. Men, herr utrikesminister, den som läser historien, han ser huru rörelser uppkomma, huru de vinna i styrka, huru de segra, men också understundom huru rörelser försvagas och gå under. Det som för närvarande är den stora frågan, den fråga som sätter alla fredssakens, alla mänsklighetens, kan jag säga, vänner uti spänning hvarje gång, som någonting sker och händer, som angår fredssaken, det är *det* spörsmålet: är den rörelsen, såsom vi hoppats, en sak, som icke kan dö, är det en rörelse som går framåt, till dess att den segrar, eller är det en rörelse, som har sin orsak uti tillfälliga omständigheter, hvilka kunna bortfalla — och kan så rörelsen själf sjunka till intet? Vi fredsvänner, vi fästa vår tro och vår förhoppning vid, att allt mer och mer det skall befinnas ogörligt, att denna stora rörelse skulle kunna rinna ut i sanden. Och det är därför, som allt, som stärker denna förhoppning, som stärker denna tro hos oss, verkar så lifgifvande och så stärkande. Det kan dock icke nekas, att hvad som nu händt är ytterligare ett steg i denna riktning. Hvarje gång som en stor stats ledare, hvarje gång som en betydande politiker, i de stora länderna isynnerhet, har uttalat den allt mer och mer vissa öfvertygelsen, att det icke kan få fortgå evinnerligen på rustningarnas väg, få vi dock en allt mer och mer stigande bekräftelse på, att för flera och flera betydande personligheter i staternas ledning det börjar på att framstå såsom först en möjlighet och sedan en allt mer och mer tänkbar sannolikhet, att det skall blifva ett slut på detta förhållande. Det är det, som har gjort, att man med glädje öfverallt, där fredssaken är helig, måste hälsa de yttranden och åtgärder, om hvilka jag talat. Och jag hoppas och tror, att dessa steg och åtgärder komma att kunna åtföljas utaf andra, som skola verka ännu mera hoppgifvande och ännu mera stärkande, ehuru jag visst icke bestriider — det har jag sagt uttryckligen — att man ingalunda får hängifva sig åt öfverdrifna förhoppningar. Och i det afseendet har ju utrikesministern erinrat oss om åtskilligt, som är väl värdt att tänka på.

§ 4.

Upplästes ett från Första kammaren ankommet protokollsutdrag, innefattande inbjudning till Andra kammaren att förena sig med Första kammaren i dess beslut, att ett särskildt utskott, bestående af fjorton ledamöter, sju från hvardera kammaren, skulle tillsättas för behandling af ej mindre Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation af tekniska högskolan m. m. äfvensom lönereglering för lektorer m. fl. befattningshafvare vid Chalmers tekniska läroanstalt m. m., än äfven de ytterligare framställningar, som kun-

de komma att af Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor; och beslöt kammaren antaga berörda inbjudning.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr vice talmannen af Callerholm, som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte för sin del besluta att i det nu bestämda särskilda utskottet utse suppleanter till lika antal som de ordinarie ledamöterna.

1891

Denna hemställan blef af kammaren bifallen.

§ 5.

Herr talmannen tillkännagaf, att herr *Gibson* denna dag intagit sin plats i kammaren.

§ 6.

Föredrogos hvar för sig och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner:

angående upplåtande af ett område från förra regementskvartermästarbostället Köpinge nr 23, 36 och 40 i Kristianstads län;

angående upplåtande af vissa delar af förra sergeantsbostället Erska nr 3 Östergården och nr 4 Bergsgården i Älfsborgs län;

angående upplåtande af två områden från förra häradshöfdingbostället Välluf nr 1 i Malmöhus län;

angående upplåtande af två lägenheter från förra sergeantsbostället Malmberga nr 1 jämte Lilla Eskedalen nr 2, ett torp, i Södermanlands län;

angående upplåtande af lägenheter från förra kvartermästarbostället Häggestad nr 2 Norrgård i Östergötlands län; och

angående upplåtande till landtbruksakademien af visst område å kungl. Djurgården.

1891

§ 7.

Efter föredragning härpå af de på kammarens bord liggande motionerna hänvisades herr *Lindhagens* motion, nr 338, till kammarens fjärde tillfälliga utskott och herr *Strömbergs* motion, nr 339, till statsutskottet.

§ 8.

Vidare föredrogos, men blefvo ånyo lagda på bordet bankoutskottets memorial nr 13, jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 54—57 och nr 59—61 samt Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 5 och 6.

§ 9.

Ang. fria resor för värnpliktiga å statens järnvägar.

Till afgörande förelåg nu Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, med anledning af herr Olaussons motion, nr 135, angående fria resor för värnpliktiga å statens järnvägar.

Uti en inom Andra kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 135, hade herr Olausson föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse hos Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder i syfte att värnpliktig, som vore inkallad till tjänstgöring å en ort, belägen mer än 200 kilometer från hans hemort, måtte äga rätt att afgiftsfritt färdas å statens järnvägar för ett besök i sitt hem.

Utskottet hemställde, att Andra kammaren, med anledning af herr Olaussons föreliggande motion, för sin del ville besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida åtgärder kunde vidtagas i syfte att medellös värnpliktig, som vore inkallad till tjänstgöring å en ort, belägen mer än 200 kilometer från hans hemort, måtte kunna, i vissa ömmande fall, beredas kostnadsfri resa å statens järnvägar för ett besök i sitt hem.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, lämnades på begäran ordet till

Herr Persson i Tällberg, som yttrade: Herr talman! Jag är fullkomligt ense med utskottet därutinnan, att jag anser fog förefinnas för att under vissa ömmande omständigheter bereda medellösa värnpliktiga kostnadsfri resa till sina hemorter. Jag kan det oaktadt icke dela det slut, hvartill utskottet kommit i denna fråga. Det synes mig nämligen, som om utskottet, därest det varit konsekvent, hade bort handla efter den tanke som finnes uttryckt å sid. 2 i utskottets utlåtande, där det heter: »Den af motionären gjorda inskränkningen rörande såväl afstånd mellan hemort och mötesplats som viss järnväg finner utskottet visserligen ej böra uppställas, när det gäller uteslutande medellösa värnpliktiga, men anser sig utskottet ej kunna däri nu föreslå förändring.» Hvad beträffar afståndet — som utskottet tar afstånd från — har det dock föreslagit alldeles samma afstånd, som motionen föreslagit, nämligen 200 kilometer eller 20 mil. När jag säger, att utskottet hade bort fullfölja den tanke, som ligger i det här nyss upplästa uttalandet, nämligen att fattiga och medellösa värnpliktiga borde ha fria resor, vill jag på samma gång säga, att jag för min del icke finner något rimligt skäl föreligga, hvarför man skulle skilja på sådana värnpliktiga, som bo intill en statsbana, och sådana, som bo vid en enskild bana. Är det riktigt, att staten består de värnpliktiga fria resor på statsbanorna, är det också riktigt att staten består dem fria resor på de enskilda järnvägarna, och då

synes det mig, som om konsekvensen af utskottets resonemang hade bort leda till ett afslag å motionärens framställning för närvarande, så att motionären beredts tillfälle att utvidga sin motion i den riktning, som utskottet anser vara den riktiga och som äfven jag för min del anser vara den enda riktiga utvägen härvidlag. Det blir då visserligen ett års uppskof, men jag tror dock, att saken skulle vinna betydligt därpå. Det är ju för öfrigt icke alldeles gifvet, att saken vinner framgång nu heller, äfven om denna kammare skulle bifalla utskottets hemställan, ty det är väl sannolikt, att Första kammaren icke går med på förslaget. Men äfven under antagande att hvad utskottet här föreslagit skulle vinna Riksdagens bifall, anser jag dock, att man genom att besluta i enlighet med de önskemål jag här uttalat skulle vinna så mycken rättfärdighet i själva sakfrågan, att ett års uppskof fördenskull är fullt motiveradt.

På grund af hvad jag sålunda anfört och med full anslutning till den tanke, som är uttalad i såväl motionen som i utskottets förevarande motivering anhåller jag, herr talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Vidare anförde:

Herr Fürst: Herr talman! Herr Daniel Persson undrade, hvarför vi inom utskottet icke gjort någon ändring i fråga om kilometertalet och hvarför vi vidhållit inskränkningen till vissa järnvägar. Orsaken hertill är ganska naturlig. Ett tillfälligt utskott kan nämligen icke vidga en enskild motionärs hemställan. Att vi icke afstyrkte motionen berodde därpå, att vi ansågo, att det här gällde ett behjärtansvärdt ändamål och att mycket skulle vinnas genom ett bifall till motionärens hemställan. På den grund ha vi tillstyrkt motionen, trots den inskränkning, som förslaget innebär.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson: Herr talman, mina herrar! Såsom herrarna minnas, motionerade jag förlidet år om rätt för beväringarna till fria hemresor utan inskränkning å statens järnvägar. Det tillfälliga utskott, som då fick frågan till behandling, ansåg dock, att det skulle vara förenadt med alltför stora kostnader för staten att bifalla motionen, hvarför det afstyrkte densamma, och denna utskottets afstyrkande hemställan blef äfven af kammaren bifallen. Jag har därför icke i år vågat komma fram med ett förslag i samma utsträckning som min motion förra året. Jag har nu endast tänkt mig möjligheten af att åtminstone de från förlägningsplatserna aflägsset boende beväringarna skulle få tillstånd till åtminstone en fri hemresa vid sådana tillfällen, då ömmande omständigheter föreläge. Jag är fullt medveten om riktigheten af hvad herr Daniel Persson i Tällberg här anförde, nämligen att om fria hemresor å statens järnvägar beviljades, borde äfven fria hemresor beviljas på de enskilda järnvä-

Ang. fria resor för värnpliktiga å statens järnvägar.
(Forts.)

Garna. Då emellertid Riksdagen drager sig för kostnaderna, är det alldeles uppenbart att en utvidgning af förslaget till att gälla äfven de enskilda järnvägarna skulle medföra betydligt större kostnader, än om man här inskränkte sig allenast till statens järnvägar. Vi måste väl erkänna, att man i det senare fallet, när det gäller statens järnvägar, icke behöfver beräkna utgifterna så särdeles högt. Ty om det visserligen är staten, som får bekosta dessa fria hemresor, blir det ju i alla fall staten, som får inkomsterna däraf. Om däremot ett dylikt medgifvande skulle utvidgas till att gälla äfven de enskilda järnvägarna, uppstår här en direkt utgift för staten. Jag skulle dock för min del vilja biträda herr Daniel Perssons förslag, ifall jag vore medveten om, att Riksdagen skulle gå med på det samma.

Utskottet har nu med anledning af min motion tillstyrkt förslaget om fria hemresor för beväringarna å statens järnvägar i vissa ömmande fall, och jag undrar verkligen, om det kan vara så farligt för kammaren att bifalla detta förslag. Det innebär icke allt hvad jag i min motion åsyftat, utan det innebär endast ett steg, ett steg, som kammaren på framställning af någon motionär mycket väl kan nästa år låta följas af ett andra i samma riktning. Jag kan icke förstå, att vi genom ett bifall till utskottets hemställan skulle helt och hållet afklippa herr Daniel Perssons tanke om att utsträcka denna rätt till fria hemresor till att gälla äfven de enskilda järnvägarna. Äfven om Riksdagen nu i år går in till Kungl. Maj:t med begäran om sådana fria hemresor å statens järnvägar, har väl Riksdagen under alla förhållanden nästa år fullkomligt fria händer och kan då taga steget fullt ut genom att antaga Daniel Perssons förslag.

Trots det, att jag således icke är fullt tillfredsställd med det slut, hvartill utskottet kommit, anser jag dock, att det innebär ett steg i den rätta riktningen, och jag ber därför att få förena mig i yrkandet på bifall till utskottets hemställan.

Härmed var öfverläggningen slutad. Efter det herr talmannen framställt propositioner å de därunder gjorda yrkandena, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

Jämlikt 63 § riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första kammaren.

§ 10.

Härefter föredrogos hvart för sig

Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, med anledning af herr Lindleys motion, nr 191, angående utarbetande af årliga berättelser öfver inträffade sjöolyckor m. m.; och

Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att Riksdagen må lämnas tillfälle att i visst afseende yttra sig öfver ett väntadt förslag till ny instruktion för landshöfdingarna.

Kammaren biföll hvad utskotten i dessa utlåtanden hemställt; och skulle jämlikt 63 § riksdagsordningen nämnda beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första kammaren.

§ 11.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets *Ang. åtgärder* utlåtande, nr 24, i anledning af väckta motioner angående åtgärder, *för åstadkom-* afsedda af åstadkomma en minskning i utgifterna för landt- och sjö- *mande af en* försvaret. *minskning i* *utgifterna för*

Uti fyra till statsutskottet hänvisade motioner, nämligen nr 43 *landt- och sjö-* och nr 75, väckta inom Första kammaren af herr *försvaret.* *E. Blomberg,* samt nr 180 och nr 267, väckta inom Andra kammaren af herr *Thorsson m. fl.,* hade föreslagits, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning angående lämpligaste sättet för vidtagande af vissa i motionerna närmare angifna åtgärder, afsedda att åstadkomma en minskning i militärutgifterna, för Riksdagen till nästkommande år framlägga de förslag, hvartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motioner måtte af Riksdagen afslås.

Reservationer hade emellertid afgifvits af:

herrar *J. T. Larsson, Wiklund, Olsson* i Fläsbro, *Starbäck, Ström* i Transtrand och *Nilson* i Örebro, hvilka med särskild motivering biträdt utskottets hemställan; samt

herrar *Thorsson* och *Rydén,* hvilka inom utskottet yrkat, att Riksdagen i anledning af förevarande motioner ville besluta:

1:o) i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning, huruvida och i hvad mån den under fjärde och femte hufvudtitlarna anställda musikpersonalen måtte kunna indragas samt därefter för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill utredningen kunde föranleda;

2:o) i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och därpå grundadt förslag till indragning af samtliga de till skånska kavallerifördelningen hörande truppförbanden jämte till kavalleriinspektionen hörande befattningar;

3:o) i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida icke dels de af Riksdagen för anskaffande af haubitsmateriel anvisade, ej förbrukade penningmedlen borde återbäras, dels den för tjänst vid dessa vapen redan anställda stampersonalen borde indragas, samt att Kungl. Maj:t därefter ville för Riksdagen framlägga förslag i ärendet;

4:o) i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag om nedläggande af Karlborgs fästning samt indragning af den för dess försvar afsedda personalstyrkan;

5:o) i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning, huruvida och i hvad mån genom för-

Ang. åtgärder för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.

ening af kompanierna, parvis vid infanteriet och andra vapenslag, afseende gemensam utbildning och förvaltning, samt beredande af möjlighet att verkställa en revision af stampersonalen i den uti motionerna angifna riktning äfvensom genom indragning af en del befälsbefattningar vid flottan besparing af befälskrafter inom försvaret skulle kunna äga rum, samt för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill utredningen kunde föranleda;

6:o i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag om indragning af dels de på grund af 1901 års riksdagsskrifvelse från och med år 1908 utöfver hvad Kungl. Maj:t begärt å stat uppförda 72 resp. 48 volontärsbefattningarna per infanteriregemente, dels det antal stamanställd personal, som motsvarade den för befällets uppässning och skötseln af dess hästar vid armén nu använda styrkan, och dels det antal befälsbeställningar, hvilka på grund af befattningshafvarnes hofstjänstgöring af vederbörande ansåges mindre behöfliga, samt indragning af befälspersonal genom införande af förtidspensionering med viss tjänstgöringsskyldighet;

7:o i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till utrangering af flottan tillhörande fartygsmateriel, som saknade nutida stridsvärde, och indragning af för mobilisering på densamma anställd personal; samt

8:o i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t verkställa utredning, huruvida och i hvad mån genom en grundlig revision af kasernbyggnadsplanerna inskränkningar i afseende å kasernbyggnaderna skulle kunna göras, samt för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill utredningen föranledde.

Efter föredragning af utskottets hemställan gaf herr talmannen på begäran ordet till

Herr T h o r s s o n, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Den fråga, vi nu gå att debattera, har utskottet på ett synnerligen lättvindigt sätt förberedt. Utskottsmajoriteten har tydligen utgått från den uppfattningen, att i denna fråga skola vi icke diskutera, bara votera, och med den känslan har utskottet mycket fort sökt aflifva vår motion. Nu är det dock på det sättet, att vissa saker och ting icke så där utan vidare kunna voterats ihjäl, de återkomma den ena gången efter den andra. Denna fråga hör just till dem, hvilka man, äfven om det sker motvilligt, måste taga i närmare öfvervägande, därför att dess ekonomiska konsekvenser bli sådana, att nationerna i stället för att de, som det här för en stund sedan under interpellationsdebatten betonades, skulle genom fortsatta rustningar bibehålla och häfda sin själfständighet, faktiskt genom en öfverdrifven rustning bringas — särskildt de små nationerna — till en så osjälfständig och osäker ställning uti ekonomiskt hänseende, att de löpa fara för sitt bestånd som nation.

Utskottet har icke velat ingå uti någon detaljbehandling af denna motion, därför att dess majoritet ansett, att den innebär ett upprifvande af grunderna för 1901 års härordning. 1901 års här-

ordning har visserligen tjänstgjort såsom plattform för de senare *Ang. åtgärder* årens militärpolitik, men det kan väl icke förnekas, att de styrande *för åstadkom-* militära myndigheterna och Kungl. Maj:t allt mer och mer tydligt *mande af en* visa, att de icke lita på 1901 års härordnings ofelbarhet. Redan *minskning i* innan denna härordning var till hälften genomförd, hade ju Kungl. *utgifterna för* Maj:t börjat vidtaga förberedande åtgärder för att förändra den- *landt- och sjö-* samma. *försvaret.*

(Forts.)

Den andra synpunkten, som utskottsmajoriteten angifvit såsom ett hinder för densamma att ingå i en saklig pröfning af motionen, är, att motionärerna principiellt förklarat, att detta kraf endast är ett första steg fram mot alfvärning. Skulle en skiljaktig uppfattning om slutmålet förhindra oss att öfverlägga om möjligheten att förändra vår försvarsorganisation, då kommer Sveriges rike aldrig i evighet att få någon slags försvarsorganisation, ty då skall det ena partiet ena gången och det andra partiet den andra gången svara: Detta är icke öfverensstämmande med vår grundåskådning, och därför vilja vi icke deltaga i pröfningen af detaljer, som kunna föra till ett af oss icke godkändt slutnål. Utskottets nästan obefintliga motivering talar dock ett synnerligen tydligt språk; i känslan af att ännu sitta vid makten har högerfalangen af utskottsmajoriteten resonerat som så: Här behöfva vi icke inlåta oss på en saklig debatt, ty vi ha med voteringssedeln i hand möjlighet att slå ihjäl förslaget, och därmed klara vi situationen.

Både *högern* och *liberalerna* ha varit eniga om att framställningen skulle afvisas, men de ha haft olika utgångspunkter. Vänstern har resonerat ungefär så: Motionärerna ha begärt både för litet och för mycket, de skulle ha begärt en utredning af det hela, och om de hade gjort det, skulle de — såvidt jag kan läsa hvad som står i motiveringen — haft utsikter att få understöd från liberalerna. Det är dock konstigt, att samtidigt uttala vänsterreservanternas själfva farhågor för att skriva till den nuvarande regeringen, därför att de för sin del icke lita på densammas goda vilja i fråga om en så omfattande utredning, som de själfva peka på. Sannerligen jag kan förstå, om dessa vänsterreservanter ha rätt att pretendera, att vi i detta stycke skola lita mera på en blifvande vänsterregering än liberalerna lita på den nuvarande. Det är därför som vi socialdemokrater ha all anledning att, så att säga, tala om hvad vi egentligen vilja, oberoende af hvilken regering som kommer att utreda frågan. Det tyckes mig, som om herrar vänsterreservanter borde räkna oss till godo, att vi härvidlag verkligen peka på en del åtgärder, som vi anse ägnade att bringa ned kostnaderna för vårt försvar.

Nu ha vänsterreservanternas betonat, att då vi begärt undersökning, huruvida vissa detaljer af den nuvarande organisationsplanen skulle kunna förändras, så hade vi skyldighet prestera en utredning om att icke våra kraf åstadkomma planlöshet och förvirring i organisationen. Konsekvensen däraf skulle ju bli, att när vänsterreservanterna en gång taga säte och stämma i regeringen, så skulle hvarje riksdagsman, som ville begära en skrifvelse, på förhand åläggas att lämna icke allenast en kortfattad redogörelse öfver huru han tänkt

Ang. åtgärder för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret. sig saken ordnad utan en fullständig utredning i ämnet. Med ett sådant arrangemang behöfver man ju icke hos Kungl. Maj:t begära några utredningar alls. Jag kan för min del icke finna, att denna ståndpunkt är hållbar, den måste betraktas som ett tillfälligt svepskäl att krypa bakom, då man ingenting vill.

(Forts.)

Vänsterreservanterna ha vidare befarat, att om exempelvis det af oss här framställda yrkandet skulle bifallas, kunde därigenom astadkommas en *planlöshet* och en *förvirring* i organisationen. Ja, detta får ju en blifvande utredning visa, och den riksdag, som får den af Kungl. Maj:t verkställda utredningen sig förelagd, får då ta position till densamma. Jag kan dock icke tänka mig annat — det må jag säga — än att det just skall bli dessa reservanter eller deras meningsfränder, som skola få leverera utredningen, och jag kan icke föreställa mig, att de skulle falla ur planmässighetens roll eller stå handfallna inför ett sådant uppdrag därför att vi erinrat om en del af det mest onödiga påhänget, hvilket i första hand borde bli föremål för deras uppmärksamhet, när de ju nu tänka sig, att man borde gå ut på mycket vidare områden, enligt hvad deras reservation ger vid handen. Skulle herrar liberaler vilja gå något längre i nedläggningarna, skola vi säkerligen följa dem på vägen.

Från vänsterreservanterna sida har angifvits, att hufvudsakliga anledningen till, att vi framkommit med detta yrkande är den, att vi vilja afväpning, och då gör det oss precis detsamma, hur denna afväpning sker; hufvudsaken är, att försvarsutgifterna minskas och minskas mycket redan nu. Ja, det råder ju delade meningar äfven inom våra partikretsar om, huru fort man skall gå fram med afväpning, men detta bör icke vara något, som reservanterna få taga till intäkt för, att de ingenting vilja göra i föreliggande fråga, ty ju längre de borgerliga partierna ställa sig afvisande mot den väg, vi i vår motion beträdd, ju hastigare marscherar den andra riktningen fram och därvid förande med sig åtgärder, som reservanterna själfva minst af allt önska realiserade.

Denna del af reservanternas motivering talar ett tydligt språk om att ingen af dem vill biträda afväpningstanken, men i detta hänseende kunna de väl näppeligen tala å hela det liberala partiets vägnar. Det är ju dock delade meningar om afväpningstanken äfven inom vänsterpartiet. Den interpellationsdebatt, som förts här i dag, har ju tydligen visat, att i fråga om detta spörsmål råda synnerligen divergerande meningar bland mina vänner till vänster, d. v. s. till vänster om högern. Det har här tydligt betonats, att man äfven från det hållet vill ha afväpning, och det har här i dag från denna plats af herr friherre Bonde talats mycket bestämdt om afväpning. Hvad är det då, som ligger under den tankegång, som dikterat denna reservation och motiverat detta afslagsyrkande? Hvem representerar här det liberala partiet, friherre Bonde eller reservanterna? Det har tydligt framgått i den interpellationsdebatt, som här i dag ägt rum, att det egentliga *bärande momentet i de internationella fredssträfvandena icke är den borgerliga vänstern eller den borgerliga högern, utan det internationella socialdemokratiska arbetarpartiet.* Det är i

känslan af den utomordentliga styrka, som vi ha i våra sträfvanden, som vi våga framhärda i vårt kraf på en minskning i nuvarande rustningar och därigenom på ett synnerligen markant sätt påvisa, att vi i denna fråga, *icke gå i sällskap med vare sig det ena eller det andra borgerliga partiet.*

För att markera sin försvarsvänlighet ha vänsterreservanterna betonat, att de vilja ha ett *starkt försvar*. Jag vill säga, att vi vilja också ha ett starkt försvar, men vi vilja, att det skall afvägas efter möjligheterna för landet att bära detsamma. Äfven vänsterreservanterna säga nu, att de vilja detsamma. Men den, som var med här år 1906, måste erkänna, att det icke allenast är ett *starkt försvar*, som vänsterreservanterna vilja ha, utan att de äfven kunna vara med om att *sluka ett dyrt försvar*. Ty, mina herrar, den mest kritiserade kasernbyggnadspropositionen frambars egentligen år 1906 af vänsterreservanternas partivän. Hela kasernbyggnadsfrågans korta men dyrbara historia skisseras på några rader i Kungl. Maj:ts prop. nr 51 till 1908 års Riksdag, där fortifikationsdepartementet konstaterar, att när 1901 års härorganisation skulle genomföras, presade man ned det ursprungligen beräknade byggnadsanslaget till kasernerna från 56 millioner kronor till 48 millioner kronor, och denna nedpressning skedde icke på grund af detaljberäkningar, utan, om jag får uttrycka mig så drastiskt, på grund af ett knytnäfsslag från departementschefen år 1901, hvilken sade, att här skulle läggas fram ett billigare byggnadsförslag. Då den första afdelningen af byggnadsperioden tilländalupit, visade sig att anslaget öfverskridits med tre och en half millioner kronor. Den andra afdelningen var beräknad taga sin början år 1906. Det finnes ingen, som skall få mig att tro, att icke herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet hade reda på, att de beräkningsgrunder, som framlades i 1906 års proposition angående kasernbyggnaderna och enligt hvilka den kostnadssumma, hvarom då var fråga, nämligen 21,744,000 kronor till femton infanterikaserner, *voro felaktiga*, men icke desto mindre frambars krafvet af den liberala regeringens försvarsminister.

Vi socialdemokrater ha således icke, mot bakgrunden af hvad som skedde 1900, anledning att tro på de försäkringar, som komma från vänsterreservanternas sida härvidlag, och, mina herrar, vi ha långt mindre anledning att tro på dessa försäkringar, om vi se dem mot bakgrunden af hvad som inträffade här för ett par, tre dagar sedan, då vi behandlade fjärde hufvudtiteln. Liberalerna ha lefvat högt och stort därpå, att haubitserna drifvits igenom på den gemensamma vaterings väg. I år ha icke liberalerna velat ta konsekvenserna af sin egen agitation och låta högern fortfarande med den gemensamma vateringen genomdrifva fortsättningen, utan nu ha liberalerna först i en munsbit tagit 150 hästkrakar och sedan i en andra munsbit 800,000 kronor till fortsatt anskaffning af fälthaubitsers; vidare ha liberalerna slukat öfnings- och underhållsanslagen till, såsom jag tror, den obefintliga strålkastarafdelningen i Boden. Det nu relaterade är alldeles tillräckligt tydligt för att visa, hvil-

Ang. åtgärder för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.
(Forts.)

Ang. *utgärder* ken skillnad som finnes mellan oss och våra vänner till vänster om *för åstadkom-* högern uti hela denna fråga.

mande af en Jag anhåller nu att få yttra några ord om den militära hushåll-
minskning i ningen i allmänhet. Jag har försökt studera mig in i denna fråga,
utgifterna för och därvid kommit till det resultat, att för hvarje gång ett förslag
landt- och sjö- i försvarsfrågan framlagts för Riksdagen till dess bedömande, har
försvaret. detta förslag varit grundadt på — afsiktliga eller oafsiktliga — vilse-
(Forts.) ledande uppgifter. Då 1892 års härordning framfördes, framhölls
det, att den skulle »i början af nästa århundrade», såsom det heter
i propositionen, kosta 28 millioner kronor. År 1900 kostade vårt
landtförsvar nära 34 millioner kronor, således en ökning på denna
korta period af 6 millioner kronor utöfver hvad som var beräknadt.
När 1901 års härordning framlades, angafs den skola betinga en
kostnad i ordinarie anslag af 44 millioner kronor. När vi nu äro
komna till första året i den andra perioden, eller år 1911, betingar
den i rundt tal 50 millioner kronor; således på denna period likaledes
6 millioner kronors ökning. Därtill kommer, såsom vi tillåtit oss
framhålla i vår motion, att när kadrerna bli fulltaliga i enlighet med
1901 års beräkning, tillkommer en ökning af aflöningskontot med i
runtt tal 700,000 kronor årligen. Härtill må läggas, att de beräk-
nade extra anslagen å fjärde hufvudtiteln öfverskridit den 1901 an-
gifna summan med icke mindre än 47 millioner kronor.

I fråga om flottan är det precis samma historia. Man beräknade
1901, att denna 1913 skulle betinga ett ordinarie anslag af 13,800,000
kronor, och den kostar redan 1911 19,575,000 kronor, äfven här på
alla områden en höjning utöfver hvad ursprungligen beräknats.
Ehuru i 1901 års förslag egentligen icke beräknats extra anslag till
flottan, har denna ändock i extra anslag under åren 1902—1911
kräft 87,568,775 kronor.

Af försvarsväsendets tre hufvudgrenar ha endast två något
mera utförligt behandlats i vår motion, nämligen det rörliga lands-
och sjöförsvaret. Det måste dock betonas, att äfven det fasta för-
svaret har särskildt under de senare årtiondena varit underkastadt en
mångfald af undersökningar och därpå grundade beräkningar, hvil-
kas resultat konsekvent gång på gång visat sig icke hålla måttet.
För att visa hur Karlsborgs fästnings historia utvecklats sig, nödgas
jag gå något tillbaka i tiden och vill då erinra om, hurusom vederbö-
rande krigsmyndigheter under 1800-talet tillsatt en massa komitéer
och kommissioner i syfte att utreda, förbereda, grundlägga och för-
stärka vårt fasta försvar. Deras sammanlagda beräkningskostnader
ha gått upp till öfver hundratals millioner kronor. Jag skall endast
taga två synnerligen dyrbara punkter, en af dessa är Karlsborgs fäst-
ning. När denna fästning grundlades rådde det skiljaktiga meningar
inom den kommitté, som förberedde anläggandet af densamma. Gene-
ralmajor Sparre häfdade den uppfattningen, att fästningen icke kunde
ha någon som helst betydelse annat än såsom förrådsort — såsom
spärr- eller *operationsfästning* hade den *ingen betydelse*; han häfda-
de i allmänhet den uppfattningen, att Sverige icke kunde vara be-
tjänt af att anlägga fasta befästningar, hvilka till sitt försvar kräfde

öfver 5,000 eller 6,000 mans besättning. Han blef i minoritet; kommitténs majoritet förslog att bygga Karlsborgs fästning efter betydligt större måttstock än han förutsatt, och det beräknades att fästningen skulle färdigbyggas för 3,660,000 kronor. Dessa storhetsdrömmar höllo i sig ända till 1867. Vid denna tidpunkt hade vederbörande på Karlsborg förbrukat 4,200,000 kronor, utan att fästningen på långt när kunde beräknas vara färdig. Då tillsattes en ny kommission. Denna kommission häfdade då och underströk samma uppfattning, som general Sparre redan 1819 uttalat, att Karlsborg icke hade någor som helst annan uppgift än att vara en skydds-ort för arméns förråd, och i öfverensstämmelse härmed föreslog denna kommission, att fästningsplanerna skulle *afsevärdt inskränkas* och att man skulle nöja sig med att färdigbygga fästningen till en kostnad af i ett för allt 9,000,000 kronor. 1876 tillsattes en ny kommission, som skulle yttra sig om Karlsborgs plats i landets fasta försvar. Denna kommission, bestående af 6 ledamöter och sammansatt uteslutande af landets mera framstående militärer, konfirmerade och underströk generalmajor Sparres och 1867 års kommittés uttalande. Som bevis på, hur meningarna kunna divergera och gå fram och tillbaka i militära kretsar, vill jag erinra om, att i 1896 års kungl. proposition häfdades med skärpa den uppfattningen, att Karlsborg hade en mycket stor betydelse för landets försvar, och i 1897 års kommittébetänkande omtalas att kommittén vändt sig till herrar militärer med en framställning om utredning af, på hvad sätt försvaret af Karlsborgs fästning skulle kunna göras mest effektivt. Svaret på denna fråga lämnade artilleri- och fortifikationsdepartementens officerare med en kostnadsberäkning som öfversteg 17 millioner kronor, d. v. s. man har börjat, när det gäller Karlsborg, med att beräkna 3,600,000 kronor och, sedan de militära auktoriteterna vinglat hit och dit, fram och tillbaka, kors och tvärs under närmare 80 år, komma de slutligen och säga: Vi behöfva öka ut kostnaderna till *17,000,000 kronor*, om fästningen skall tillfredsställa de på densamma ställda anspråken.

På samma sätt är det med Boden. 1888 års Neutralitetskommitté beräknade anläggandet af provisoriska försvarsverk för en kostnad af 1,300,000 kronor. 1891 ha dessa »provisoriska verk» antagit form af en operations- och förrådsfästning vid Boden. 1906 kalkylerades till approximativt beräknade 7,000,000 kronor och 1897 tillsattes den mycket »*dyrbara*» 1897 års kommitté, hvilken utlofvade till landet en mycket *stark* och *praktig* fästning för 8,700,000 kronor. När vederbörande väl skjutit upp de först beviljade millionerna, kom Kungl. Maj:t till Riksdagen med en ny proposition och omtalade att för den tilltänkta storslagna fästningen fanns då en massa håll däruppe men intet tak. Nu vore det fråga om att få till öfverbyggnaden; härtill kräfdes ytterligare öfver 10 millioner kronor. Såsom en liten förskottsskilling borde Riksdagen bevilja 2,000,000 kronor för att vederbörande skulle kunna bibehålla arbetsstyrkan däruppe. Det vore ju synd att midt i vintern vråka ut dessa hundratals arbetare, som dragits dit upp. Inför denna hårda nödvändighet beviljade

Ang. åtgärder för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.
(Forts.)

*Ang. åtgärder
för åstadkom-
mande af en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.*

(Forts.)

Riksdagen de två millionerna och tillsatte en ny kommission, som reste upp till Boden, undersökte virket, kom åter och talade om, att det var för många hål däruppe, de måste inskränkas. Slutresultatet af denna senare undersökning blef, att hvad vederbörande 1897 utlofvat fullt färdigt för 8,700,000 kronor skulle bli omkring halffärdigt för 20,000,000 kronor. Den senare kommittén konstaterade samtidigt, att om Bodenfästningen skulle färdigbyggas efter den ursprungliga planen, bestyckas, beväpnas och bemannas, komme detta att kräfva så mycket penningar och manskap, att landets resurser svårligen kunde åstadkomma vare sig det ena eller det andra.

Efter detta tillägg angående det fasta försvarsväsendets historia, synes det mig att, äfven om vi icke sitta inne med alla de militärtekniska egenskaper, som enligt vänsterreservanternas uppfattning skulle vara oss beskärda för att få framkomma med motion i detta ärende, ha vi fullt fog för att frambära vår motion samt kräfva en noggrann utredning af i motionen angifna punkter.

Jag skall tillåta mig att framföra ännu ett par exempel som visa, att Kungl. Maj:t aldrig fört fram fulla sanningen, när det gällt anslagskraft, som stå i samband med 1901 års härordning. I 1908 års proposition om förplägnadsanstalter sade Kungl. Maj:t, att det ingick i 1901 års härordning, att vi skulle ha förplägnadsanstalter i de olika arméfördelningarna; men det talades icke om 1901 hvad dessa förplägnadsanstalter skulle kosta. Det fick Riksdagen reda på först 1908, när Kungl. Maj:t var hyggelig nog att tala om, att kostnaden skulle uppgå till omkring 6,000,000 kronor utöfver hvad man beräknat 1901. I detta års proposition säges, att anledningen hvarför Kungl. Maj:t icke 1901 begärde anslag till och framlade plan för fullt utrustade ballongafdelningar 1901 var den, att man vid införandet af en ny härordning icke ville framställa alltför stora anspråk på nyorganisation, och af denna anledning blef denna detalj utesluten ur 1901 års härordning, en detalj af så stor vikt, att herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet här om aftonen ställde den som ett oundgängligt villkor för att icke våra värnpliktiga skulle onödigt offras på slagfältet. Denna afdelning var sålunda icke, när 1901 års plan skulle framläggas, nödvändig. Det talades icke då om, hur det mänskliga materialet skulle behandlas, därför att då skulle 1901 års härordning genomdrivas. Det är först nu, när man fått igenom denna härordning, som man 10 år senare af omtanke för de värnpliktiga skall ha ballong- och belyningsafdelningar. Det är gången af försvarsfrågans utveckling, och kan någon människa förtänka medborgarna i riket om de ställa sig tvislande mot alla militära försäkringar.

Jag skall tillåta mig att äfven något närmare beröra kasernbyggnadsfrågan. Då vill jag erinra därom, att då vederbörande för kasernbyggnaderna beräknade kostnaderna till 48,000,000 kronor, så afgafs såsom ett bärande motiv, att de skulle flyttas till städerna, hvarigenom man skulle slippa bygga bostäder åt officerarna, och att genom denna anordning skulle vinnas, utöfver billigare byggnadsanslag, också att vår här skulle bli mera demokratiserad, officerarna

skulle *fila* sig mot demokratin i städerna. De skulle med andra ord *Ang. åtgärder* utdanas till uppfostrare och lärare i de nya fälthögskolorna. Vidare *för åstadkom-* gick man ut därifrån, att de sanitära förhållandena voro bättre i stä- *mande af en* derna än på landet, någonting som jag för min del har mycket svårt *minskning i* att förstå, ty ju större staden är, desto större massa flyr därifrån, så *utgifterna för* snart det börjar bli varmt, i afsikt att söka frisk luft på landet. Men *landt- och sjö-* kasernerna skola flyttas från landet till städerna, för att dess inne- *försvaret.* byggare skola få den friska luft officerarna anse den vara i behof af. (Forts.) Nu har det sedan visat sig, att hela den ekonomiska beräkningsgrunden var fullständigt på sned, att man kommit långt öfver de beräkningar, hvilka första gången — före den omnämnda nedpressningen — hade uppgjorts. Härtill kommer de utöfver det egentliga anslaget utgående medlen, för hvilka städerna genom den igångsatta auktionen tvungits att köpa af landets dyraste jord för att bereda öfningsfält åt trupperna. Äfven dessa millioner drabba skattedragarna, ty om jag i egenskap af skattskyldig i en kommun får slita ihop min andel af t. ex. 400,000 kronor till jordförvärf eller jag som skattdragare till staten får bidraga till motsvarande belopp, så är det mig likgiltigt, därför att det är en och samma kontributionsbjörn, som i båda fallen hälsar på mig och erinrar mig om hvad min frid tillhör.

Men jag har en liten erinring att göra emot själfva den detaljhushållning med dessa medel, hvilka medelst tumskrufvar klämts fram utaf folket. Härvidlag kan jag då erinra, att år 1899 flyttades från Gumboda exercished Västerbottens regemente till Vännäs lägerplats. Där uppfördes en del baracker med liggande timmer, de brädfodrades och inrättades så godt det var möjligt för att inhysa de värnpliktiga. Redan 1908 eller 1909 voro dessa trupper emellertid färdiga att flyttas därifrån till Umeå i nyuppförda kaserner. 1909 hade jag tillfälle att besöka den gamla lägerplatsen. Då stodo alla dessa hus tomma. I samband med behandlingen af hospitalsbyggnadsfrågan för Norrland berördes äfven slöseriet med byggnaderna vid Vännäs läger vid 1910 års riksdag. Vid riksdagsmännens besök i Vännäs läger 1910 hade emellertid vederbörande nedrifvit tre af barackerna, endast stengrunderna stodo kvar. Bland mera betydande byggnader som nu stå kvar är en barack, 2 lägerhyddor och en del förrådslokaler samt den *officerspaviljong, som staten har löst.* och den *underofficerspaviljong, hvilken staten icke ansett sig ha råd att lösa.*

En annan förläggning, som jag vill beröra, är regementsförläggningen till Sollefteå lägerplats. Dit flyttades Västernorrlands regemente från Sänga mo 1899, om jag icke missminner mig. Det har brutits och röjts i vildmarken, och en lägerplats har gjorts i ordning. Endast för anläggande af en väg mellan Sollefteå lägerplats järnvägsstation och lägerbarackerna har, såsom väbeln omtalade för mig, nedlagts 3.000 mansdagsverken. Hit kom sedan partivänner till mina vänner vänsterreservanterna och såg på hela anordningen och fann, att i stället för att den nya kasernen borde byggas i närheten af de gamla lägerbarackerna skulle den i stället byggas i andra

Ang. åtgärder för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.
(Forts.)

ändan af lägret, d. v. s. det skulle bli 2,000 meter från de gamla byggnaderna till de nya, med resultat naturligtvis, att vederbörande kände sig i behof af att uppföra icke allenast kanslihus och kasern på den nyanvisade platsen utan äfven kokhus, badhus, stallar och alla möjliga sådana inrättningar, som äro erforderliga för truppens förläggning. Garnisonssjukhuset ligger nu 2,000 meter från kasernen och det är meningen, att det skall ligga där fortfarande, men för att ha en närmare plats, där de sjuka kunde inrymmas, har för en kostnad af 20,000 kronor byggts en sjukstuga intill de nya kasernbyggnaderna. Nu uppgafs det, att anledningen till utväljandet af plats och läge för dessa nya kaserner var den, att grundförhållandena på den utaf statsrådet Tingsten utpekade platsen ansågs säkrare än där barackerna nu ligga. Räkenskaperna visa likväl, att den beräknade grundläggningskostnaden öfverskridits med 70,000 kronor för de nya kasernerna.

Vi hafva i Kristianstad en förläggning af landets största artilleriregemente. Före 1901 hade detta regemente tre förlägningsplatser, d. v. s. en kasern i södra delen af staden, en kasern norr ut i staden och kanslibyggnaden inrymd i hofrättens lokal midt i staden. Under åren 1900—1902 uppfördes å en fjärde plats inom staden en beväringssbarack och en del stallar för en 85 tusen kronor, och så kom spörsmålet om ytterligare utvidgning af truppförbandets kaserner. Den granskningskommitté, som utaf Kungl. Maj:t tillsattes i november månad 1901, för att granska de då framlagda kasernbyggnadsplanerna, afstyrkte byggandet af ännu en kasern, då regementet skulle bli alltför mycket söndertrasadt om det förlades på fem olika håll.

Emellertid föranledde denna varning ifrån de sakkunnigas sida till ingen åtgärd. För en million och något hundratusental däröfver uppfördes den östra kasernen. Den nya kasernen lades på så dålig grund, att den icke kunde byggas i mer än två våningar jämte en tredje som attikvåning. Till följd af den vattensjuka marken kunde kasernen ej förses med källare, hvarigenom omöjliggjordes uppvärmning medelst centralvärmeledning, och logementen uppvärmas med järnugnar, hvilka måste eldas upp särskildt i hvarje logement.

Vi ha äfven vid denna riksdag haft en känning af denna plottning i byggnadssystemet för detta truppförband, ty för några dagar sedan fingo vi, utöfver det belopp Riksdagen beviljat till liknande regementen för marketenteribyggnad, bevilja 14,000 kronor extra, och likväl får icke manskapet vid den division, som afses att förläggas i norra kasernen, något marketenteri utan är hänvisadt att marschera ut till östra kasernen, för den händelse de vilja besöka marketenteriet.

En annan historia, som visar hur man hushållar med statens medel, är kasernbyggnadshistorien i Hesselholm. Där har nyuppförts en kasern för 695,000 kronor i rundt tal till trängkåren. Ehuru Kungl. Maj:t i 1908 års proposition angående förplägnadsanstalter omnämner, att förplägnadsanstalten för första arméfördelningen skulle förläggas till Hesselholm, så beräknas icke i trängkårens ka-

sern utrymme för de 100 man, hvilka erfordras för förplägnadsanstalten. Kungl. Maj:t ställer i utsikt ett nytt anslag på 413,000 kronor för en ny kasern till dessa 100 man. Detta senare kraf underrättas Riksdagen om, innan vederbörande rappat trängkårens kasern.

Det är ett bevis så talande som något på den hushållning de militära anslagen varit underkastade. Den hushållningen motiverar vår framställning om en grundlig revision af kasernbyggnadshistorierna.

Jag bör nu icke heller förtiga, hur i Skåne, med de mycket goda kommunikationer, som där äro till finnandes, och där exempelvis till Refvinge lägerplats traktens befolkning och Lunds stad byggt en särskild järnväg för att ställa där förlagda militärer i god kommunikation med närmaste stad, huru, omedelbart efter att traktens folk gjort en sådan utomordentlig uppoffring, Kungl. Maj:t beslutar att förläggningen skall flyttas ifrån Refvinge till en af landets dyraste jordbitar, omedelbart i närheten af Lund, och där skall statsverket betala 289,400 kronor i bara jordförvärf.

Och för Norra Skånska infanteriregementets förflyttning till Kristianstad är det precis samma förhållande. Det är icke kommunikationer som saknas eller möjligheter att skaffa tidsenliga bostäder åt officerarna omedelbart intill lägerplatsen Ljungbyhed. Men för att få regementet till Kristianstad har Kungl. Maj:t där för nära 600,000 kronor inköpt en egendom, hvars lermylla på sina ställen är fet som smör. På denna feta bit skola nu en tid framåt, därför att Kungl. Maj:t en gång begått en dårskap, Norra Skånska infanteriregementets värnpliktiga åläggas krypa eller gå fram i stället för att de kunde få utbilda sig på en torr och präktig lägerplats vid Ljungby hed.

Till Jönköpings regemente erbjöd sig en kommun att köpa 240 tunnland jord, som skulle ställas till förfogande för utvidgning af Skillingaryds exercished, men regementet skulle till Jönköping och därmed punkt. En kronoegendom, Ryhof, som gaf 5,000 kronor i arrendefgift till staten, annekterades för att skaffa regementet en lämplig lägerplats omedelbart intill Jönköping.

Vi skola nu icke tala om förläggningen af Södermanlands regemente, som flyttades från Malmköping till Strängnäs. Kan någon människa begripa anledningen till att man flyttar ett regemente från Malmköping till Strängnäs? Skall demokratien vara större i Strängnäs? Skola Strängnäsborna med sin kulturella nivå vara bättre ägnade att öfva inflytande på herrar officerare än hvad medborgarna i Malmköping äro? Skola kommunikationerna vara bättre i Strängnäs än i Malmköping? Det har sagts mig, att till Strängnäs finns blott en järnväg. Malmköping däremot står i förbindelse med södra stambanan vid Schebo Kvarn och med Norra Sörmlands järnväg vid Stålboga, således lätta kommunikationer åt fyra håll. Ur mobiliseringsynpunkt synes Malmköping ha ett afsevärdt företräde framför Strängnäs.

Första och Andra lifgrenadjärregementena skola förflyttas ifrån Malmslätt till Linköping. Ja, mellan Linköping och Malmslätt finns

Ang. åtgärder för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.
(Forts.)

Ang. åtgärder
för åstadkom-
mande af en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)

det utomordentliga kommunikationer, men till den nya öfningsplatsen saknas fullständigt kommunikationer och sådana måste därför nyanskaffas för att trupperna skola komma i tillfälle att komma i förbindelse med metropolen Linköping.

Alla dessa bedröfliga förlägningsbeslut äro enligt min uppfattning utaf en sådan vital betydelse att få ändrade, att de måste framtvinga en förnyad undersökning. Hittills har Kungl. Maj:t bestämt kontrakterat om fem kasernetablissemang och vidtagit förberedande åtgärder för byggandet af ett par sådana. Nu säger man, att Kungl. Maj:t redan genom öfverenskommelser med städerna bundit statsverket, och därför kan ingen ändring i de föreslagna byggnadsplanerna ske. Om statsverket skulle få lof att öfvertaga och inlösa de egendomar, som städerna inköpt, vore därmed ingen skada skedd, ty dessa egendomar falla nog intet i värde där de ligga. Förut har synbarligen de militära auktoriteterna ansett, att trupperna måtte bäst af att exercera på sandhedar; nu däremot synes råda en motsatt uppfattning, nu skola de värnpliktiga vapenöfvas på den fetaste och fruktbaraste åkerjorden. Det vore rimligt, om Riksdagen något korrigerade herrar fackmäns uppfattning i detta stycke.

Jag har nu i någon mån lagt fram skälen, hvarför vi framburit denna motion. Nu är det gu'nås på det sättet, att antingen det blir en liberal regering, som kommer till makten, eller det är den nu sittande högerregeringen, som fortfarande stannar kvar, så är det väl egentligen ingen af kammarens ledamöter, som har den aflägsnaste misstanke om att någon af dessa båda regeringar skulle skena iväg för fort i denna fråga. Ingen bör således känna sig ängslig utan med allra största tillförsikt öfverlämna åt dem utredningen af de spörsmål, som vi tillåtit oss att här föra fram och, churu i saknad af fackmannainsikter, något skissera.

Vi ha tillåtit oss uppställa vår reservation i olika punkter, af den anledning att kammarens ledamöter skulle kunna gifva sin anslutning till en eller flera af dem utan att därför behöfva binda sig att rösta för alla. Detta är orsaken till att vi framlagt särskilda skrifvelseförslag rörande hvarje punkt. Jag kan väl inte tänka mig, att vänsterreservanternas partivänner skola alldeles obetingadt svära på magisterns ord i den liberala reservationen. För öfrigt synes det mig, att i liberalernas motivering för afslag dock här och hvar ligger inlindadt ett litet sockerkorn, som skulle kunna gifva en del af vänsterledamöterna anledning att rösta för de olika punkterna.

Därför, herr talman, tillåter jag mig att såsom ett första yrkande yrka afslag på utskottets hemställan i hvad den rör den första af de af mig och herr Rydén omnämnda punkterna i vår reservation och bifall till vår reservation i denna punkt.

Herr vice talmannen, som under herr Thorssons anförande öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, lämnade därefter ordet till

Herr Starbäck, som anförde: Herr talman, mina herrar. Jag skall be att till den siste ärade talaren få framföra ett mycket

varmt tack för det utmärkta sätt, på hvilket han presterat en kritik af ett flertal åtgöranden af den regering, till hvilken han har ett så synnerligen stort förtroende, då det gäller en utredning angående hans och hans medmotionärers önskemål. Att detta i någon mån förvånar mig, torde väl inte öfverraska någon, men som sagdt, denna tröstan till samma regering, hvars åtgärder han så skarpt kritiserat, påminner mig något om den ljusa tro på afrustningsidéns snara genomförande här i världen, som också är utmärkande för honom och hans medmotionärer.

Ang. åtgärder för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.

(Forts.)

Jag skulle äfven i ett annat afseende vilja frambära mitt tack till honom fastän på en annan grund. Det är ju så, att när vi, som stå till »vänster om högern», såsom herr Thorsson icke nog ofta kunde beteckna oss, när vi någon gång våga oss på en kritik af försvarsfrågan, sådan den kommit att bli liggande under det långa högerregementet i vårt land, så finnes det icke ord nog starka från dem, som stå till höger om vänstern, af klander och af tillmälen, som nära nog likna smådeord, såsom till exempel försvarsnihilister och allt det där, som väl också herr Thorsson hört sägas. Nu förefaller det, som om herr Thorsson, hvilken står till höger om vänstern i sitt parti, ansåg, att vi tvärtom skulle vara alldeles fanatiska försvarsvänner. Men när man blifvit politiker, så får man väl finna sig i såväl det ena som det andra här i världen, och sanningen ligger väl midt emellan. Jag tror för min enskilda del för resten, att det finnes ganska få af dem, som stå till vänster om herr Thorsson, som skulle vilja kännas vid benämningen försvarsnihilist. Jag tror verkligen, och det framlyser också i den motion vi här behandla, att det inom den del af socialdemokratien, som motionärerna representera, icke finnas några verkliga försvarsnihilister, försåvidt man därmed skulle mena sådana, som ha en känsla af att de icke ha något att försvara. I det afseendet tror jag, att vi alla äro eniga, motionärerna såväl som liberalerna och högern i denna kammare. Och måhända skulle enigheten komma litet längre ändå, om vi se efter hvad motionärerna sagt här och hvar i sin motion.

Man finner, att en af de första kursiveringarna är den »mot militarismen, för fred och afrustning». Ja, försåvidt jag kan förstå, är det då just ingen skillnad på min och herr Thorssons uppfattning i denna fråga, ty förutsatt att man med militarismen menar preussieriet, så äro vi ju ense om att motarbeta allt sådant, och jag tror nog, att den tanken delas af många utom våra partier. Jag kan väl inte tro, att herr Thorsson vill förneka, att från liberalt håll under den gångna interpellationsdebatten framfördes lika pålitliga, lika starka och lika vederhäftiga försäkringar om ett entusiastiskt arbete för fredssaken som från hans eget parti. Så komma vi då till det där ordet »afrustning». Ja, i och med detsamma som arbetet för freden framskrider, börjar äfven tanken på afrustning träda fram, och jag kan inte förstå, att det är så stor skillnad i detta afseende heller. I synnerhet blir man ju litet tveksam, då man hör de starka ord, som den föregående ärade talaren med sin starka stämma nyss uttalade om socialdemokraternas verkligt påtagliga intresse för en snab-

Ang. åtgärder för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.
(Forts.)

bare afväpning, och så ställer dessa ord i samband med ett par uttalanden i den socialdemokratiska motionen. Där står t. ex.: »Vi måste vänja oss att se den sanningen i ögonen, att om vår nation lämnas att ensam utkämpa en strid mot en stormakt, skulle vi, äfven med de största offer, icke kunna på längden bevara vår själfständighet.» Hvad är det, som ligger inneslutet i det där lilla: »ensam utkämpa en strid mot en stormakt», om icke ett medgifvande till den kategori af det socialdemokratiska partiet, som just tagit upp kampen mot försvarsnihilisternas afväpningstendenser, i känslan af att vi kunna få hjälp af en stormakt, om vi icke själfva hafva afväpnat? Sedan kommer det ett annat yttrande: »Med vårt lands afskilda läge och genom traktater tillförsäkrade status quo vid våra gränser måste man emellertid, i betraktande af den tilltagande fredsstämningen i världen, anse den största sannolikhet föreligga, att vår snart hundraåriga fred ostörd skall fortflara, därest vi genom en klok utrikespolitik orubbligt sträfvat efter ökade neutralitetsgarantier och hålla oss fjärran från alla stormaktskombinationer.» — Ja, det ligger visst enligt min mening mycken sannig i detta, och det är förvisso icke blott herr Thorssons och min utan alla de närvarande herrarnas — jag vågar till och med däri innesluta regeringen — förhoppning att vi skola få behålla vår hundraåriga fred, och jag tror också, att vi skola kunna hålla oss fjärran från alla stormaktskombinationer.

Det är således, som vi finna — och jag vågar verkligen med ett visst lugn motse en kritik af hvad jag här sagt — en ganska bra bit på vägen, som vi kunna ena oss, frisinna och socialdemokrater, och många därtill, då vi läsa denna motion.

Men det är naturligtvis så, att vi till sist skilja oss åt, och då sker det kanske också ganska ordentligt. Det är, när socialdemokraterna kommit till den satsen: »Den socialdemokratiska gruppen i svenska riksdagen anser sig därför i fullaste öfverensstämmelse med sitt program om 'successiv minskning af militärbördorna fram mot afväpning' nu böra föreslå en första nedsättning af dessa.» Ja, det är ju fråga om det där lilla ordet »successiv».

Men innan jag går närmare in på ett försök till tolkning häraf, tillåter jag mig att till socialdemokraternas och särskildt min ärade vän herr Thorssons öfvervägande rekommendera deras påstående, som herr Thorsson så starkt underströk i sitt anförande, nämligen att det är den internationella arbetarrörelsens sträfvanden och verksamhet, på hvilken framtidens fredstanke är baserad. Ja, herr Thorsson, jag tillhör sannerligen icke dem, som på något som helst ringaktande sätt se på denna arbetarrörelse och de uttrycksformer den tagit, särskildt i den internationella samfärdseln. Men jag vågar bestämdt påstå, att om icke den öfriga massan af befolkningen — jag tänker särskildt på allmogen, på bönderna i vårt land och äfven i andra länder — vore lika fredligt sinnad och lika entusiasmerad för fredstankens framfärd genom tiderna, så skulle den internationella arbetarrörelsen icke komma någon hvart. Detta är en sak, som vi böra komma ihåg, och det är olämpligt att taga munnen för full med stora ord, äfven då det gäller en så stor och ståtlig rörelse, det medgifver jag,

som den internationella arbetarrörelsen. Det finnes äfven faktorer utanför socialdemokratiens gränser, som ha rättighet att tagas med i beräkningen, då det gäller sådana höga framtidsideal som dem, vi här tala om.

Vi komma nu till det ordet »successiv», och därmed äro vi inne på uppdragandet af gränserna mellan uppfattningen i den föreliggande frågan hos det parti, som jag tillhör, och hos det parti, som räknar herr Thorsson som medlem. Skillnaden angifves, synes det mig, genom ett uttalande i vår reservation, som äfven herr Thorsson var inne på. »För en socialdemokratisk åskådning kan det svårigen te sig som en hufvudsak att främja planmässighet i försvarsväsendet. Hufvudsaken måste bli, att det minskas och minskas mycket.»

Herr Thorsson opponerade sig emot detta uttalande, men jag kunde icke riktigt uppfatta, hvad han afsåg, och jag tror, att om man läser denna vår mening och jämför den med den socialdemokratiska motionen, denna vår sats mycket väl kan försvaras. Ty denna »successiva minskning fram till afväpning» har i motionen affärdats på ett synnerligen lättvindigt sätt, ja, det har varit så lättvindigt, att reservanterna själfva till sist måst taga icke så obetydligt afstånd från den mening, som de framfört i motionen. Jag vågar detta påstående på den grund, att om man ser efter hvad socialdemokraterna herrar Thorsson och Rydén säga i sin reservation och jämför det med hvad de säga såsom motionärer, så skall man finna, att de i senare fallet komma till följande resultat: »Med anledning af det som ofvan anförts anse vi önskvärdt, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en utredning angående lämpligaste sättet för vidtagande af åtgärder, afsedda att åstadkomma en minskning i militärutgifterna.» I reservationen åter komma de, sedan de uppdelat motionens yrkande i sina åtta punkter, uti flera af dessa till det slutet, att de såsom i den första punkten tillstyrka en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning, *huruvida och i hvad mån* den under fjärde och femte hufvudtitlarna anställda musikpersonalen måtte kunna indragas etc. Det är en tydlig reträtt ifrån den i motionen intagna ståndpunkten, och det förefaller mig, som om denna icke så litet skulle ha berott därpå, att vid närmare öfvervägande reservanterna funnit sig böra taga något afstånd från det sätt, på hvilket den socialdemokratiska motionen helt hastigt afgjort åtskilliga frågor. Jag kan nämligen icke tro annat, än att det var en liten missägning af min ärade vän i hans anförande, ehuru väl det också kan anses såsom en rätt välkommen illustration till herr Thorssons uppfattning, hvarför man skall vägra anslag, då han med hänvisning till debatten om fjärde hufvudtiteln talade om att man hade funnit liberalerna så utomordentligt slösaktiga: »De slöko det ena för och det andra efter, och så till sist slöko de anslaget till öfningar med belysningsmateriel, som jag tror icke finns.» Ja, det heter ju, att tron försätter berg, och herr Thorssons tro är af den beskaffenhet, att han vill, att den skall försätta hela kammaren. Om herr Thorsson tror, att någonting icke existerar, så skola vi svära på magisterns ord, för att använda hans eget uttryck, och sedan rösta i öfverstämmelse därmed. Det är dock litet väl myc-

Ang. åtgärder
för åstadkom-
mande af en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)

Ang. åtgärder för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret. ket begärdt, förefaller det mig. Det kan väl under sådana förhållanden, hoppas jag, icke förefalla herr Thorsson och de öfriga medlemmarna af hans parti så märkvärdigt, om jag vågar fortfarande häfda den uppfattningen, att vår reservation är den säkrare af dessa båda, därför att den begär en allsidig utredning. Jag skall strax återkomma till innebörden af denna reservation.

(Forts.)

Jag vill emellertid, innan jag går närmare in på densamma, endast i förbigående påpeka, att jag icke förstått herr Thorssons för oss liberaler utomordentligt angenäma förhoppning, att vänsterreservanterna snart skulle komma in i regeringen och hans på denna förhoppning grundade resonemang. Det kan ju hända, att den nuvarande regeringen icke har så lång lifslängd — den saken törs jag icke yttra mig om — men det är väl ändå ganska lång väg från de nuvarande regeringsmedlemmarnas nedstigande från taburetterna och vänsterreservanternas — gudbevars — uppstigande på dem. Men om icke herr Thorsson har förtroende vare sig till en sittande högerregeringen eller till den blifvande vänsterregeringen, som han talade så mycket om, så måste det icke återstå mer än en regering, som han har förtroende till, nämligen en socialdemokratisk. Det skulle ha varit en utomordentligt härlig sak, om herr Thorsson velat komplettera sin profetia genom att något närmare angifva den tidpunkt, då vi få hälsa socialdemokrater såsom medlemmar af regeringen.

Skillnaden mellan socialdemokraternas uppfattning och vår i denna fråga synes mig trots allt endast vara formell. Det är för närvarande säkerligen alldeles för tidigt — och det synes äfven socialdemokraterna själfva ha insett — att bestämdt säga ifrån: så och så mycket kunna vi hugga af det eller det anslaget utan någon närmare utredning. Däremot gör sig gällande med lika stor kraft som någonsin förut krafvet på en allsidig utredning, och det är mycket svårt att förstå, hvarför det skall vara så omöjligt för dem att vara med om detta kraf.

Än svårare synes det mig vara att fatta, att icke utskottets medlemmar af de båda högerpartierna velat vara med om en sådan reservation. Nu är det ju visserligen sant, att när frågan behandlades i statsutskottet den behandlades såsom ett expeditiönsärende, d. v. s. det fästes icke den ringaste vikt vid denna motion, utan saken var klar med ett par ord. Jag beklagar på det lifligaste detta förhållande, ty det hade varit lyckligt om vi uppe i statsutskottet haft tillfälle att utbyta några tankar om innebörden af denna motion, som dock i så många afseenden hvilat på synnerligen förtjänstfull utredning — det lär väl icke någon kunna förneka.

Jag ser, att jag så när glömt ett dokument, som jag i dag fann på tidningsbordet och som jag ämnat fästa uppmärksamheten på, innan jag fullständigt lämnar förhållandet mellan oss och herrar socialdemokrater. I Stockholms Dagblad för i dag förekommer nämligen en notis af följande förbluffande lydelse: »Vänstern öfverlägger. Liberala samlingspartiet och riksdagens socialdemokrater sammanträdde gemensamt tisdags middag för att öfverlägga om taktiken vid dagens plena. Liberalerna påstå ju att de taga fullständigt

afstånd från de socialistiska afrustningssträfvandena. Hvarför då *Ang. åtgärder för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.* gemensamma taktikdebatter?

Ha liberalerna kanske känt ett behof att skaffa sig tillåtelse att drifva opposition emot de allt mäktigare socialisterna?

Generalrepetitionen har emellertid ägt rum. Ridån går upp och aktörerna samlas för att spela sina roller. Publiken bör blott ihågkomma, att det nu är fråga om i förväg fördelade och instuderade roller. Insikten därom bör förtaga mycket af det hemska intrycket vid dramats uppförande.» Det är ju en ganska lustig historia, och jag skulle för min del vilja råda den författare, som visat sig ha så liflig fantasi, att öfvergå till romanens område, i stället för tidningsnotis åtminstone skall innehålla ett uns sanning och icke endast vara en produkt af en liflig fantasi. Jag förmodar, att min uppmaning kommer att förklunga ohörd, men jag vågar dock hysa den förhoppningen, att den bestämda dementi att något som helst i denna notis är riktigt, som jag härmed framför, kommer att intagas i samma tidning.

Jag skall sedan be att få erinra mina ärade kamrater i kammaren om förhållandena, då 1901 års härordningsförslag genomdrefs. Vid det stora hufvudbetänkandet af första särskilda utskottet vid nämnda riksdag äro fogade två reservationer, hvilka för mig i denna stund ha ett alldeles särskildt intresse. Den ena är skriven af herr Sixten von Friesen, och i denna häfdas den synpunkten, att, så länge rösträttsfrågan icke är löst, Riksdagen icke har rätt att påtaga sig de väldiga bördor, som äro förknippade med den nya härordningen. Vidare pekar reservanten på skattefrågan, på skatternas ojämna fördelning och på önskemålet om krigslagstiftningens modernisering. I den andra reservationen yttras efter en liten ingress följande: »Då det emellertid kan dragas i starkt tvifvelsmål, huruvida landets ekonomiska ställning är sådan, att det förmår bära kostnaderna för den af Kungl. Maj:t föreslagna och af utskottet nu tillstyrkta härordningen, är det framför allt för Riksdagen en bjudande plikt att med yttersta noggrannhet öfverväga och pröfva, dels huruvida ett betryggande försvar icke möjligen kan till gagn för samhällslifvet i dess helhet åstadkommas med mindre uppoffringar än de, som nu af utskottet tillstyrkts, dels huruvida dessa uppoffringar komma att efter en rättvis och billig grund hvila på landets innebyggare.» Sedermera utvecklas dessa synpunkter närmare, och en rättvis beskattning, revision af krigslagstiftningen och garanti för samverkan mellan armén och flottan framhållas såsom nödvändiga förutsättningar för att den föreslagna härordningen skall kunna antagas. De, som afgifvit denna reservation, voro herrar Hans Andersson i Nöbbelöf, Carl Persson i Stallerhult, J. Bromée, J. A. Sjö, Ollas A. Ericsson och A. T. Carlheim-Gyllensköld. Af dessa har en stämma, till hvilken vi alla så gärna lyssnade, numera för alltid tystnat. Af de andra torde det väl knappast vara mer än en — man vet för öfrigt ännu icke så säkert — som i de kommande voteringarna angående nya försvarsbördor kommer att stå kvar på den klara standpunkt han intog 1901.

Ang åtgärder
för åstadkom-
mande af en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.

(Forts.)

Till de öfriga, som nu stå såsom högerns högst betrodda män och ledare här i kammaren, tillåter jag mig rikta den frågan: Hvilka ändrade förhållanden ha inträffat, som åstadkomma, att Ni lämna den ståndpunkt, som då så klart intogs och sätta alla dessa synpunkter åsido och stirra endast på de nya försvarskrafven?

Ja, rösträttsfrågan har ju »lösts» — låtom oss sätta citations-tecken om ordet lösts — för tillfället är den åtminstone icke brännande. Men ha vi en fullt rättvis beskattning, äro de bördor vårt folk måste bära för de olika krafven, som årligen ökas, äro de så rättvist fördelade, som de ärade reservanterna från 1901 önskade? Med hänvisning endast till maltskatten, som nyligen genomdrefs, vågar jag tro, att så icke är förhållandet. Har vidare krigslagstiftningen moderniserats? Svaret känna vi alla. Och i samband med detta, ha vi fått den reform på detta område, som ligger i instiftandet af militieombudsmannaämbetet? Nej, ingalunda! Och ändtligen, huru är det med det gamla, ständigt förnyade och ständigt lika viktiga krafvet på samverkan mellan armén och flottan, detta kraf, som aldrig kan fullt tillfredsställas, förrän de båda försvarsdepartementen få sin gemensamma chef? Senast år 1908 framställdes en motion från liberala samlingspartiet härom. Konstitutionsutskottets majoritet tillstyrkte bifall, men Första kammaren slog naturligtvis ihjäl motionen, och ifrån den nuvarande regeringen har man icke funnit skäl att i detta fall, lika litet som i så många andra, gå Andra kammarens önsknings tillmötes.

Jag kan således ej förstå, att det inträffat några sådana förändringar, som berättiga till, att vi nu skulle se på försvarsfrågan i dess helhet med andra ögon än reservanterna, som jag här åberopat, gjorde 1901. Nej, i själfva verket ligger frågan på samma sätt nu som då, och därtill har kommit, att behovet, eller låt oss säga nödvändigheten, af den ekonomiska utredningen är ändå större nu, än den någonsin var då. Och ändock är det ganska intressant att studera handlingarna äfven i det afseendet från 1901 års riksdag; och jag skall här be att få citera finansministerns yttrande till statsrådsprotokollet den 21 december 1900. Han talar först om behöfligheten af en liflig öfvertygelse om försvarets nödvändighet för att få fram folkets offervillighet. »Men», säger han, »det kan ej fordras, att folket skall åtaga sig bördor, så stora, att under deras tryck landets utveckling på de många områden, öfver hvilka ett nutida kultursamhälle sträcker sin verksamhet, hämmas eller kanske går tillbaka.» Det är således i denna korta sats inneslutet ungefär hvad som vi vilja ha fram genom en allsidig ekonomisk utredning. Och säkerligen misstager jag mig icke, då jag vågar påstå, att det var samma mening, som låg i de ord, herr Staaff en gång som statsminister yttrade till statsrådsprotokollet.

Men huru har det varit alltsedan 1901? Jo, högern och dess regering, eller regeringen och dess höger, huru man vill ha det, ha alltid behandlat försvarsfrågan isolerad, ja, isolerad på så sätt, att man icke fått försvarsfrågan i ett sammanhang, utan än har det varit flottans, än artilleriets, än arméns kraf, som kommit fram fullstän-

digt isolerade, utan sammanhang med hvarandra. Och så har man på den gemensamma voteringens väg fått ut den ena millionen efter den andra ur folkets fickor. Så har det gått till, och så är meningen, att det skall gå äfven nu. Men hvarthän har den ledt, denna metod, denna taktik, denna politik? Jo dit, att vi i själfva verket med afseende på försvarsfrågan stå precis på samma fläck, där vi befunno oss 1906, då det märkliga uttalande till statsrådsprotokollet gjordes, på hvilket sedan försvarskommittén, den s. k. stora försvarskommittén, tillsattes. Ja, vi stå på samma fläck med afseende å försvarsfrågans tekniska läge, om jag så får säga. Vi ha icke kommit närmare försvarsfrågans tekniska lösning, men jag vågar påstå, att det allmänna läge, hvori försvarsfrågan nu ligger, ur vårt folks synpunkt, har betydligt försämrats.

Jag tror därför, att det är af den allra största betydelse, att vi söka få fram en sådan uppfattning af denna försvarsfråga, att den icke får tagas isolerad, utan att den bör tagas upp i sammanhang med de öfriga frågor, som jag här velat peka på. Om det gäller att samla nationens försvarskrafter, går det ej på det sättet, att man lägger den ena bördan efter den andra på detta folk. Det finnes icke mer än en väg enligt min mening, en enda väg, och det är just den, som anvisats af reservanterna 1901 och som vi nu ytterligare sökt klarlägga, det är den väg, som inneslutes i vår reservation.

På grund af det nu anförda, skall jag be, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med den motivering, som inefattas i den af mig m. fl. till betänkandet fogade reservationen.

Herr talmannen, som emellertid återkommit, gaf härpå ordet åt

Friherre Palmstierna, som yttrade: Herr talman, mina herrar! När jag hörde min aktade vän herr Starbäck, kunde jag icke underlåta att le ett stilla leende. Han var så mjuk, han var så vänlig, han var så lockande, det var nästan, som om han ville komma med skänker. Men, herr Starbäck, det går inte så lätt att — måhända äfven oafsiktligt — slå blå dunster i ögonen på oss. Herr Starbäck sade — jag vill stryka under det i kammaren — att skillnaden mellan oss endast var formell. Mina herrar! Här har första gången i Riksdagen framlagts ett kraf på omedelbar afskrifning af cirka 20 miljoner kronor och gjorts framställning om ytterligare afskrifning senare. Är fortfarande skillnaden formell, herr Starbäck? Jag ber att få taga fasta på saken, men innan gåfvobrevet finnes på fickan, tro vi icke. Ånej, det är nog skäl i att vi närmare undersöka saken. Det finnes vissa erfarenheter om liberal politik, och jag skall något ingå på och beröra den saken i föreliggande fråga.

Det var onekligen med en viss undran, som man afvaktade det svar, som det liberala samlingspartiet skulle ge på den stora fråga, som nu behärskar vår politik. Man undrade: skall det bli ett förlösande ord? Skall partiet verkligen våga att med ett fast grepp omedelbart lätta på de tunga bördorna, eller skola för-

Ang. åtgärder
för åstadkom-
mande af en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)

Ang. åtgärder för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.

väntningarna bli besvikna? Ja, det var ej så godt att veta, hvilken strömning inom det liberala partiet, som skulle taga ledningen, bestämma riktningen vid slutaafgörandet af denna fråga.

Jag vill för denna kammare framhålla, att när det liberala partiet var vid regeringsmakten, uttalade dess chef ett program till statsrådsprotokollet den 5 januari 1906, hvilket innebar en utveckling och ett stärkande af försvaret på sådant sätt, att obönhörligen en ökning af försvarsbördorna därmed skulle åstadkommas. Det finnes icke tu tal om att denna afsikt äfven låg innesluten däri, då samme regeringschef pekar på förlusten af den kontingent, som vårt västra grannland lämnat till unionens försvar, och framhåller, att detta vore ytterligare ett motiv till stärkande af vårt försvar. Det torde ej råda någon tvekan om att, när man särskildt framhållit denna omständighet, den tanken också låg nära, att man ville göra framställning om ökning af vårt försvar, och att det var dit, man ville komma. I såväl ord som handling bekräftade det liberala partiet senare denna tanke.

(Forts.)

Så kom emellertid remissdebatten den 14 januari i år. Ja, mina herrar, hos oss, hos många, väckte herr Staafts remisstal onekligen vissa förväntningar. Det talas däri rent ut om att måhända icke ens 8 månaders värnplikt kan vara nödvändig, och under hänvisning till Schweiz såsom i militärt hänseende en duglig stat, uttalas sympati för tanken på ett milissystem. Och så framkastas vidare såsom innebärande en beaktansvärd tanke och en möjlighet, för hvars realiserande partiet skulle kunna engagera sig, frågan om en reviderande granskning af 1901 års härordning, och till dess detta skett, vore parollen: slut på kaserubyggnad! Ja, som sagdt, det talet väckte onekligen vissa förhoppningar, att man skulle gå från ord till handling.

Men det program, som af de liberala reservanterna i statsutskottet här framlagts, det visar beklagligtvis, huru bedrägligt det är att bygga något på det liberala partiet. Och trots allt hvad min vän herr Starbäck här framlade, har jag en stilla misstro på grund af erfarenheten, som säger mig, att det blir nog icke så, som *han* tänker. När folket ropar: lätta betrycket! då svaras: *allsidig utredning!*

Men det program, som af de liberala reservanterna i statsutskottet här framlagts, det visar beklagligtvis, huru bedrägligt det är att bygga något på det liberala partiet. Och trots allt hvad min vän herr Starbäck här framlade, har jag en stilla misstro på grund af erfarenheten, som säger mig, att det blir nog icke så, som *han* tänker. När folket ropar: lätta betrycket! då svaras: *allsidig utredning!*

Mina herrar, man har här icke låtit varna sig af högerens öde. Innan högern lämnar maktens säte, har den visat, hur man förmår att göra ett dundrande fiasko i militärfrågan. Nu kommer återigen liberalernas tur. Jag har beräknat, att minst en gång i decenniet ha vi haft en stor försvarskommitté. Nu synes också det liberala partiet afse en parlamantarisk kommitté, emedan det civila elementet skall vara företrädesvis representeradt, såsom det heter. Då stå vi inför en ny granskning, under hvilken hela denna fråga skall läggas. Och medan krafven ljuda allt starkare, stämningen stiger allt högre ute bland folket: *sänk bördorna!* skall utredningen pågå år efter år.

Hvad vill man då med denna utredning? Jag skall be att få gå in på den saken något närmare. När jag läste det liberala

programmet här, syntes det mig, och ju mer jag sett på detsamma, Ang. åtgärder
dess klarare har det förefallit mig, att i själfva verket detta för åstadkom-
program endast är en enda stor fixeringsbild, en fixeringsbild, mande af en
som skall ställas fram för allt folket och placeras i hvarje vrå af minskning i
landet under valrörelsen, att folket må beundra den bilden. Men utgifterna för
det är säkert få, som bli kloka på den, på alla dessa inkrånglade landt- och sjö-
linjer och konturer; lösningen den finner man inte. försvaret.

(Forts.)

Här vill partiet först upptaga en undersökning af »landets ekonomiska bärkraft». Ja, mina herrar, det är på den linjen högern gått framåt. Högern började göra den undersökningen, men låt mig säga, att måhända uppslaget gafs 1906. Nu framhåller det liberala partiet här, att det är icke planmässigt, att det är fullkomligt oriktigt att först göra upp en försvarsplan och sedan göra undersökning. Emellertid uttalades i diktamen till statsrådsprotokollet år 1906, att *först* skulle en samfällid försvarsplan uppgöras, *sedan* skulle denna försvarsplan underkastas finansiell granskning. Nu uttala reservanterna här och hela det liberala partiet med dem som sin mening, att detta är en fullkomligt oriktig väg och jag skulle gärna instämma med dem, om jag trodde på förslaget i öfrigt. Men det är en fullständig helomvändning från den väg det liberala partiet själf inskref i statsrådsprotokollet.

Jag vill äfven säga, herr talman, att hela detta försök, som högern upptagit och liberalerna efter den, och som går ut på en utredning i fråga om landets ekonomiska bärkraft, är fullständigt illusoriskt. Om det hade varit någon person, någon nationalekonom, som hade, så att säga, haft med saken att göra, tror jag att han omedelbart skulle hänvisat det liberala partiet till det Denkschriftenband, som för några år sedan utgafs i tyska finansministeriet i fråga om den stora riksfinsansreformen och utvecklingen af Tysklands välstånd. En af dessa delar börjar med det uttalandet, att uppgiften i själfva verket är omöjlig att lösa, och slutar med ett uttalande af Tysklands främste nationalekonom, Adolf Wagner, att hela saken är omöjlig att utföra. För min egen del har jag förvissat mig om att fem af landets främsta nationalekonomer, som jag tror, att alla partier sätta värde på, säga på samma sätt, att uppgiften i själfva verket är omöjlig. Jag skall försöka att med några få ord visa hur härmed förhåller sig.

En väg är den, som försvarskommittén slagit in på, att medelst sannolikhetsberäkning sluta sig till, hur utvecklingen kommer att gestalta sig, om man tager bevillningen som grund. Jag ber då få säga, att här borde dock spåren förskräcka. Den vägen är icke lämplig. Också kastar det liberala partiet i sin reservation fram, att det var »lösliga grunder», som lågo under hela detta förslag att gå fram på sannolikhetsberäkningens väg. Emellertid är det min tro, att med de rättelser, som komma till stånd därigenom att nationalekonomer blifvit tillkallade, får man ut af undersökningen så mycket, som öfver hufvud taget är möjligt. Men den kommer alltid att underkastas kritik: i alla fall, det blir inga exakta siffror utan ett ungefärligt öfverslag, hvilket

Ang. åtgärder man icke kan stödja sig på med sådan säkerhet, som man åsyftar för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.

(Forts.) En annan väg är att beräkna nationalförmögenheten. Det pågår inom finansdepartementet en utredning härom. Men författaren till de betänkanden i ämnet, som ofta ligga på Riksdagens bord, anser, att undersökningen för den här saken rakt icke har något värde.

En väg, som kanske säkrast ledde till något mål, vore en utredning om skatteförmågan. Men, mina herrar, hvad betyder den utredningen? Jo, den förutsätter kännedom om penninglönerna i olika delar af landet, och vidare af reallönerna, d. v. s. penninglönens mått i nyttigheter, den förutsätter kännedom om *existensminimum* och skillnaden mellan reallönerna och existensminimum å skilda orter. Herrarna förstå, att det är en rent hopplös uppgift, som det vetenskapliga arbetet under många år skulle sysselsätta sig med att söka lösa. Det är med andra ord ett af vetenskapens allra svåraste problem, som såväl högern som liberalerna engagerat sig för i denna sak, och dock, äfven om man finge fullt exakta siffror, hvilket, jag upprepar det, den moderna vetenskapen säger vara omöjligt, så erhöles man i alla fall icke någon *mätare* på landets ekonomiska bärkraft — någon sådan mätare finnes helt enkelt icke. Än mindre är det möjligt att säga, huru mycket af denna national-ekonomiska bärkraft rätteligen bör uttagas. Vi veta, att striden mellan de olika partierna i alla fall kommer att stå om användningen af medlen. Sålunda är hela den första delen af det liberala programmet en illusion, någonting, som icke går att förverkliga ens med den bästa vilja.

Jag kommer så till en annan sida af saken. Man vill i frågan om landets ekonomiska bärkraft få in realfaktorer, man vill med andra ord erhålla kunskap om hvad som behöfs för de sociala reformerna. Ja, mina herrar, låt oss taga det, som är kärast för oss alla, icke endast för liberalerna, dock kanske icke för alla, ty jag vet, att åtskilliga af högern äro emot den sak, jag här åsyftar, nämligen ålderdomspensioneringen. Hvilken är den reella faktorn här? Det beror på, hur många åldersklasser man tager med, det beror på hur mycket bidrag arbetsgifvarna och arbetstagarna skola lämna m. m. Om själfva grundelementen har man olika åsikter, hur skall man då komma till någon realfaktor?

Jag har i Ekonomisk Tidskrift sett framlagd en öfverslagsberäkning — mera kan man öfver hufvud taget icke komma till nu — och för öfrigt tager arbetet många år, innan något förslag kan blifva färdigt, med andra ord, vi förstå väl, att detta talet om en allsidig utredning, det innebär frågans undanskjutande, aflägsnande och begravande tills vidare, och i all synnerhet när det är på det viset, att man icke tänker aflåta en skrifvelse till Kungl. Maj:t, förrän möjligen en förändring af regeringen ägt rum, står saken fortfarande i vida fältet, eller rättare sagdt hvilat i herr Lindmans knän.

Jag vill således säga, att detta i själfva verket är ett spörsmål, som förefaller olösligt, och den väg, det liberala partiet slagit in på, den vägen synes leda till ett kärr, där det är fara för många att fastna.

Dock vill jag här påpeka, att när det liberala partiet ofta nog och med mycken rätt tager på sig det gamla landtmannapartiets mantel — jag tror för min del, att det liberala partiet åtminstone till viss del kommer att bli ett landtmannaparti — så innebär detta förpliktelser äfven. På hösten 1877 kunde det gamla landtmannapartiet tillsätta en kommitté, som tillsammans med sakkunniga framlade ett förslag, hvilket upptogs i Riksdagen i en motion af Key. Hade man velat, är det min öfvertygelse, att exemplet från gamla landtmannapartiet äfven nu kunnat följas. De Geer gaf på sin tid det betyget åt förslaget, att det var ett »snart sagdt fullständigt och ingalunda förkastligt arméförslag». Hade man velat gå från ord till handling, kunde man här framlagt förslag till reduktioner, som ingen hellre än vi begära.

Hurudant är läget här? Vi få icke glömma trots allt förledande tal från herr utrikesministern och ur annan synpunkt från herr Starbäck, att vårt folk gifvit ut för rustningar så mycket mera än öfriga stater, att det är något orimligt. Det är 28 millioner mera än Danmark och Norge tillsammans, 27 millioner mera än Belgien, som dock har öfver 7 millioner invånare, och 15 millioner mera än Holland, som dock har större invånarantal än vi. Under sådana förhållanden gäller det sannerligen här att omedelbart skrida till handling och icke allenast låta orden vara vackra och välljudande.

Det socialdemokratiska partiet har framlagt ett klart program, hvilket jag gärna skulle vilja gå något närmare in på, om tiden medgäfvde det, för att visa herr Starbäck, att den skillnad, som föreligger mellan vår ståndpunkt och liberalernas, icke endast är formell, hvilket han ville göra gällande. När det liberala partiet sålunda tror på möjligheten att lägga hela försvarsreformen på den grunden att landets själfständighet skall bevaras, så rikta vi däremot väl grundade tvifvel.

Vi ha här framlagt sådana förslag, som, i motsats till hvad såväl utskottet som de liberala reservanterna säga, möjliggör borttagandet af en hel del onödiga utgifter för försvaret utan sönderbrytande af härordningen själf. Hela tankegången har i själfva verket varit den att taga bort onödig lyx men samtidigt göra verkliga reduktioner, som dock icke äro af beskaffenhet att bryta sönder härordningen eller påfordra ett helt nytt förslag till härordning. Sålunda föreligger ur den synpunkten all möjlighet för de liberala att med oss rösta för en del punkter, som vi framlagt.

Jag skulle vilja i all korthet motivera ett par af punkterna.

Jag läste med stor glädje i december månad en artikel i

Ang. åtgärder för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.
(Forts.)

Ang. åtgärder
för åstadkom-
mande af en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.

(Forts)

Stockholms Dagblad, i hvilken det talas om reduktioner inom försvarsväsendet, samtidigt som det naturligtvis pläderas för ökning af bördorna. Bland annat påpekas nödvändigheten af att en del af musikpersonalen indrages. Det heter sålunda: »Äfven på ett annat område synas afsevärda besparingar tänkbara genom indragning af fast anställd personal. Våra nuvarande stora musikkårer, hufvudsakligen organiserade med tanke på åstadkommandet af en vacker harmonimusik, ha föga med krigets kraf att skaffa. För fältbehof kan man nog i hufvudsak reda sig med värnpliktiga, hvilka bibragts förmåga att afgifva de få och enkla signaler, som krigsförhållandena numera kräfva. Högst betydande indragningar kunna sålunda här tänkas.»

Jag tar för gifvet, att det är en sakkunnig person, som skrivit denna ledande artikel, och att han har kännedom om, hurusom en hel del stater indragit just musikpersonalen. I Österrike har man efter 1866 års krig indragit musiken hos det beridna vapenslaget och jägarbataljonerna. I Frankrike har man likaledes indragit musiken i stor omfattning vid artilleret. I Danmark och Tyskland har saken varit uppe nyligen, och i Danmark har musiken i väsentlig del dragits in. År 1901 indrogo vi redan 40 procent af musikstyrkan. Och när man nu, från yttersta högern till oss, framhåller behofvet af ytterligare reduktion i detta afseende, är det skäl, att äfven denna kammares majoritet går med på det förslag vi här framlagt.

Ett annat förslag gäller indragning af skånska kavallerifördelningen. Ja, mina herrar, jag tror, att åtskilliga i denna kammare minnas debatten år 1901. Och nu har frågan kommit i ett helt nytt läge, i det att generalkommissionen själf framhållit obehöfligheten af kavallerifördelningen. Den har nämligen, såsom vi påpekat i motionen, i sin framställning af den 21 december 1907 föreslagit kavallerifördelningens upplösning och regementenas förläggande till de nya arméfördelningar, som man kommer att kräfva. Detta betyder i själfva verket, att idén, tanken med en särskild kavallerifördelning är uppgifven. Jag tror icke, att jag behöfver gå närmare in på någon motivering i denna sak, när man på det mest sakkunniga och auktoritativa håll anser, att en särskild kavallerifördelning är obehöflig. Då ber jag också att få fråga denna kammares majoritet, om det är skäl i att kammaren längre håller på denna sak.

Nu är det ju så, att försvarsväsendet uppbygges på vissa grundprinciper eller uppfattningar angående krigets förande. Under förra århundradet kom man till den pessimistiska uppfattningen, som ligger i hvad man kallar centralförsvarsprincipen. Tanken var nämligen den, att fienden icke skulle mötas ute vid kusterna, utan att man småningom skulle draga sig tillbaka utan något egentligt fältslag till centrum af landet och att man där skulle befästa sig och försvara landet. Härigenom skulle, såsom en talare år 1894 sade i Första kammaren, landet läggas öppet, fälten sköflas, husen brännas och fienden icke möta något all-

varligt motstånd förrän inne i landet. Man kom därför på den tanken att lägga tre stora fästningar mellan de tre sjöarna. Till all lycka segrade det sunda bondförståndet såsom ofta är fallet. Det byggdes en enda fästning, nämligen Karlsborg. Mina herrar, man kunde redan på 90-talet säga, och den statsminister, som genomförde 1901 års härordning, ansåg sig kunna uttala, att hela centralförsvarsprincipen i såväl teori som praktik var utdömd. Karlsborgs fästning är obehöflig, och, som han äfven uttalat, för landets neutralitetsförsvar betyder Karlsborgs fästning ingenting.

Ang. åtgärder för åstydmande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.

(Forts.)

Jag kan verkligen icke underlåta att här för kammaren omnämna en broschyr, som utkom år 1857 och som är af den beskaffenhet, att det åtminstone kan vara af ett visst nöje att höra något återgifvas ur densamma. Den är författad af en af militärväsendets allra snillrikaste män under förra århundradet. Den söker gifva en skildring af huru ett framtida krig mellan Ryssland och Sverige skulle taga sig ut, och orden läggas i munnen på den ryske fursten Dumchikoff. När han kommer med sin styrka till Sverige, så undrar han, hvar svenskarna hålla till, hvarför de draga sig tillbaka utefter landsvägarna. Han finner till slut förklaringen i orden: »Några svenska krigarsnillen hafva hittat på, att bästa sättet att försvara deras land är att, så fort som fienden kommer, springa af alla krafter ända till centrum af landet. De tro då, att fienden springer efter, och som vägarna äro dåliga, blir det en obehaglig kapplöpning. Det där sättet att springa sig till seger kallas centralförsvar.» Så skildras, huru den svenska styrkan drager sig tillbaka till Karlsborg, och när ryssarna följa efter, draga sig svenskarna inom det befästade området. Då resignerar Dumchikoff och skrifer hem till den ryske zaren: nu far jag till Göteborg och åter ostron. Denna satiriska broschyr innehåller element af sanning, som icke kunna fränkännas sitt värde. Hela denna tankegång om centralförsvaret är dömd och med den Karlsborgs fästning.

När hela vår härordning, hela vårt försvar under den tid, som vi kunna öferskåda, från 1880-talet blifvit lagdt i helt annan riktning, och denna säregna produkt af svensk krigarkonst dock står kvar, torde det vara skäl i att icke längre underhålla densamma och årligen gifva medel därtill. Utan när kammaren väl inser de misstag, som under gångna tider gjorts, böra dessa misstag nu botas.

Ja, mina herrar, jag har endast i all korthet — om det behöfs, skall jag senare återkomma — velat beröra några få punkter i vårt förslag för att därigenom för kammaren belysa möjligheten att visa sin *goda vilja* att lätta betrycket. Det finnes i denna kammare många, som känna till hvad folket ute i bygderna tänker, många, som känna den stämning, som råder där, och förväntningarna, att icke de kraf och de förhoppningar, som ställas icke minst på denna kammare, skola blifva besvikna. Ute i bygderna väntar man sig icke någon allsidig utredning, man vill

Ang. åtgärder för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.

icke låta sig nöjas därmed. Man vill hafva påtagliga bevis och gifvobref på att sådant, som det för hela landet står klart, att det kan när som helst afskrifvas, också afskrifves, och att kammaren omedelbart går i författning därom. Ty, mina herrar, låt oss dock inse, låt oss fatta, att midt under den djupaste fred förblöder vårt folk, det sargas af egna vapen. Det går icke att bagatellisera den oro och det missnöje, som finnes i landet, de skattdragandes knot och emigrationsströmmen bort mot väster. Vi se, att landet är sjukt, och det gäller för oss, att, när bördorna äro uppskrufvade högre än för andra småstater, känna vår plikt och omedelbart vidtaga nedskrufning af desamma. Här i denna kammare skall initiativet därtill tagas. Det är vi, som skola visa, att vi vilja lindring i dessa bördor och slutligen befrielse därifrån.

(Forts.)

Vidare anförde:

Herr Räf: Herr talman! Jag skall be att först få säga, att jag icke varit närvarande vid något partisammanträde, där denna fråga behandlats, och icke heller samtalat med någon af kammarens ledamöter om innehållet i det anförande, som jag kommer att hålla. Detta om detta.

När jag läst föreliggande utlåtande med dess reservationer, har jag däri funnit *tre olika ståndpunkter* i afseende på försvarsfrågan, först utskottets ståndpunkt, uttryckt i själfva utlåtandet, och dessutom liberala samlingspartiets samt socialdemokratiska partiets ståndpunkter, uttryckta i de olika reservationerna.

Om jag då först ser på den *socialdemokratiska* ståndpunkten i denna fråga, måste jag väl säga, att den är så rent negativ, som öfver hufvud taget någonting kan vara. Det talas där bara om att taga bort än det ena och än det andra, men jag kan icke se någon vilja att sätta något annat i stället. Och då kan jag ju icke förstå annat, än att man är på den rent negativa stråten.

Liberala samlingspartiets ståndpunkt sammanfaller tydligtvis ganska mycket med socialdemokratiska partiets ställning, hvilket framgår såväl af hvad vi här hört under diskussionerna som också af hvad som står i de liberalas reservation.

Om vi se efter i reservationen, finna vi några uttryck därför. Det heter på sidan 8: »Då vi af angifna skäl icke finna oss kunna förordna någon åtgärd af den art, som i de nu behandlade motionerna ifrågasatts, ha vi ansett angeläget att, på sätt som skett, förklara i *hvad mån vi likväl ansluta oss till vissa hufvudtankar* i desamma.» Se vi på sidan 7, så heter det: »Skulle man vid en sådan undersökning, hvarom vi talat, komma till det resultatet, att vi genom kloka och metodiska anordningar kunde *minska* den nuvarande tiden, böra hvarken förutfattade meningar eller en gång vidtagna beslut få ställa sig hindrande i vägen för en minskning.»

Detta visar, att också liberalerna i viss mån äro ute på den negativa stråten. Längre fram på sidan 7 i samma utskottsbetän-

kande heter det så här: »Ehuru vi således ingalunda kunna ansluta oss till motionärernas förslag i dess *nuvarande form*, finna vi dock, att åtskilliga punkter däri kunna vara väl förtjänta af beaktande. Vi tro ock, att flera af dem vid den allsidiga utredning, hvilken af oss framhållits såsom nödvändig, gifvetvis borde komma under allvarligt öfvervägande.» Där äro de ute på ungefär samma stråt.

Då jag under disskussionen lyssnat till de olika anförandena, har jag blifvit i tillfälle att bevittna, att man äfven på socialdemokratiskt håll sammanflutit med liberalerna i åtskilligt annat. Så t. ex. är man på båda sidor fullständigt öfverens om att vid den utredning, som skall företagas, *civilt inflytande* bör få så stark ställning som möjligt. I *afrusningsfrågan* säges det från liberalt håll, att skillnaden icke är stor. Vidare säga de liberala, att de och socialdemokraterna äro *ganska eniga* »ett långt stycke», men hvar det stycket slutar, får man icke reda på. Jag förmodar dock, att det är rätt så långt bort till slutet på denna enighet. Vidare sade herr Starbäck, att liberalerna och socialdemokraterna skilja sig i afseende på tolkningen af ordet »successiv». Men då han resonerat en stund om saken, fann man, att skillnaden mellan liberalerna och socialdemokraterna endast blef »formell». Jag tänker, att samtliga ledamöter i kammaren lyssnat till de föredrag, som här i dag hållits, och sålunda kunna intyga riktigheten af hvad jag nu sagt. Äfven på åtskilliga andra ställen i liberalernas reservation framträder samma negativa ståndpunkt, såsom när de äfven i detta sammanhang röra vid frågan om sjöförsvaret.

(Forts.)

Nu säga liberala samlingspartiets reservanter på sidan 3 i utlåtandet: »Motionärerna» — nämligen de socialdemokratiska motionärerna — »ha icke hemställt om en utredning, åsyftande att klargöra, *huruvida* de af dem ifrågasatta åtgärderna lämpligen böra vidtagas, utan de ha trott sig kunna utan vidare förorda en utredning angående lämpligaste *sättet* för vidtagande af samma åtgärder.»

Det synes vara med anledning därpå som socialdemokraterna genast rättat sig efter liberala samlingspartiets framställning och skyndat sig att, i öfverensstämmelse med hvad herr Starbäck yttrade, rätta sitt yrkande i reservationen, icke efter den *motion*, de väckt utan efter den *liberala anvisningen*. Det heter sålunda i den första punkten af socialdemokraternas reservation, att Riksdagen i anledning af förevarande motioner ville besluta i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville verkställa utredning, »*huruvida och i hvad mån*» o. s. v. De hafva där tagit det liberala uttrycket, som de icke använt från början, utan som de nu lagt sig till med. Det var kanske behöfligt för att visa, att skillnaden emellan liberalers och socialdemokraters ståndpunkt icke var så stor, som liberalerna antydde i början af sin reservation. I tredje punkten af den socialdemokratiska reservationen hemställes det också, att Riksdagen ville besluta i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, »*huruvida*» etc. I femte punkten användas också orden: »*huruvida och i hvad mån*». Slutligen föreslå de socialdemokratiska reservanterna i åttonde punkten, att Riksdagen ville besluta i skrifvelse till Kungl.

Ang. åtgärder Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t verkställa utredning, »huru-
för åstadkom- vida och i hvad mån» etc.

Jag kan efter allt detta icke förstå annat än att socialdemokra-
terna bättrat sig så mycket som möjligt i föreliggande fråga för
utgifterna för att komma mera i öfverensstämmelse med liberala samlingspartiets
landt- och sjö- reservation.
försvaret.

(Forts.)

Hvad vidare beträffar liberala samlingspartiets framställning, så synes mig, då jag närmare öfverväger hvad som står i partiets reservation, att liberalerna måtte vara något mer än mänskligt visa eller åtminstone begåfvade med en stor profetisk blick. Jag skall dock icke närmare ingå på liberalernas yrkande om utredning, ty friherre Palmstierna har i sitt nyss hållna anförande verkligen så noggrant gått igenom desamma och påvisat, hur omöjligt det är att åstadkomma den af dem påyrkade utredningen, så att jag kan hänvisa till friherre Palmstiernas framställning i den saken. Därtill vill jag dock lägga, att jag tilltror mig också kunna hänvisa äfven till protokollet i Första kammaren och hvad enligt detsamma yttrats af biskop Billing från Lund i denna sak. Det kan ju hända, att dessa båda personer i sin politiska uppfattning skilja sig en liten smula, men i denna fråga äro de märkvärdigt väl öfverens.

Men oafsedt liberalernas profetiska blick, så, när jag skall se efter, hur kroppen ser ut i liberalernas framställning, så är den till den grad öfverskyld med fikonälöf och ett så tjockt hölje däraf, att jag icke med bästa vilja i världen kan se konturerna af kroppen, som bor eller *kanske* bor därunder.

Vidare synes det liberala samlingspartiets framställning vara till den grad frågande och famlande, att där rakt icke är någonting att taga på och rätta sig efter på något sätt. Slår man upp sidan 5 i utlåtandet, finner man där i slutet icke mindre än fem frågor oaktadt partiets stora profetiska begåfning, eller kanske det är just på grund däraf en sådan rad af frågor måste uppställas. Jag tror, att de flesta af dessa frågor näppeligen kunna besvaras af andra än möjligen ryssar och norrmän, men dessa kanske icke behaga besvara dem, »när det kommer till kritan».

Hvad beträffar själfva utskottets utlåtande så måste man erkänna, att *utskottsmajoriteten* icke gifvit sig in på profetiernas område, och inlåter sig icke heller på frågor, som de liberala reservanterna gjort. Den tänker tydligtvis icke heller, att landets fiender på den allvarliga dagen skola rätta sig efter våra planer, utan taga saken, sådan den verkligen föreligger. Åtminstone har jag tyckt mig finna, att i de krig, som hittills blifvit förda, det tillgått så, att man icke rättat sig efter motståndarens planer utan tvärtom sökt kringgå dem och angripa dem just på de ställen, där man märker en svag punkt.

Jag skall nu lämna utskottsutlåtandet och öfvergå till det, som jag egentligen begärde ordet för, nämligen att angifva *min personliga* ställning i frågan, icke allenast till de olika reservationerna och utskottsutlåtandet utan äfven till värnpliktslagen öfver hufvud.

Hade jag varit riksdagsman den dag, då denna lag låg på bor-

det, så tror jag icke, att jag kommit att gifva min röst för den- *Ang. åtgärder*
 samma. Men det är en helt annan sak nu, sedan det är ett faktum, *för åstadkom-*
 att denna lag är gällande. Då kommer jag att såsom i alla öfriga *mande af en*
 fall söka bidra att med min röst göra det allra bästa möjliga af *minskning i*
 den befintliga lagen. Det är icke blott i förhållande till värnplikts- *utgifterna för*
 lagen, som min ställning är sådan, utan till alla lagar, de må hafva *landt och sjö-*
 det ena eller andra ursprunget, och jag må tycka om dem eller ej. *försvaret.*
 Som laglydig medborgare är det min skyldighet att göra mitt bästa *(Forts.)*
 för att upprätthålla alla gällande lagar.

Men jag får också säga, att om det verkligen nu förelåge ett förslag, ett positivt förslag, ett förslag, hvars ursprung vore fullt lojalt och fullt opartiskt, angående inskränkning af värnplikten eller utgifterna därför, så skulle jag kanske vara bland de första, som sökte skänka detta förslag all den uppmärksamhet, som tänkas kunde, och förutsatt att de föreslagna inskränkningarna icke skulle bringa vårt land i fara, så skulle jag gifva det min röst. Men nu föreligger icke något sådant förslag, som det af mig åsyftade.

När jag nu ser på de af vänstern gång efter annan gjorda uppslagen i belysning af det, som från vänsterns sida framförts i reservationen och icke minst under remissdebatten här i kammaren, så kan jag icke finna annat, än att vänstern gjort försvarsfrågan till en ren *partifråga*. Det torde väl också hända, att, om vi gå en smula in i saken, vi alla måste erkänna riktigheten af detta antagande. Men fosterlandets väl får väl ändock lof att höjas något öfver partisynpunkterna och småaktigheten. För mig ter det sig så beträffande detta, att vänstern vill *framstå* inför landet, inför valmännen som det mest sparsambetsifrande partiet. Det är icke så kinkigt tror jag med att *vara* sparsam, utan blott att man *framstår* som sådan inför valmännen, och vi skola nog längre fram få erfara, att vänstern icke heller är så sparsam, som den här velat göra sig *sken* af att vara.

Och det må jag då säga, att hittills ha socialisterna i detta afseende öfverbjudit liberalerna. Skall man fånga röster på detta sätt, så måste jag således ge mitt största erkännande åt socialisternas framställning här, ty det borde väl då ovillkorligen samla de flesta rösterna vid valen.

Men vore det nu så, — som jag från viss synpunkt nästan önskar — att vi i kammaren också hade ett ungsocialistiskt parti, så föreställer jag mig, att det skulle motionera om afskaffande af hela krigsmakten till både lands och vatten och kanske äfven åtskilliga af rikets öfverhetspersoner, ja, hvarför icke också hela polismakten, som ju icke synes vara vidare behaglig i dessa herrars ögon, och som ju dessutom kostar mycket pengar. Det skulle ju sålunda bli en ofantlig besparing, på samma gång det blefve litet mera »frihet» i landet, så att man kunde röra sig mera fritt, efter den syn på tingen som ungsocialisterna ha. Men jag ber få fråga, om man verkligen kan ha den tanken om det svenska folket, att, därför att socialisterna gått längst och ungsocialisterna skulle gå ännu längre i anbudet att inskränka försvaret, de därför också

Ang. åtgärder för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.
(Forts.)

skulle få de flesta rösterna vid valen. Jag tror icke, att svenska folket låter sig så lätt fångas, och att det icke heller är så säkert, att försöket att skrapa ihop en massa röster medelst denna socialistiska motion skall lyckas i någon vidare stor utsträckning. Det kunde t. o. m. hända, att det knepet också slår slint äfven för liberalerna. Jag tror nämligen, att folket i bygderna förstår sig på denna sak mycket bättre, än vi tro, då vi sitta här i kammaren. De ha riksdagstrycket, tidningarna m. m. att följa med i, och där-efter bilda de sig en nog så fast åskådning.

Nu skulle jag likväl kunna något tänka på saken, d. v. s. att också jag skulle ställa mig på en negativ ståndpunkt, om icke förhållandena i Europa och hela världen för öfrigt vore sådana, som de äro och här i dag skildrats af utrikesministern. Men icke kunna väl vi slå in på den negativa stråten, då det gestaltar sig så rundt omkring oss, då det brittiska riket står färdigt att anslå ungefär 800,000,000 kronor till sin flotta, då Ryssland står i den ställning det står, då Norge flyttar sina positioner så nära den neutrala zonen som möjligt, och då Danmark rustar sig såsom det gör. Icke kunna vi svenskar då vara alldeles stilla eller negativa. Åtminstone skulle icke jag vilja ha det på mitt ansvar, om vi finge höra en något ovanlig musik spela i Östersjön eller Nordsjön, att jag endast varit negativ i afseende å försvaret. Jag skulle då föredraga att sitta med den tanken att jag, då jag var andra-kammarledamot, icke underlåtit att göra det, som är nödvändigt för rikets försvar — och detta också om jag härigenom skulle stupas vid valet.

Det är äfven en annan sak, som till äfventyrs skulle kunna inverka på mig i denna fråga. Det vore nämligen, om genom någon manipulation i den ena eller andra riktningen jag kunde bidra till att störta den nuvarande regeringen och därigenom, såsom man menar på en del håll, få en annan regering, som i sparsamhetsvänligt afseende vore den nuvarande regeringen vida öfverlägsen. Det kunde ju alltid tänkas ett sådant fall. Det vore förklarligt, att jag, om man hade en regering, som verkligen vore så våldsamt slösaktig, som af ett och annat vänsteryttrande synes framgå, att den nuvarande regeringen är, reflekterade äfven på en sådan eventualitet. Men ser jag nu på högerns allmänna ställning till vänstern i detta afseende och jämför den Lindmanska regeringen med den liberala, som vi hade 1906, så måste jag få den uppfattningen, att den största sparsamheten ligger på högerns sida, att den ligger hos den Lindmanska regeringen. Detta är icke blott tomma ord, utan kan visas med siffror. Jag skall också försöka göra det.

Om jag nämligen ser på de liberala motionerna vid årets riksdag, så finner jag, att de söka göra ett grepp i statskassan på c:a 7,000,000 kronor utöfver, hvad den Lindmanska regeringen har äskat. (Ja, jag begagnar uttrycket »Lindmanska regeringen» för korthetens skull; annars vet jag nog, att jag skulle begagna ett mycket högtidligare uttryck.) Vidare ha vi herr Wijks motion nr 261, som afser att göra ett grepp i statskassan på ytterligare 2 $\frac{1}{2}$

miljonen, och därmed äro vi uppe i ett sådant extra grepp på ungefär 10 miljoner, grundade på vänstermotioner.

Men kanske man säger, att det liberala partiet icke rår för hvad dess enskilda motionärer ta sig till, alldeles som högerpartiet icke rår för, hvad dess enskilda motionärer ta sig för att framställa i kammaren.

Nåväl, då går jag till den liberala regeringen 1906, som väl ändå får anses vara ett uttryck för det liberala partiet. Den regeringen skall väl såvidt möjligt karaktärisera det partiets sparsamhet. År 1906 framlämnade den liberala regeringen beträffande de saker, som nu äro före, fjärde och femte hufvudtitlarna, en proposition med begäran om icke mindre än ungefär 5 miljoner kronor mer, än den näst föregående riksstaten utvisar. Herr Branting, som satt i kammaren på den tiden liksom nu, påpekade också detta förhållande samt klagade öfver, att sådant kunde komma fram från en liberal regering, och detta oaktadt den socialdemokratiska oppositionen det året torde hafva känt sig mildare stämd, än den nu är mot den Lindmanska regeringen. Dessutom gjorde den äfven då anmärkning om, att det icke fanns någon »planmässighet i försvaret», hvarken beträffande sjöförsvaret eller landtförsvaret. Så den framställningen, att det icke finnes »planmässighet i försvaret», det är icke någon ny uppfinning, utan den tillhör visst i allmänhet oppositionen, hvar eller när den än framkommer.

Ser jag på riksstaterna för öfrigt och jämför den, som upprättades under 1905 års högerregering, d. v. s. riksstaten för 1906, och den under den liberala regeringen 1906 upprättade, d. v. s. för år 1907, så finner jag, att på fjärde hufvudtiteln, som angår landtförsvaret, högerregeringen fick 51 miljoner kronor och den liberala regeringen året därpå 53 miljoner kronor — allt i rundt tal. Det är således en stegring utöfver hvad den föregående högerregeringen erhållit med icke mindre än 4 %. Om jag sedan ser på sista riksstaten under den Lindmanska regeringen, d. v. s. för år 1911, så finner jag motsvarande siffra där vara 55 miljoner kronor eller icke fullt 4 % högre än liberala regeringsåret 1906, hvilket utgör ej fullt 1 % ökning per år.

Går jag nu till den femte mycket omdebatterade hufvudtiteln, som behandlar sjöförsvaret, så finner jag, att högerregeringen i 1906 års riksstat erhållit 22 miljoner kronor och den liberala regeringen i 1907 års riksstat 23 miljoner kronor. Alltså under ett år en ökning af $4\frac{1}{2}$ %.

Går jag därpå öfver till den Lindmanska regeringen finner jag, att utgifterna under denna hufvudtitel på dessa fyra år stigit till 24,000,000 kronor, det vill säga 1 % om året. Under det att ökningen under den liberala regeringen utgjorde $4\frac{1}{2}$ % per år, har den således nu utgjort 1 % per år.

Om vi jämföra detta med den allmänna utvecklingen inom landet, t. ex. med någon annan undervisningsgren, låt oss säga folkskolan, så skola vi finna att samtliga omkostnader för folkskoleväsendet uppgingo vid 1905 års slut till 28,000,000 kronor. 1908 hade de

Ang. utgifter för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.

(Forts.)

*Ang. åtgärder
för åstadkom-
mande af en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.*

stigit till 39,000,000 kronor och 1909 voro de uppe i 42,000,000 kronor, således 50 % stegring på dessa fyra år, alltså $12\frac{1}{2}$ % om året. Om man jämför hvad jag nyss sade om försvarsutgifterna härmed, kan jag således icke säga, att försvarsutgifterna under den nuvarande regeringen ha, vare sig absolut eller relativt taget, stigit så betydligt, som man här och hvar vill göra gällande.

(Forts.)

Tar jag hela riksstaten, nämligen summan af samtliga utgifter, slutade den under högerregeringen 1905 för år 1906 på 179,000,000 kronor, under det att den under liberala regeringsåret 1906 för 1907 uppgjorda riksstaten uppgick till 193,000,000 kronor, det vill säga den steg på detta liberala regeringsår med nära 8 %.

Den sista riksstaten som finnes tillgänglig, den för 1911, har nått upp till 228,000,000 kronor, det vill säga utgiftssumman har under den Lindmanska regeringen stigit med $4\frac{1}{2}$ % om året, under det att den steg med 8 % under den liberala regeringens år.

Ser man vidare på den andra sidan af saken, nämligen på »öfverskott af tillgångar», d. v. s. tillgångar efter afdrag af fonderade statslånen och riksbankens tillgångar, eller huru fort vår egentliga nettobehållning stigit, så var detta öfverskott vid 1905 års slut 707 millioner kronor och steg under det liberala regeringsåret till 719,000,000 kronor eller med 1,7 %. Vid 1909 års slut hade det stigit till 829,000,000 kronor eller med 5,1 % pr år under den nuvarande regeringen.

När jag ser på allt detta med den allmänna, praktiska blick, hvarmed man alltid måste se på en sådan sak, kan man väl förstå, att jag icke har anledning att i sparsamhetssyfte gifva mig in på den affären, att försöka utbyta, få bort den nuvarande regeringen och få den ersatt med en liberal regering i stället. Det är ju tydligt att det då skulle komma att gå i samma fåra som 1906, hvarom jag nyss talade. Man bör nämligen behandla en sådan här sak ej blott från partisynpunkt. Det kan dessutom allvarligt sättas i fråga, om det liberala partiets framtidsutsikter verkligen äro till den grad storslagna, att man öfver hufvud taget kan bygga förhoppningen om en regering på endast det liberala partiet, vare sig i Andra kammaren eller Första kammaren eller i båda kamrarna tillsammans.

Jag föreställer mig nämligen, att det skulle vara snart sagdt ogörligt för liberala samlingspartiet att för närvarande bilda en regering utan att på samma gång också låta sig i hög grad behärskas af det socialdemokratiska partiet. Jag hörde också nyss herr Starbäck undra, om vi icke snart skulle få höra, huruvida icke någon af det socialdemokratiska partiets medlemmar vore villig att träda in i denna regering, vare sig han därvid tänkte på densamme som jag eller på någon annan. Men jag hörde icke något svar från det socialdemokratiska hållet, att det där fanns någon, som vore benägen att träda fram i ansvarsställning.

Det skulle nog också bli ganska ohållbart för detta parti att stiga upp på taburetterna och taga ledningen i sin hand.

Nu vill jag dock till sist säga, att jag med detta anförande icke har sagt, att jag kommer att rösta för allt hvad den nuvarande re-

geringen kommer att äska, vare sig i dessa eller andra frågor. Jag *Ang. utgård-*
förbehåller mig själf pröfningsrätten i detta afseende. Men det får *för åstadkom-*
jag säga, att skulle jag märka, såsom jag tycker mig hittills hafva *mande af en*
märkt, att snart sagdt alla vänsterns planer gå ut på att i första *minskning i*
rummet störta den nuvarande regeringen, kommer jag att förbehålla *utgifterna för*
mig full handlingsfrihet att i hvarje särskildt fall afgifva min röst *landt- och sjö-*
på det sätt, som öfverensstämmer med min öfvertygelse. *försvaret.*
(Forts.)

Jag skall dessutom tillägga, att jag tror, att en regering af ena eller andra färgen har bra mycket större betydelse för vårt land än $\frac{1}{2}$ eller 1 million kronor. Och ta vi i betraktande, hvad vår nuvarande regering varit för landet, tror jag, att vi måste gifva den vårt erkännande, vare sig vi tänka på våra malmberg, våra skogar, våra vattenfall, vår industri eller vår handel och sjöfart. Jag adresserar mig därvid till hvilket samvete som helst. Må det gifva svaret för sig själf. Hvad har icke denna regering i dessa afseenden varit för vårt fädernesland under denna tid?

Jag anser mig således, herr talman, ha full anledning att yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Starbäck: Jag skall i korthet be att få fästa mig endast vid en enda liten punkt, som här har kommit på tal.

Dessförinnan vill jag emellertid konstatera det faktum, att min vän och för detta partikamrat friherre Palmstierna var så förfärligt gråtmild, då han talade om sin »vän herr Starbäck». Jag hoppas hans humör blifvit litet gladare, då han tillsammans med biskop Billing och den Lindmanska regeringen delade det stora bifallet af herr Räf.

Det som jag här vill nämna gäller det yttrande, som jag fällde och som behöfver belysas, eftersom man tagit fasta på det samma, nämligen att skillnaden mellan socialdemokraternas och vår reservation i själfva verket endast vore formell. Ja, naturligtvis har herr Räf, hvars sätt att citera sedan ganska lång tid tillbaka är känt, om ock icke så välkänt, generaliserat detta yttrande och haft klart för sig, att jag skulle ha påstått, att mellan partiernas uppfattning är skillnaden blott formell. Det har jag icke sagt. Men jag vågar påstå, att skillnaden mellan deras reservation och vår reservation är mera en skillnad till graden än till arten, för såvidt som båda gå ut på en utredning. Jag har velat säga detta på det att icke någon missuppfattning om hvad jag menar skall förefinnas.

Slutligen är det glädjande att veta, att när vi komma till jordbruksdepartementets hufvudtitel, chefen för jordbruksdepartementet, herr Nylander, har all anledning hoppas, att herr Räf skall vara hans trogne vapendragare, då det gäller att framhålla, hur ofantligt mycket som gjorts för våra skogar under den Lindmanska regeringen, enkannerligen herr Nylanders regemente.

Herr Branting: Herr talman! Ehuru jag af hälsoskäl icke alls hade bort vara med här i dag, har jag dock icke velat

Ang åtgärder underlåta att åhöra denna debatt, och på grund af den vänd-
 för åstadkom- ning, som densamma har tagit, är det åtskilligt, som nödvän-
 mande af en diggör ett yttrande. Åtminstone synes det mig — jag kan icke
 minskning i neka därtill — att hela öfverläggningen af flera talare vridits
 utgifterna för så pass mycket ifrån hvad den egentligen borde hafva handlat
 landt- och sjö- om, att man kommit in på en ganska förvirrad diskussion. Jag
 försvaret. tänker därvid icke minst på den näst siste talarens yttrande.
 (Forts.)

Den första liberala reservanten, som hade ordet, angaf såsom en hufvudpunkt, hvarigenom han skiljer sig från vår uppfattning, den sats, som står i den liberala reservationen, att för den åskådning, som vi socialdemokrater hafva, att man bör gå fram mot afrustning, »kan det svårligen te sig som en hufvudsak att främja planmässighet i försvarsväsendet. Hufvudsaken måste bli, att det minskas och minskas mycket».

Mig förefaller det, att här har det liberala partiet begått det felet, att ställa *emot* hvarandra dessa två ting: önskan om planmässighet och önskan om nedsättning i militärbördan, som om de skulle vara några slags motsatser. Så är ingalunda förhållandet. Förvisso, när vi hafva kommit till den situation i afseende å försvarsbördan, som vi här i landet kommit till, är det verkligen en hufvudsak och måste så förblifva, en hufvudsak, som man står för, att här måste en *minskning* ske, och jag kan gärna tillägga, att det måste minskas ganska betydligt. Denna sak kommer man *icke* ifrån blott med hänvisning till att det, så länge försvaret öfver hufvud taget består, kräfvades en viss planmässighet i detsamma.

Det är vidare ett grundfel i den liberala reservationen, och det sammanhänger enligt min uppfattning med det jag här påpekat, att man i reservationen, när man läst densamma till slut, ingalunda blir klok på, huruvida det till sist är meningen, att det skall blifva någon nedsättning eller icke. Allting beror på utredningens resultat, den utredning, som friherre Palmstierna förut har kritiserat i afseende å så väsentliga punkter och som han framställt såsom snart sagdt omöjlig. Och jag måste erkänna, att om man skall taga detta utredningsprogram riktigt efter orden, är det nog utan tvifvel omöjligt att utföra det, om man nämligen skall hålla kvar en sådan utrednings karaktär af *objektiv* och icke släppa in i densamma rent subjektiva moment.

Jag nämnde, att här måste en minskning ske. Ty är det icke ändock så, att om vi göra en jämförelse med öfriga med oss jämförliga länder, måste vi vara ense om, att vi under den gångna tiden här i landet ha kommit upp till en alltför hög militärbörda? Jag har sammanställt några uppgifter från den utredning i hithörande ämnen, som vid 1903 års riksdag anordnades på föranstaltande af ett utskott, som hade att behandla en motion af herr Carlheim-Gyllenskiöld. Sedan ha som bekant i försvarskommittén två olika utredningar förelegat, den ena af-

ser tiden från 1902 till 1906, och den andra rör sig med de sista budgetssiffrorna.

Alla dessa siffror, allesamman utan undantag, peka i den riktningen, att Sverige slår ett rekord ibland småstaterna i afseende på höga militärbördor, och då är ändock jämförelsen gjord icke blott med sådana länder utan kolonialpolitik som exempelvis våra skandinaviska grannländer, utan äfven med ett sådant land som Holland, hvilket har ett stort kolonialvälde och har varit nedtyngdt af sina militärutgifter i långvariga krig för upprätthållandet af denna kolonialmakt. I alla fall kvarstår samma totalintryck, att vare sig man ser på frågan, huru mycket per capita, per invånare, som betalas inom de skilda länderna till försvarsändamål, eller på frågan, huru stora delar af de totala utgifterna som gå till försvaret, i alla fall, säger jag, kvarstår samma intryck, att vi intaga en undantagsställning långt öfver de andra länderna, hafva kommit långt öfver hvad man skulle kunna kalla med ett genomsnittsuttryck den ordinära småstatsnivån.

Jag skall blott taga några få siffror. Sverige hade år 1910 enligt 1911 års stat en försvarskostnad af 14 kronor 47 öre per invånare. Räknar man med 1910 års stat, som var större, voro vi då uppe i 15 kronor 60 öre, medan Norge hade 8 kronor 27 öre, Danmark 11 kronor 63 öre, Holland 11 kronor 9 öre, Belgien 9 kronor 14 öre. Vi se, hvilken skillnad det är. Likaså är det med dessa allbekanta siffror från försvarskommitténs utredning om 52,6 procent af statsutgifterna, som gått till försvarsändamål. Nu äro vi nere i 49,9 procent, men det är i allt fall orhördt mycket mer än dessa andra jämförbara länder ha, som stanna vid några och trettio procent, och af hvilka vissa, exempelvis Belgien, gå ned på 20-talet i procentsiffror.

Nu kan väl ingen komma och med sanning säga, att vårt lands utrikespolitiska läge och hela vår situation skulle vara sådan, att vi skulle vara mera utsatta, mera hotade af eventuella farligheter än länder, hvilka, såsom exempelvis Belgien och Holland, ligga midt i brännpunkten för stormaktspolitiken, och där rivaliserande stormaktsintressen stöta ihop. Hvar och en förstår, att det är orimligt att vi skulle behöfva rusta så mycket mer än dessa länder. Men ha vi nu kommit till den uppfattningen, att vi kommit för högt upp, hvarför skall man icke då ställa sig på den ståndpunkten, att vi måste *bestämmt vända om* med afseende på dessa uppskrufvade bördor, utan i stället, som det liberala partiet gör, endast peka på en ny utredningsplan, utan att därtill foga någon som helst bindande förklaring om, att det är nedåt, som man vill komma?

Nu vet jag mycket väl, att det inom det liberala partiet finnes många, hvilka anse och äro förvissade om, att en sådan blifvande utredning skall gifva ett resultat, hvarifrån man sedan skall kunna gå fram till en ståndpunkt, som närmar sig ett stycke nedåt mot vår, motionärernas, ställning, och hvarigenom

Ang. utgåräer
för åstadkom-
mande af en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)

Ang. åtgärder för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret. (Porta.)

man skall kunna komma ifrån den nuvarande orimligt stora uppskrufningen af bördorna. Men jag kan icke heller sluta mina ögon för det faktum, att inom detta samma liberala parti finnas ofantligt många, hvilka icke alls tänkt sig, att utredningen skulle bli af denna art, utan som gärna skulle vilja vara med om att exempelvis i den ettåriga värnplikts form väsentligt höja militärbördorna för det svenska folket. Och hvarthän den allsidiga utredningen, ledd efter sådana obestämda direktiver, under sådana förhållanden skulle taga vägen, det kan ingen förutse. Det är obestämbart, och det är det, som synes mig vara den hufvudanmärkning, man har att rikta mot den väg, som det liberala partiet inbjuder oss att gå.

Då var man år 1903 betydligt klokare, när man icke ställde sina förhoppningar på en så oerhördt omfattande utredning, utan klart och tydligt i det beslut, som då vann majoritet i Andra kammaren med anledning af det utskottsutlåtande, som jag nyss berört, pekade på, att man borde sträfva att söka vinna garantier för, »att utgifterna till armén, flottan och det fasta försvaret icke i följd af ensidig omsorg om än det ena, än det andra försvarsmedlet så öfverskrede hvad som vid organisationsplanens antagande bestämts, att totalkostnaden för militärväsendet uppdrefves till en för landets materiella och kulturella utveckling ruinerande höjd».

Detta är just hvad jag tror, att man måste säga, att vi nu råkat ut för. Vi äro redan uppe vid en höjd, där dessa militärbördor tränga och trycka tillbaka andra berättigade samhällsintressen, och skulle man följa högern i dess politik, veta vi ju, att den vill framgå till ännu högre utgifter, och att den icke tvekar att med sin regering i spetsen gå in på vidtutseende planer på en sjöående flotta, hvartill handpenningen redan är begärd vid denna riksdag. Här öppna sig fullkomligt öfverskådliga perspektiv till nya militärbördor, och af det anförande vi hörde af herr utrikesministern i början af denna dags diskussion framgår också, att hans uppfattning är den, att man borde äfven i de små staterna spänna till det yttersta hvarje nerv för att kunna följa med i kapplöpningen, för att icke på något sätt visa det svaghetsstecken, att man militärt skulle komma att ligga efter. Det är i själfva verket samma grundåskådning, som år 1903 uttalades af generalstaben, då den gaf det beskedet, att »i den mån», som landets resurser och tillgångar ökas, kommer naturligtvis »försvarsplanen att ställa alltjämt större kraf på desamma». Ja, det är en klar ståndpunkt. I den mån, som landet blir genom sina söners och döttrars arbete rikare och mera bärkraftigt på olika områden, i samma mån skall försvarsplanen, som det hette, d. v. s. dessa andra försvarskostnader, anmäla sig med företrädesrätt och komma med sina kraf: »Vi måste ha mera och ständigt mera.»

Det är en fullkomligt hopplös position, om man för fram den grundsatsen — och det är dock den väg, som det stora

högerpartiet i vårt land vill beträda! Det är också därför, som detta parti i sin förklaring öfver vår motion inskränkt sig till att endast säga: »Ja, ni vill ha afrustning, detta är ett första steg på afrustningens väg. Med er kan man således icke ens resonera.» Jag har nu min egen tanke om, hur värdigt ett utskott det är, att på detta sätt förfara med en motion, som gått in i en saklig detaljundersökning af flera olikartade frågor på försvarsväsendets område. Jag tror, att det är fullkomligt oriktigt att så behandla ett försök att verkligen påvisa, att där kunde besparingar göras och där kunde besparingar göras. Man endast afslår, med hänvisning till detta enda: »Ni vill ju i själfva verket, att man skall gå framåt på afrustningens väg.» Ja, visst vilja vi det, men som förut sagts, däraf följer alldeles icke, att vi skulle vilja vara med om att på något sätt blottställa den möjlighet till säkerhet för landet, som vårt försvar trots alla sina svagheter och brister onekligen i närvarande stund ändock innebär. Det är ju just för att icke åstadkomma ett sådant blottställande, just därför, att man icke skall kunna med fog rikta mot oss den beskyllningen, att vi i blinda slå mot försvaret, likgiltigt hvar det träffar och likgiltigt hvad effekten blir — det är just därför, som denna utredning, sådan den kunnat åstadkommas, blifvit gjord, om hvilka punkter som böra i första hand ifrågakomma vid en reduktion. Och om den utredningen vittna ju dock äfven de liberala reservanterna, ehuru de sedan icke alls vilja höra på det örat, att där helt visst finnes åtskilligt att taga vara på, åtskilliga uppslag, som böra beaktas.

Ang. åtgärder för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.
(Forts.)

Det, hvartill vi vilja fram, är för visso afrustning. Vi vilja komma till den fredsständpunkt, till hvilken, såsom det förefaller mig, det skulle vara underligt, om icke alla egentligen i själ och hjärta skulle vilja ansluta sig. Därför är det för mig så konstigt att höra, att blotta proklamerandet af detta slutmål skulle onödiggöra en diskussion om dessa ting. Ty nog vilja vi väl alla, att man åtminstone skulle komma ett godt stycke på den vägen. Det erkände ju till och med herr utrikesministern. Och ännu hellre skulle vi väl vilja, att man kunde komma till fullständig afrustning.

Men vi ha för visso på socialistiskt håll icke den fullständigt illusionära synen på tingen, som icke vill taga den minsta hänsyn till den faktiska verkligheten. Vi peka ju därför på, huru nya fredsgarantier växa upp i våra samhällen, som kunna i viss mån i sin tillväxt ersätta den hittillsvarande enda fredsgarantien, som varit de militära anordningarna. Och just i den mån, som dessa fredsgarantier ökas, och särskildt i den mån, som arbetarklassens inflytande i de olika länderna växer, skola äfven fredsutsikterna i världen tillväxa och ökas.

Det påpekades af herr Starbäck, att det icke är nog att endast lita på arbetarnas intresse för dessa ting, ty det finnes stora befolkningselement, bönder t. ex. i vissa land, hvilka måste vara

Ang. åtgärder för åstadkommande af en minskning i utgifterna för land- och sjöförsvaret.

(Forts.)

vunna för fredssaken, för att det skall bli något af. Ja, jag tror för min del, att, ehuru det ligger i sakens natur, att arbetarklassen med sitt kynne och sina internationella förbindelser skall gå i täten för dessa internationella förbrödringssträfvanden, i fall det endast beror på bondeklassen i de skilda länderna. Icke är det där, som krigsfaran sitter och lurar, icke är det för deras skull, som vi skulle vara tvungna att bära dessa orimliga bördor, hvilka icke minst gå ut öfver denna bondeklass själf. Nej, faran sitter på helt annat håll, den sitter i kampen och rivaliteten mellan de kapitalistiska intressena, den sitter i dessa strider om makten i kolonialländer och äfven andra områden, där stora materiella intressen för vissa besittande grupper stå på spel. Det är därifrån, som konflikthanledningar främst komma i våra dagar. Därtill kommer för visso den anledning, om hvilken min partivän, herr Lindhagen, erinrade, när han påpekade, att det ännu är så ställt i världen, att det finnes undertryckta folk, hvilkas nationella rätt icke blir erkänd. Dessa anledningar till krigsvåda befinna sig dock i alla händelser i konflikt och motsättning till en ständigt växande fredskärlek och till det ständigt allt bestämdare former tagande fredskrafvet från de breda lagren. Och i den mån man ser, huru demokratien växer till öfver allt i världen, huru de socialdemokratiska åskådningarna sprida sig bland arbetarklassen och äfven utom densamma, i samma mån ser man, huru det också dagas för fredens sak och huru det skall vara möjligt att närma sig mot afrustningsmålet utan att därför behöfva förlora all kontakt med den omgifvande verkligheten.

Jag skall tillåta mig att angifva, huru jag för min del ser de tre partiernas ställning i denna sak. Det är helt säkert så, att *högern* har många gånger förklarat främst genom sina gärningar, men äfven genom erkännanden, att den ingenting har emot att man *fortsätter* på uppskrufningens väg med ytterligare ökade bördor; den beklagar det, men den fortsätter att följa detta program, och i synnerhet där regeringen går i spetsen, finner man, huru *högern* villigt följer efter och ställer sin egen uppfattning till sist i partidisciplinens lydno. Vi kunna sålunda bereda oss på, att långt ifrån att ett nedåtgående med militärbördorna skall ske, dessa skola komma att under fortsatt högerregemente växa allt högre uppåt, till de 100 millioner — ja, kanhända mera därtill — som försvarskommittén ställde i utsikt för 1919.

Hvad de liberala beträffar, så ha de i sin — jag erkänner det gärna — rent partitaktiskt svåra ställning, valt den positionen, att de vilja stanna *vid status quo plus en utredning*, som först skulle afgöra, huruvida man skulle kunna gå något nedåt eller måhända nödgas öka på en eller annan punkt; men i alla fall, omkring status quo, där skulle man tills vidare stanna. Detta är innebörden af den liberala reservationen. De vackra uttalanden, som här kommit fram, ha icke kunnat förneka eller undanskymma det förhållandet, att man genom att taga denna reservation skulle till en obestämd framtid undanskjuta hvarje möjlighet att få en

minskning i militärbördorna, som — jag upprepar det — äro betydligt mera uppdrifna i vårt land än hvad fallet är i jämförliga småstater.

Gent emot bägge dessa ståndpunkter står den socialdemokratiska, som kräfver ett *bestämdt steg i riktning mot nedsättning*, men som ingalunda ställer sig likgiltig för dessa utredningskraft, hvilka vi varit med om på sin tid vid föregående tillfällen att gång efter annan förorda. Man må nämligen ingalunda föreställa sig, att detta utredningskraft är något partipolitiskt privilegium t. ex. för det liberala partiet, utan det ingick t. ex. i det förut berörda yrkande, som jag 1903 tillät mig att framställa och som kammaren då gick med på. Vi vilja sålunda en nedsättning, sedan följer det af sig själf, att det verkställas en närmare pröfning i hela dess sammanhang af det försvar, som vi då ha.

Nu tala för öfrigt många af herrarne här, som om det skulle vara ett så stort sammanhang i detta försvarsväsen, sådant det nu är. Men huru är det i själfva verket? Den liberala reservationen pekar på, att dessa grundproblem, som röra förhållandet mellan här och flotta, och spörsmålet, huru mycket man kan ha råd att offra på det ena eller andra af dessa försvarsmedel, ha icke någonsin underkastats en tillförlitlig och någorlunda vägledande, ordentlig ompröfning. Hvad är det då, som återstår i det sammanhang, i den helhetsbild, som man nu är så ängslig för att rubba? Skulle man icke kunna våga skrifva till Kungl. Maj:t och begära, att det skulle tagas i öfvervägande, om icke en minskning af militärmusiken skulle kunna göras, därför att därmed sammanhanget i vårt försvar skulle äfventyras? Kan man verkligen sätta i fråga, att sammanhanget i vårt försvar kräfver, att man icke uttalar sig för en sådan åtgärd som exempelvis Karlsborgs fästnings nedläggande? Icke heller en utrangering af några fartyg med mindre stridsvärde skulle kunna få ske, ty därmed skulle detta sammanhang kunna äfventyras! Allt måste vara såsom det nu är, vi måste betala öfver 80 millioner för försvaret, vi måste alltjämt fortsätta därmed under hela den obegränsade tid, utredningen pågår, därför att man icke vågar uppställa den bestämda fordran, att en *nedsättning* måste göras, och sedan blir det inom den sålunda begränsade ramen att försöka åstadkomma den helgjutenhet, som är erforderlig.

Kammaren står i detta ögonblick inför valet, huruvida den vill afsäga sig rätten att kritiskt peka på vissa synnerligen svaga punkter i det nuvarande militära försvaret, rätten att säga: här är en punkt, där bestämda besparingar skulle kunna göras utan förfång för det hela, och där så är, vilja vi också ha dessa besparingar genomförda. Ett sådant uttalande kan endast ske genom ett bifall i de olika punkterna till den socialdemokratiska reservationen, och för min del skall jag, herr talman, be att få göra det yrkandet, att denna reservation måtte bifallas i punkt 8, som gäller kasernbyggnaderna — jag tar för gifvet, att andra yrkanden komma att göras beträffande de ännu återstående punk-

Ang. åtgärder
för åstadkom-
mande af en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.

(Forts.)

Ang. åtgärder
för åstadkom-
mande af en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.
(Forts.)

terna. Den fråga, som vi på detta sätt tillåtit oss att ställa till kammaren, innebär, om icke på *den* punkten och *den* punkten borde kunna göras besparingar. Hvad landet tänker i detta fall, därom tror jag i själfva verket, att meningarna icke äro mycket delade på något håll. Nu är det kammaren, som har att döma öfver oss: till hösten blir det landet, som skall döma, huru kammarens olika partier ställt sig vid en så afgörande punkt som den, vid hvilken vi nu stå.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag märker, att herr Nilson i Örebro och herr Lindhagen ha afstått från ordet, och det har jag ingenting emot, ty därigenom förkortas debatten ganska mycket. Men eftersom turen kommit till mig, skall jag säga några ord för att försvara utskottets hemställan. Jag skall bli ganska kort, ty detta är en mycket svår uppgift, och då är det icke lämpligt att begagna många ord.

Uppgiften är svår, därför att de, som icke reserverat sig, ha blifvit anfallna från två håll, ifrån motionärerna såsom reservanter och vidare ifrån samtliga liberaler, som reserverat sig, ehuruval de senare varit eniga med oss, som icke reserverat oss, om det slut, hvartill utskottet kommit. Jag må säga, att ifrån reservanterna-motionärerna hade man väntat vissa förebråelser, ty det är vanligt att, när en motionär icke får sin vilja fram, han då försvarar sig. Detta ha reservanterna gjort med talang, och man kan icke säga annat än godt om det försvaret. Men att man skall få förebråelser från dem, som gillat majoritetens inom utskottet beslut, det förvånar mig på det allra högsta.

Att utskottet här begagnat en mycket kort motivering kan nog ha sina skäl, men å andra sidan kanske det dock varit skäl uti att använda en mycket mera saklig och ingående motivering för afslag. Men hurudana dessa skäl än blifvit, hade de icke kunnat vara till lags för motionärerna, det ha de öfriga reservanterna fått erfara i ganska rikt mått under debatten. Därför kanske det rent af var det allra klokaste att begagna en kort motivering. Den innehåller helt enkelt detta: »Utan att ingå i närmare granskning af de i motionerna angifna åtgärderna, hvilka till största delen synas innebära ett upprifvande af grunderna för 1901 års härordning, får utskottet, då det framlagda förslaget, såsom i motionerna angifves, skulle innebära ett första steg fram mot afväpningen, hemställa» etc. Ja, den är helt kort, men så klar, att den icke kan misstolkas.

Motionärerna och reservanterna ha sagt, att de äro vänner af en afskrifning utaf försvaret. Ja, här är ett positivt förslag, som utskottet haft att behandla, och det är så positivt, som det gärna kan vara. Nu är det möjligt, att det kunnat modereras något i motionären-reservantens tal här; men motionen är underskrifven af hela partiet och innehåller egentligen i korta ordalag det, som utskottet tagit fasta på. »Den socialdemokratiska gruppen i svenska riksdagen» — heter där — »anser sig därför, i fullaste öfverensstämmelse med sitt program om successiv minskning af militärbördorna

fram mot afväpning, nu böra föreslå *en första nedsättning* af dessa.» *Ang. utgärder*
 Det är väl ett rent och klart språk, så utskottet har icke behöft myc- *for åstadkom-*
 ket läsa och fundera däröfver. Det är således tydligt, att utskottet *mande af en*
 icke behöft komma med någon längre motivering för afslag, då ut- *minskning i*
 skottets majoritet nu icke kunde vara med om att taga detta första *utgifterna för*
 steg på programmet »mot afväpning». Således är det klart, att mo- *landt- och sjö-*
 tionärerna icke kunnat vänta annat såsom skäl för afslag. *försvaret.*
 (Forts.)

Men sedan komma motionärerna-reservanterna och klaga öfver den stora ökningen af kostnaderna för försvaret. Ja, hvem i all sin dar är det, som icke anser, att utgifterna äro ganska höga och stora? Men icke kunna väl motionärerna-reservanterna tro, att detta skulle vara det enda fallet inom hela vårt land, då man fått kännning af en prisstegring, som gjort sig gällande än på det ena och än på det andra området. Det är omöjligt annat än att man öfver allt måste rätta sig efter denna prisförhöjning. Många, många millioner af dessa utgifter utgå som arbetsförtjänster, och icke kan man gärna tänka sig, att arbetarna på statens verkstäder eller hvar det vara må skola vara benägna att arbeta för billigare pris åt staten än åt privata verkstäder eller på andra civila områden. Det finns ingen möjlighet härför. Icke vill man väl heller begära, att t. ex. jordbrukare, som äro hästuppfödare, skola sälja sina hästar till underpris, under vanligt marknadspris för statens räknung, utan jordbrukarna begära naturligtvis högsta marknadspris för den vara, som de försälja till försvarsväsendet. Om således förhållandet är, att prisen stigit på alla områden, så måste prisen äfven på detta område följa med. Detta tycker jag är en själfklar sak, som äfven måste tagas med i betraktande, då man talar om de stegrade utgifterna. Det är nyheterna, som äro införda, hvilka man skall klandra, men man skall icke klandra, att prisen stigit, ty det ha de gjort såväl på det ena som på det andra området. Så vill jag resonera i denna sak, och det tror jag vara rätt resoneradt.

Nu säges det, att år 1901, då framlades icke siffrorna så höga, som de verkligen voro, utan de blefvo nedsatta, för att det icke skulle se så farligt ut. Det beklagar jag lika högt som motionärerna-reservanterna, att man icke valde den högre siffran beträffande kasernbyggnaderna, 56,000,000 kronor, och jag tror, att det varit hälsosamt, om den siffran kommit fram. Förslaget hade då icke fallit på den grund, men därmed hade den höga person, som framlade förslaget, besparats mycket obehag efteråt. Men då begicks i alla fall ett fel, som man icke kan annat än beklaga och som man nu får lida för.

Jag tror i alla fall, att man bör hålla socialisterna här i kamaren räknung för att de burit fram sin motion och hålla på densamma, då det är rent spel, ty det skall man alltid respektera. Jag vill icke säga ett enda förebrående ord hvarken om denna motion eller om försvaret för densamma.

Men jag ber också att få vända mig med några ord mot herr Starbäck. Han var så hård mot oss, som icke reserverat oss. Han säger, att det är svårt att förstå, hvarför icke högerledamöterna velat vara med om liberalernas reservation — det är herr Larssons re-

Ang. åtgärder för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret.

(Forts.)

servation och de öfriga liberalernas. Jag hade dock aldrig väntat, att en sådan fråga skulle komma från herr Starbäck, som själf tillhör statsutskottet. Ty han vet ju, att inom statsutskottet var det icke mycket tal om detta, utan motionärerna beklagade sig öfver att de fått en så snöplig motivering för afslag å sin motion, och öfver detta beklagade sig också i Första kammaren herr Larsson, som är ledamot af utskottet. Men aldrig fick man höra, hvilken motivering, som skulle komma fram för afslag, annat än den statsutskottet nu använt. Det begärdes 48 timmars tid för författande af reservationer samt motivering till afslaget. Men icke blefvo vi kallade att deltaga i öfverläggningen om motiveringen, och det är klart som dagen, att det icke var lönt att kalla oss. Men jag vill påpeka, såsom ock framgår af ett lagutskottets utlåtande, att motiveringen författats af sammansatta stats- och lagutskottet, och vi hade ingenting därvid att göra. Vi komma om en stund äfven till den frågan om värnepliktslagen, och där finnes alldeles samma reservation med samma ordalag afgifven af liberalerna. Således är det både stats- och lagutskott som skrifvit hela motiveringen, och då är det klart som dagen, och icke alls att undra på, att det behöfdes 48 timmar. Jag skulle gärna vilja yttra något om innehållit i denna reservation, men det kanske icke är värdt att upptaga tiden därmed.

Jag skall dock upptaga en fråga, som herr Starbäck vidrörde, då han så klart framhöll, att herr Hans Anderssons och mitt namn funnos bland reservanterna vid 1901 års härordnings antagande, och han frågade då: »Hvar stå ni nu, stå ni allt fortfarande för den reservationen?» Nej, för all del, det göra vi visst icke. Vi stannade i minoriteten då, och sedan böjde vi oss såsom lojala medborgare och riksdagsmän och fogade oss efter Riksdagens beslut, som blef sådant det blef. Och därefter ha vi, då allt för höga anslag begärts, sökt göra, hvad vi kunnat för att minska dem och rätta dem, såvidt möjligt varit. Det är allt, hvad vi kunnat göra. Men icke tror jag det anstår en riksdagsman att säga: jag har varit reservant och därför kan jag sätta mig emot allting, som nu begäres, och därför står mig vägen öppen att handla, huru jag vill. Jag tror icke detta är rätt. För resten behöfver jag väl icke gå långt tillbaka i tiden för att visa, att icke ens herrarna, knappast herr Starbäck en gång följa en sådan anvisning, som han önskade, att herr Hans Andersson och jag skulle följa på grund af vår ställning 1901. Jag bara går tillbaka till sistlidna lördags sammanträde inom denna kammare. År 1909 infördes haubitsbatterier vid fältartilleriet, hvilket lagts oss till last; och den beskyllningen är icke heller alldeles oriktig, ity att både herr Hans Andersson och jag understödde förslaget om införande af dylika batterier vid fältartilleriet. Sedan dess har Riksdagen anslagit medel härtill, och sistlidna lördag var det en af reservanterna, herr Nilson i Örebro, som uppträdde och yrkade på bifall till ett anslag af 800,000 kr. för ändamålet utan att framställa något klander mot införandet af fälthaubitsbatterierna. Således se herrarna, att ni äfven själfva måste böja eder för majoritetens beslut,

och vi ha sålunda haft goda exempel att följa och ingalunda varit ute i ogjordt väder, då vi stannat såsom reservanter då och då.

Ännu mer, jag kan visa fram exempel från 1906. Då hade regeringen begärt 6 millioner kronor till ny beklädnad för armén med annan färg än den då varande. Jag var då tillsammans med friherre Palmstierna reservant och ville tillstyrka en liten summa för att göra försök vid ett truppförband. Förutvarande statsrådet Palmstierna var nämligen af den uppfattningen, att den föreslagna färgen icke stödde sig på tillräckliga grunder och trodde därför, att det skulle uppstå mycket missnöje därmed, som också fallet blifvit. Han reserverade sig och fick som sagdt också mitt namn under reservationen. De sex millionerna beviljades emellertid. Sistlidna lördag anvisade vi 200,000 kronor af dessa 6 millioner, men icke skulle det ha fallit mig in annat än att vid votering rösta för bifall till utskottets förslag, trots att jag var mot anslaget år 1906. Jag tror, att man är skyldig att handla på detta sätt. Därmed vill jag alls icke ha sagdt annat än, att man bör se till att bota brister och icke rusa blindt åstad. Jag är af den åsikten, att man skall pröfva en utgift, äfven om den utgör en följd af ett föregående beslut.

Nu begära de liberala reservanterna en utredning eller, rättare sagdt, antyda en utredning. De våga icke begära en sådan, ty de anse, att det icke skulle vara lönt att aflåta en skrifvelse till Kungl. Maj:t om utredning i denna fråga af vissa orsaker, som en annan talare upplyste om. Ja, jag vet icke hvad jag skall säga om det. Jag tror, att hade det varit meningen att få fram denna skrifvelse, som här är antydt, skulle den framkommit under alla förhållanden, och man borde icke ha dragit sig för att äfven formulera den nu. Men det har man icke gjort.

Hvad som gör, att man nästan med trygghet kan lita sig till, att försvarsfrågan icke skall bli så ofantligt dyr, är det uttalande, som jag antager vi komma till under eftermiddagen, då värnpliktslagen väl kommer före. Regeringens främste man har nämligen där gjort ett uttalande, huru han tänkt sig försvarets ordnande. Efter sedan den s. k. stora försvarskommittén afslutade sitt arbete, har Kungl. Maj:t på fjärde hufvudtiteln framlagt åtskilliga små förslag för att följa kommitténs anvisning. Men dessa små förslag, som sålunda framlagts, har af både Första och Andra kammaren förkastats, så att jag tror, att ingenting beslutats i öfverensstämmelse med hvad försvarskommittén föreslagit. Men så kommer regeringens främste man här och säger, att han icke vill framlägga annat än det förslag till ändring af värnpliktslagen som om en stund här kommer att föredragas, och han säger därvid, att han ämnar föranstalta om en vidare utredning af hvad som af kommittén förebragts beträffande den finansiella ställningen och om landets ekonomiska bärkraft. Han säger för öfrigt: »Det synes mig därjämte böra undersökas, huruvida icke, genom besparingar å vissa områden af försvaret och genom strängt iakttagande af sparsamhet vid användande af redan nu utgående anslag, möjlighet kan beredas att utveckla vårt försvar utan ökande af de utgifter, som redan nu tagas i anspråk för försvaret.»

Ang. åtgärder
för åstadkom-
mande af en
minskning i
utgifterna för
landt- och sjö-
försvaret.

(Forts.)

Ang. åtgärder för åstadkommande af en minskning i utgifterna för landt- och sjöförsvaret. (Forts.)

Då en sådan utredning nu ställes i utsikt här, huruledes man inom ramen af de utgifter, som äro anvisade för försvaret, möjligtvis skulle kunna göra förändringar, så att försvaret blefve effektivare än hvad det för närvarande är, så är väl detta en utredning, som åtminstone jag för min del gärna vill afvakta resultatet af, innan man här kan underskrifva en reservation med så sväfvande tankar, som finnas formulerade i de liberalas motivering för afslag.

För min enskilda del vill jag säga, att huru herrarna än må besluta i försvarsfrågan, så hoppas jag, att herrarna skola unna det svenska folket åtminstone ett försvar, så att det kan känna sig någorlunda tryggt såväl mot yttre anfall som uppstående inre oroligheter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, med den motivering utskottet här formulerat.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes afgifvande, beslöt kammaren på hemställan af herr talmannen att uppskjuta den vidare handläggningen af förevarande utlåtande till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdadt anslag komme att fortsättas.

§ 12.

Herr statsrådet *Malm* aflämnade Kungl. Maj:ts proposition angående färtläkarkårens omorganisation.

Ifrågavarande proposition blef på begäran bordlagd.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4:27 e. m.

In fidem

Per Cronvall.